Lev Leontiev

Marksist Ekonomi Politiğin İlkeleri

LEV LEONTİEV ● MARKSİST EKONOMİ POLİTİĞİN İLKELERİ

SOL
YAYINLARI

İKİNCİ BASKI

MARKSİST EKONOMİ POLİTİĞİN İLKELERİ

LEV LEONTİEV

ÇEVİREN
KENAN SOMER

L. Leontiev'in *Principes d'Économie Politique Marxiste* (EAPN, Moscou 1970) adlı yapıtını Fransızcasından Kenan Somer dilimize çevirmiş, ve kitap, *Marksist Ekonomi Politiğin İlkeleri* adı ile, *Sol Yayınları* tarafından, Haziran 1979 (Birinci Baskı: Ocak 1976) tarihinde, Ankara'da *İlkyaz Basımevi*'nde dizdirilip bastırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

BİR
EKONOMİ POLİTİĞİN KONUSU

9

9 Ekonomi politiği hangi bilimler arasına koymalı?
10 Ekonomi politik üretimin hangi yönünü irdeler?
10 Üretim, toplum yaşamında nasıl bir yer tutar?
11 Toplumsal bilimler alanında marksizm tarafından gerçekleştirilen devrim neye dayanır?
12 Üretimin başlıca ögeleri nelerdir?
13 Hangi insan etkinliğine emek adı verilir?
14 Emek nesnesi nedir?
15 Emek araçları nedir?
16 Üretim araçları nedir?
17 İnsan emeğini ne belirler?
18 İnsanın hayvan acunundan çıkmasında emek nasıl bir rol oynadı?
19 Emek toplum yaşamında nasıl bir yer tutar?
20 Maddî malların yaratıcısı olarak emeğin rolü nedir?
20 Üretimdeki ilerleme kendini nasıl gösterir?
21 İşbölümü nasıl gelişir?
22 Üretici güçler neye denir?
23 Üretim ilişkileri nedir?
24 Üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki ilişkiler nelerdir?
25 Üretim tarzı nedir?
26 Temel üretim tarzları hangileridir?
26 İnsanın insan tarafından sömürüsü neye dayanır?
27 İnsanın insan tarafından sömürüsü her zaman var mıydı?
28 Üretim tarzları hangi nedenlerle birbirlerinin yerine geçerler?
30 Ekonomi politiğin konusu nedir?
32 Ekonomi politiğin çağımızdaki önemi nedir?
33 İktisadî bir kategori nedir?
34 İktisadî kategoriler değişmez şeyler midirler?
35 İktisadî bir yasa nedir?
36 İktisadî yasaların niteliği nedir?
36 Toplumsal üretim sürecinin temel yönleri nelerdir?
37 Tüketim biçimleri nelerdir?
37 Bölüşüm biçimleri nelerdir?
38 Üretim, bölüşüm, değişim ve tüketim arasındaki bağlar nelerdir?
39 Ekonomi politiğin konusunu anlama bakımından üretimin kesin rolü nasıl bir anlam ve önem taşır?

İKİ
KAPİTALİZMİN İKTİSADİ YAPISI

42

42 Kapitalizm nasıl doğdu?
43 Kapitalizmin doğum koşulları nelerdir?
44 Ücretli işçiler sınıfı nasıl oluştu?

45 Sermaye nasıl belirdi?
46 Kapitalizmin irdelenmesinde metaın tahlili ne rol oynar?
47 Meta üretimin doğuşunda egemen olan koşullar nelerdir?
48 Metaın özellikleri nelerdir?
50 Değer neye dayanır?
51 Kapitalist üretimin anarşisi neye dayanır?
52 Para neden faiz getirir?
53 Sermaye nedir?
55 Emek-gücü neden bir meta durumuna gelir?
56 Emek-gücü metaının değeri nedir?
57 Artı-değer nedir?
57 Kapitalist sömürüyü daha önceki sömürü biçimlerinden ne ayırır?
59 Kapitalist sömürü nasıl gizlenir?
61 Artı-değer teorisinin anlam ve önemi nedir?
62 Kapitalizmde makinelerin rolü nedir?
63 Kapitalizmde makinelerin kullanılması ile hangi çelişkilere yol açıldı?
64 Kapitalizme karşı savaşım, teknik ilerlemeye karşı bir savaşım mıdır?
65 İktisadi bunalımlar kapitalizmde neden önlenemez?
66 Aşırı-üretim hangi nedenlere bağlıdır?
67 Bunalımlar ne gibi zararlar verir?

ÜÇ
KAPİTALİZMİN TEKELCİ AŞAMASI
EMPERYALİZM

69

69 Emperyalizme nasıl geçildi?
70 Tekel nedir?
71 Birleşik-Devletler'de krallar var mıdır?
73 Tekeller egemenliğinin sonuçları nelerdir?
75 Mali-sermaye ve mali-oligarşi nedir?
76 Çağdaş kapitalizm "halk kapitalizmi" mi oluyor?
77 Kapitalizmin dünya ekonomisi neye dayanır?
79 Emperyalizmin başlıca özellikleri nelerdir?
82 Kapitalist ekonominin askerleştirilmesi neye yarar?
83 Emperyalizmin saldırgan niteliği
84 Sömürgecilik nedir?
85 Emperyalizmin sömürgeci sistemi nasıl kuruldu?
87 Sömürgeci sömürünün özellikleri nelerdir?
89 Sömürgeciliğin sonuçları nelerdir?
90 Sömürgeciliğin yıkılışı nasıl gerçekleşti?
91 Yeni-sömürgecilik tehlikesi nedir?
94 Çağımızın temel içeriği nedir?

DÖRT
SOSYALİZMİN İKTİSADÎ SİSTEMİ

97

97 Sosyalist devrimin içeriği nedir?
98 Sosyalist devrimin çözmesi gereken görevler nelerdir?

99 Dünya sosyalist devrimi nasıl gelişir?
101 Sosyalist mülkiyet nasıl ağır basar?
102 Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin özellikleri nelerdir?
103 Sosyalizmin iktisadi yasaları nasıl etkir?
104 Toplum, sosyalizmin iktisadi yasalarını nasıl kullanır?
105 Sosyalist devletin iktisadi rolü nedir?
106 Sosyalist devletin gücü nereden gelir?
107 Sosyalizmde üretimin ereği nedir?
107 Sosyalizmde yaşam düzeyi neye bağlıdır?
109 Ulusal ekonominin planlı gelişmesi neye dayanır?
111 Ulusal ekonominin sosyalist örgütlenme ve yönetiminin rolü nedir?
113 Sosyalist ekonominin yönetiminde uygulandığı biçimi ile demokratik merkeziyetçilik neye dayanır?
114 İşletmelerin eylemcesel iktisadî özerklilikleri neye dayanır?
115 Sosyalist işletmelerin malî özerkliliğinin erekleri nelerdir?
116 Merkezleştirilmiş planlama yöntemleri nelerdir?
117 İşletmelerin "katı" düzenlenmesinden neden vazgeçilemedi?
119 SSCB ve öbür sosyalist ülkelerde iktisadî reform neden zorunlu bir duruma geldi?
121 Yoğun ekonomiye geçiş neye dayanır?
122 Sovyetler Birliği ve öbür sosyalist ülkelerde iktisadi planlı yönetim yöntemlerinin pekiştirilmesi nedir?
124 Sosyalist işletmelerin görevi nedir?
126 Planlamanın bilimsel niteliği neden ötürü iyileştirilmelidir?
127 Sosyalizm, toplumsal emek tutumunu nasıl sağlar?
128 Sosyalizmde değer yasası nasıl işler?
129 Sosyalist değer ilişkileri sisteminin rolü nedir?
131 Sosyalist ekonomide kârın rolü nedir?
132 Üretim fonlarının kullanılışı nasıl iyileştirilir?
133 Sosyalizm emeğin toplumdaki durumunu nasıl değiştirir?
134 İnsanların çalışma karşısındaki davranışı nasıl değişir?
135 Sosyalizm çalışma uyarıcılarını yok etmez mi?
137 Emeğe göre bölüşüm sosyalist yasası neye dayanır?
138 Kişisel ve toplumsal çıkarlar sosyalizmde nasıl bağdaşır?
140 Maddî ve tinsel çalışma uyarıcılarını sosyalizm nasıl birleştirir?
141 Emekçilerin maddî çıkarlandırılmasını artırmak için ne yapılır?
143 Sosyalizmde emek üretkenliği artışının önemi nedir?
144 Sosyalizmde teknik ilerleme koşulları nelerdir?
145 Sosyalizmde teknik ilerleme sonuçları nelerdir?
147 İktisadî planların optimalleştirilmesi nedir?
148 Toplumsal üretimin etkililiği nasıl artırılır?
150 Sosyalist ekonomide bunalımlar neden görülmez?
151 Dünya sosyalizm sistemi nasıl kuruldu?
152 Sosyalizm ile kapitalizm arasındaki barışçıl yarışmanın anlam ve önemi nedir?
153 Sosyalizm ile kapitalizm arasındaki iktisadî yarışmanın tarihsel evreleri nelerdir?
154 Sosyalizmin iktisadî sisteminin kapitalist sisteme göre üstünlüğü neye dayanır?
156 İki toplumsal ve iktisadî sistem arasında bir yöneşme var mıdır?

BEŞ

SOSYALİZMDEN KOMÜNİZME

158

158 Hangi bölüşüm ilkesi daha iyidir?
160 Sosyalizm ile komünizm arasında ne fark var?
161 Tam komünizm ilkesi neden hemen uygulanamaz?
162 Komünizmin üst-evresine geçiş nasıl hazırlanır?
163 Komünizmin kuruluşu bakımından modern bilimsel ve teknik devrimin anlam ve önemi nedir?
164 Komünizmin maddî ve teknik temelini yaratma yolları nelerdir?
165 Yeni enerji kaynakları tarafından sunulan olanaklar nelerdir?
165 Maddî ve manevî çalışma uyarıcılarının birleştirilmesinin anlam ve önemi nedir?
166 Çalışma, insanların ilk dirimsel gereksinmesi durumuna nasıl gelir?

BİR

EKONOMİ POLİTİĞİN KONUSU

EKONOMİ POLİTİĞİ HANGİ BİLİMLER ARASINA KOYMALI?

Ekonomi politik, toplum bilimleri arasında yer alır. Herhangi bir alanda başarılı bir biçimde etkili olmak için, bilimsel yasaların belgin bir bilgisine sahip olmak gerekir. Bu, açık bir gerçektir. Metalurji işçisi, yüksek fırında ya da Martin fırınında oluşan kimyasal ya da teknolojik süreçleri öğrenmeksizin, dökme demir üretmenin olanaksız olduğunu bilir. Makine yapım işçisi, mekanik yasalarının, fizik yasalarının, zarara uğramaksızın savsaklanamayacağını çok iyi bilir. Bahçıvan, başarısının yeteneğine bağlı bulunduğunu bilir. Toplumsal çalışmalarla ilgili olarak da, bu tastamam böyledir. Bu çalışmalar, ancak toplumun gelişme yasalarının belgin bir bilgisi ve yerli yerinde bir kullanımı ile

olumlu bir sonuca varabilirler.

Toplumsal yaşam, karmaşık ve çok yönlüdür. Siyaseti, iktisadı, kültürü, sanatı ve ideolojiyi kapsar. Toplumsal yaşamın çeşitli yönleri, çeşitli bilimler tarafından irdelenir. Ekonomi politik, toplumun iktisadî yaşamını, maddî üretim alanını irdeler.

EKONOMİ POLİTİK ÜRETİMİN HANGİ YÖNÜNÜ İRDELER?

Üretimin, birincisi teknik, ikincisi de toplumsal olmak üzere, iki yönü vardır. Teknik açıdan, üretim, teknik ve doğal bilimler tarafından irdelenir.

Bu bilimlerden farklı olarak, ekonomi politik, üretimin toplumsal yönü, toplumsal yapısı üzerine eğilir.

"Ekonomi politik" terimi, Yunanca "oykonomia", yönetim bilimi, ve "politikos", devlet yönetimi terimlerinden gelir.

ÜRETİM, TOPLUM YAŞAMINDA NASIL BİR YER TUTAR?

Beşin, giysiler, konut ve öbür mallar, yaşam için zorunlu şeylerdir. Ama bütün bu maddî mallar gökten yağmaz. İnsan emeği ürünüdür. Üretim, insanların, maddî mallar üretimini gözeten tüm çalışma etkinliğini kapsar.

Üretim, tüm toplumun varoluş koşuludur. Bilim, sanat ya da siyasetle uğraşmadan önce, insanlar ilkel dirimsel gereksinmelerini karşılayabilmelidirler. Ve bunun için zorunlu mallar da üretilmiş olmalıdır. Tarih boyunca, toplumsal yapılar birbirlerinin yerine geçmiş, yaşam koşulları değişmiş, ama üretim, her zaman insan toplumunun varoluş temeli olarak kalmıştır.

TOPLUMSAL BİLİMLER ALANINDA MARKSİZM TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN DEVRİM NEYE DAYANIR?

Bu devrim, Darwin'in, organik doğa bilimi alanında gerçekleştirdiği devrim ile karşılaştırılabilir.

Darwin'den önce, insanlar, organik dünyayı, donmuş, hareketsiz bir şey olarak tasarlıyorlardı. Darvincilik, bu dünyanın, sürekli bir hareket, ardı arası kesilmez bir değişiklikler alanı olduğunu gösterdi. Marksizm de, toplumsal yaşam alanında benzer bir devrim yaptı. Toplum üzerindeki donmuş görüşler yerine, toplumsal gelişme yasalarını, toplumsal yapıların ardarda gelişini (ardışıklığını) aydınlığa çıkaran tutarlı bir öğreti geçirdi. Böylece, tüm bilimin temelinde bulunan genel gelişme ilkesi, toplumun irdelenmesine de uygulanmış oldu.

Doğal ya da toplumsal süreçler, başı sonu olmayan, değişmez süreçler olarak düşünüldükleri sürece, bu süreçlerin bilimsel bilgisi son derece güçtür. Ancak doğal olaylar ile toplumsal yaşam olaylarına, biçimlerin ardışıklığı, ardı arası kesilmez ilerleme, kısacası yenilenme açısından yanaşıldığı zamandır ki, irdelenen olguların bilimsel bilgisi gerçekten olanaklı bir duruma gelir.

Marksizm, tüm toplumsal yaşamın, zorunlu maddî malların üretimine dayandığını göstermiştir. Tarihsel evrim boyunca, toplumsal yapılar, iktisadî ve siyasal koşullar değişirler, ama üretim, her zaman tüm toplum varlığının olmazsa olmaz koşulu olarak kalır.

Marksizmin öncelleri, tarihi idealist bir açıdan açıklamaya girişmişlerdi. "Fikirlerin dünyayı yönettiği" düşüncesindeydiler. Bu tez, aslında, gerçek açıklamanın bir yadsınması anlamına gelir, soruna yanıt verecek yerde, onun yanından geçer.

Marksizm, "fikirlerin ortaya çıkışını nasıl açıklamalı?" sorusunu çekinmeden sormuş, ve bu soruya dört dörtlük bir

yanıt vermiştir. Tarih bilgisinin anahtarını, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarının gizemini, insanların kafasında değil, yaygın fikirlerde değil, ama tüm insan çalışmalarının üzerine dayandığı nesnel üretim koşullarında aramak gerekir.

Tarihi insanlar yapar. Ama yığınların etkinlik (faaliyet) güdülerinin neler olduklarını bilmek gerekir. Peki bu güdüleri ne belirler? Fikirlerin çatışmasını ve karşıt özlemleri ortaya çıkaran nedir?

Şu ya da bu fikirlerin, şu ya da bu toplumsal bilinç biçimlerinin ortaya çıkma ve yayılma nedenleri, toplumsal yaşamda, toplumun maddî yaşamının biçim ve koşullarında bulunur. Bu, fikirlerin, insan tarihinde hiç bir rol oynamadıkları anlamına mı gelir? Marksizm, öncü fikirlerin engin dönüştürücü rolünü yalnızca yadsımamakla kalmaz, ama üstelik, bu rolün gerçekten anlaşılmasını da sağlar. Fikirler, yığınlara yayıldıkları zaman, maddî bir güç durumuna gelirler. Marksizm, toplumsal gelişmenin maddî üretime dayandığını göstermiştir. Toplumsal yaşamda çalışmaya, üretim kesimine, gerçek yerini ve önemini, ilk olarak marksizm vermiştir. İnsan toplumunun çalışmaya dayandığı yolundaki büyük bulgu, "emeğin dünyanın efendisi olacağı" bir toplumsal düzenin tarihsel zorunluluğu konusundaki vargıdan ayrılmaz bir şeydir.

ÜRETİMİN BAŞLICA ÖĞELERİ NELERDİR?

En eski ilkçağdan günümüze değin, üretim koşulları, engin değişiklikler geçirmişlerdir. Tarih-öncesi insanı, yalnızca taş ya da sopa gibi ilkel aletlere sahip bulunuyordu. Beslenmek için yemiş toplama, topraktan kök çıkarma işlerinde, bu aletleri kullanıyordu. Çağımızda, dev gibi fabrikalar, binlerce ve binlerce çeşitli maddeler üretirler.

Tarih-öncesi insanın çalışması ile, modern işçinin ça-

lışması arasında, ortak bir yan yokmuş gibi görünür. Bununla birlikte, bilim, toplum gelişmesinin tüm aşamalarında, üretimin, insan emeği (çalışması), emek nesnesi (konusu) ve emek aracından oluşan üç temel öğe kapsadığını saptamıştır.

Emek (çalışma), bir sonuç gözeten bir etkinliktir. Emeğin üzerine uygulandığı her şey, emek konusudur. İnsanın, emek nesneleri üzerinde kendisi aracıyla etkili olduğu her şey, emek aracıdır.

Bu üç temel öğeyi daha ayrıntılı bir biçimde inceleyelim.

HANGİ İNSAN ETKİNLİĞİNE EMEK ADI VERİLİR?

Emek (çalışma), bir insan etkinliğidir, ama her etkinlik bir emek değildir. Buna göre, bir gazete ya da bir kitap okumak, satranç oynamak, müzik dinlemek, film seyretmek, emek adını alamaz. Bunlar çeşitli etkinlik biçimleridir. Ama bu etkinlik biçimleri, bir emek değildir.

Emek, her şeyden önce, maddî mallar üretimini gözeten bir etkinliktir.

Yaşam için zorunlu olan her şey, doğada genellikle hazırlop bir biçimde bulunmaz. İnsanlar, doğal nesneleri, onları gereksinmelerini karşılamaya uygun bir duruma getirecek bir biçimde işlerler. İnsanlar, kendilerine ev yapmak için, ağaçları işte böyle keser, tuğlaları, çimentoyu, demiri, beton ve öbür gereçleri işte böyle üretirler. Giysi gereksinmelerini karşılamak için, pamuk yetiştirir, onu iplik yapar, dokur ve dikerler.

İnsanlar doğanın iyilikseverliğine güvenemezler, yaşam için zorunlu olan her şeyi elde etmek üzere doğa üzerinde etkili olmaları gerekir. Emek, doğaya karşı uzun bir savaşım (mücadele) oluşturur. Bu savaşımda, insan, doğal nesneleri gözetilen amaca uygun bir biçimde dönüştürmek için,

hayvan gücü, buhar, elektrik, kimyasal tepkiler... gibi doğal güçlerden yararlanır.

Maddî üretimin çeşitli alanlarında sağlanan emekten başka, toplumsal bakımdan yararlı öbür etkinliklerde (öğretim, halk sağlığı, bilim, sanat, yönetim, düzenin korunması vb.) çalışan insanların emeği de önemli bir rol oynar. Toplum için bu emek de zorunludur.

Emek, insan yaşamının baş koşuludur. Bu nedenle, o, insan yaşamının bütün toplumsal biçimlerinin ortak etkinliğidir. Tarih içinde yönetim biçimleri (rejimler) birbirlerini izler, ama insan emeği her zaman toplum yaşamının koşulu olarak kalır.

EMEK NESNESİ NEDİR?

Emek nesnesi, söylemiş bulunduğumuz gibi, emeğin üzerine uygulandığı şeydir. Bu, doğal kaynaklar olduğu gibi, daha önce işlenmiş bulunan nesneler de olabilir.

Örneğin, kömür ya da maden filizi çıkaran madenciyi alalım. O, kömür ya da maden filizini söker, sonra da onları yeryüzüne çıkarır. Çalışmasının konusu, kömür katmanı ya da maden filizi yatağıdır — yani doğal kaynaklar.

Başka durumlarda, üzerlerinde daha önce insan emeği uygulanmış bulunan nesneler sözkonusudur. Örneğin, çıkartılan maden filizi metalurji fabrikasına götürülür, yüksek fırınlar ve Martin fırınları içinde dökme demir ya da çelik durumuna getirilir. Sonra, bunlardan, makine yapımı işletmelerinde, makineler yapılır vb..

Buna göre, aynı nesne, birçok işlenme evrelerinden geçebilir.

Daha önceki bir evrede üretilmiş emek nesnesine, ekonomi politikte, bir hammadde adı verilir. Böylece, her hammadde, bir emek nesnesidir, ama her emek nesnesi, bir

hammadde değildir.

Toprak, toprakaltı ve sular, evrensel bir emek nesnesidirler. Doğa, tükenmez emek nesneleri yedeklikleri saklayan bir çeşit devsel bir sandıktır. İnsanın görevi, onları topraktan, deniz derinliklerinden söküp almaktır.

Toprağın, toprakaltının zenginlikleri, iklim, insan topluluğunun sahip bulunduğu doğal koşullar bütününü oluştururlar. Bu doğal koşullar çok yavaş, ama insanlar tarafından kullanılış biçimleri oldukça hızlı değişir. Bu koşulların kullanılış biçimi, en başta, teknik düzeye bağlıdır.

Böylece, maden kömürü yatakları, binlerce yıl boyunca hiçbir önemli değişiklik geçirmediler, ama kısa bir süre içinde, toplumsal bakımdan rolleri büyük ölçüde değişti. Bu yataklar, ancak geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısı içinde işletilmeye başladılar.

Üretimin öbür doğal koşulları bakımından da durum böyledir. Daha yakın zamanlara değin hiçbir iktisadî önem taşımayan birçok doğal zenginlik, geniş kullanım alanları buldu. Örneğin, o denli uzak olmayan bir geçmişte, boksitler (alüminyumun hammaddesi) hiçbir alanda kullanılmıyorlardı. Bugün, yoğun bir biçimde işletilmektedirler. Uranyum yataklarının işletilmesine, şu son zamanlarda, ancak atom enerjisi kaynaklarının bulunmasından sonra başlandı.

EMEK ARAÇLARI NEDİR?

Yukarda söylemiş bulunduğumuz gibi, insanın emek nesnesi üzerinde etkili olmak için kullandığı her şey, çalışma aracıdır.

Emek araçları yalınç oldukları sürece, rolleri apaçıktır: zanaatçılıkta olduğu gibi. Örneğin, kunduracıyı alalım. Deri, emek nesnesi; biz, falçete vb. ise yalınç emek araçlarıdır.

En karmaşık makinelerle bezenmiş modern büyük üretimde de tastamam böyledir. İster devsel yüksek fırın ya da tonlarca ağırlığında bir iş makinesi, ister otomatik bir makine ya da bir kimya fabrikasının karmaşık aygıtları alınsın, bütün durumlarda, emek araçları, yapılmış (mamul) maddeler üretmek için, emek nesnesini işlemeye yararlar.

Emek araçlarının ilk ambarı, doğa olmuştur. Tarih-öncesi insanları, kullandıkları taşları doğada buluyorlardı. Zamanla, insan tarafından, elbette doğal nesnelerden yararlanılarak geliştirilmiş emek nesneleri, önemli bir rol oynar oldular.

Emek araçları arasında, en büyük rolü, makineler, üretime yarayan her türlü donatım gibi, aletler oynar. Üretimin niteliğini belirleyen şey, işte bu çalışma araçlarının ta kendileridir. Çalışma aletlerinin yetkinleşmesi, yenilenmeleri, insanın doğa üzerindeki egemenliğini artırır.

Daha genel bir biçimde söylemek gerekirse, üretim için zorunlu olan tüm maddî koşullar, emek araçlarıdırlar: her şeyden önce, evrensel emek aracı olan toprak, fabrika yapıları, kanallar, yollar vb.

ÜRETİM ARAÇLARI NEDİR?

Eğer tüm üretim süreci, sonucu, yani ürünü bakımından gözönüne alınırsa, emek araçları ile emek nesnesi, üretim araçları olur.

Bir emek sürecinin ürünü olan bir ve aynı nesne, bir başka emek sürecinde, üretim aracı rolünü oynar. Bu nedenle, ürünler yalnızca bir sonuç değil, ama emek sürecinin bir koşuludurlar da. Bir nesne, emek süreci içindeki yerine ve rolüne göre, bir hammadde, bir emek aracı ya da bir ürün olabilir. Böylece, kömür, maden ocağında bir ürün ve kok fabrikasında bir hammaddedir. Dokuma tezgâhı,

tekstil makineleri yapımı fabrikasında bir ürün ve tekstil sanayiinde ise bir emek aracıdır.

Üretim araçları, insan emeği onları eyleme sokmadıkça, hareketsiz nesnelerdir. Üretim araçlarının, üretim amaçlarını gerçekleştirme görevlerini yerine getirebilmeleri için, işte bu insan emeği zorunlu koşulu oluşturur.

Böylece, insan emeği, yani insan, tüm üretimin en önemli öğesidir.

İNSAN EMEĞİNİ NE BELİRLER?

Karıncaların, arıların, örümceklerin, kunduzların ve başka hayvanların "çalışma" betimlemeleri ile sık sık karşılaşırız. Yapıtlarının güzellik ve inceliği, halk sanatında da, en büyük yazarların yapıtlarında da söz konusu edilir. Kimi bilginler, hayvan acununun genel biyolojik yasalarını, insan toplumuna uygulamaya çalışırlar. Onlar, insan emeği ile karınca ya da kunduz "çalışma"sını seve seve bir tutarlar. Ne var ki, hayvanların ve böceklerin giriştikleri bütün işler, ne kadar karmaşık olurlarsa olsunlar, insan emeğinden temelden ayrılırlar. Dahası, insan emeği ile ortak hiçbir yanları yoktur.

Hayvanlar, en karmaşık hareketleri içgüdüsel bir biçimde yaparlar; oysa insan emeği, bilinçli bir etkinliktir. Emek, salt insana özgü bir vergidir.

İnsan emeğinin, birincisi, önceden saptanmış bir erek izleyen bir etkinlik olması, ikincisi de, emek aletleri üretimine sıkı sıkıya bağlı bulunması biçiminde, iki temel özelliği vardır.

Bu iki özellik, birbirinden ayrılmaz. İnsan emeğine kendi yararlı etkinlik niteliğini veren şey, en yalınçlarından başlamak üzere, çalışma aletleri üretimidir. Böylece, bu özellikler, insan emeğini hayvanlar tarafından yapılan iş-

lerden ayıran aynı bir niteliğin iki yönünden başka bir şey değildir. Bir 18. yüzyıl yazarı, haklı olarak, insanın alet yapan bir hayvan olduğunu yazmıştır.

İNSANIN HAYVAN ACUNUNDAN ÇIKMASINDA EMEK NASIL BİR ROL OYNADI?

Emek (çalışma), tüm insan yaşamının, başta gelen temel koşuludur. Aynı zamanda, emeğin, belirli bir anlamda, insanın kendisini yarattığı da söylenebilir.

1925 yılında, utanç verici bir duruşma, Birleşik Devletler'deki Dighton kentini yerinden oynatmıştı. Genç öğretmen Scops, ağır bir suç ile suçlanıyordu. Öğrencilerine, insanın maymundan geldiğini anlatmıştı. Suçlamada şöyle deniliyordu: Eğer insan maymundan geliyorsa, o zaman Tanrı ne oluyor? Ve içinde, Tanrının insanı kendi imgesine göre yarattığı söylenen İncil ne oluyor?

Scops, dine karşı suç işlemekle suçlanmıştı. Ve bazı ülkelerde, bu konuda şaka edilemez.

Bununla birlikte, genç öğretmen, bilimin onlarca ve onlarca yıldan beri sözgötürmez bir biçimde tanıtlamış bulunduğu bir şeyi yinelemekten başka bir şey yapmamıştı.

İnsanın hayvan acunundan çıkma süreci, yüzbinlerce yıl üzerine yayılır. Bu uzun ve son derece karmaşık evrimin tüm evrelerinde, emek kesin bir rol oynamıştır. İnsanın, bundan yüzbinlerce yıl önce yaşamış bulunan insanımsı maymunların yüksek derecede gelişmiş bir türü olan en yakın ataları, taş ve sopa kullanmasını biliyorlardı. Bugün, ellerinin yetişemediği bir meyveyi düşürmek için, maymunların bir sopayı nasıl kullandıkları gözlemlenebilir. Zaman zaman, kendilerini savunmak için, bu hayvanlar, taş da atarlar. Öyleyse, taş ve sopa kullanımı, insanı, kendi hayvan atasından ayırdetmeye yetmez.

Bu ayrımı gerçekleştiren şey, çalışma aletleri üretimi-

ın başlamasıdır. Bir hayvan, bir taş ya da bir sopayı kullanabilir; ama onu belirli bir ereğe uydurmak üzere, ancak nsan bu taştan, kaba da olsa, bir alet yapabilir. Maymun, ıiçbir zaman, en ilkel bir taş bıçak yapmamıştır. İnsanın ıayvan acunundan çıkışını belirleyen şey, başlangıçta son derece ilkel, çalışma aletleri üretimidir.

İnsan bedeninin organları, ve her şeyden önce de el, bu süreç içinde yetkinleşirler. İnsan elinin yalnızca emek organı değil, ama emek ürünü de olduğunu söylemek, yerden göğe dek doğru olur. Heceli dilin kökeninde emek bulunur. Önce emek, sonra da heceli dil, etkisi maymunsu beyni giderek insan beynine dönüştüren iki bellibaşlı etken olmuşlardır.

Emek, ilkel insan topluluğu ile, uzun bir gelişme sonucu bu topluluğun içinden çıktığı maymun sürüsü arasındaki temel ayrımı oluşturur.

Maymun sürüsü, elinin uzanabildiği besini tüketmekle yetiniyor ve besin bulmak için durmadan yer değiştiriyordu. Başka bir deyişle, hayvan, doğanın nimetlerini tüketmekten başka bir şey yapmaz; insan ise, tersine, doğa üzerinde emeği ile etkili olur, ve gitgide doğa üzerinde egemenlik kurarak, onu kendi amaçlarına yararlı bir duruma getirir. İnsanı öbür hayvanlardan özünden ayırdeden şey, işte budur, ve insan bunu tümüyle emeğe borçludur.

EMEK TOPLUM YAŞAMINDA NASIL BİR YER TUTAR?

İnsan, emek sayesinde, kendini hayvanlıktan kurtarmasını bilmiş olan tek canlı varlıktır. İnsan topluluğunu hayvan acunundan temelden ayırdeden şey şudur ki, hayvan, en iyi durumda, bulduğunu toplamaktan öteye gidemez, oysa insan üretir; insan, kendi karışması olmaksızın doğanın kısır kalacağı yerde, üretir.

Üretim, insanın dirimsel gereksinmelerini karşılamayı gözetir, onun başta gelen tarihsel etkinliğini oluşturur ve bütün öbür etkinliklerinin maddî temelini yaratır.

Emek, yalnızca, insanın, sayesinde hayvan acunundan çıkmış bulunduğu bir süreç değil, ama insanları nesnel olarak belirli topluluklar, yani toplumlar içinde birleştiren bir süreçtir de. Emek, toplumun üzerine dayandığı temeli sağlar.

MADDÎ MALLARIN YARATICISI OLARAK EMEĞİN ROLÜ NEDİR?

Emek tüm maddî ve tinsel malların yapıcısıdır. İnsan yaşamı için zorunlu mallar, genellikle onun emek ürünleridirler. İnsan, bu mallardan çok azını doğal durumda bulur: Örneğin, susuzluğunu dindirmek için kaynak suyu gibi. Seyrek ayrıklamalar bir yana bırakılırsa, bu malların, doğada bulunan nesneler üzerine uygulanan emek tarafından yaratılmaları gerekir. Eski bir iktisatçı, çok haklı olarak, emeğin, zenginliğin babası, toprağın da anası olduğunu söylemiştir.

Her ürün, iki türlü emek içerir: Söz konusu üretim için doğrudan sağlanan emek ile, kullanılan üretim araçlarının üretimi için daha önce sağlanmış bulunan emek. Böylece, bir kundura fabrikasında, her çift, ilkin söz konusu fabrika işçilerinin emeğini, ve ikinci olarak da, deriyi, kömürü, elektriği, makineleri vb. üreten birçok başka işletmeler işçilerinin emeğini içerir. Böylece, her ürün içinde, yaşayan emek ve birikmiş emek bulunur.

ÜRETİMDEKİ İLERLEME KENDİNİ NASIL GÖSTERİR?

Üretimdeki ilerleme, kendini, emek üretkenliğinin yük-

selmesi ile, yani emeğin verimliliği biçiminde gösterir.

Emek üretkenliği, zaman birimi başına üretilen ürünlerin niceliğine göre ölçülür. Her ürün için gerekli çalışma zamanı, üretimdeki ilerleme ile birlikte azalır. Elbette, aynı zamanda sağlanan emeğin genel tutarı da, yani yaşayan emek kadar birikmiş emek de hesaba katılır.

Üretimin ilerleyişi ve üretkenliğin artışı ile birlikte, ürün içine katılan yaşayan emek payı azalır ve birikmiş emek payı çoğalır, ama genel emek tutarı azalır.

İŞBÖLÜMÜ NASIL GELİŞİR?

Toplum gelişmesinin ilk evrelerinde, emek üretkenliği son derece düşük, aletler çok ilkel idiler. Ama, işbölümünün ilk tohumları, yani cinsiyet ve yaşa göre işbölümü, daha bu çağda görülür. Erkekler kendilerini ava, kadınlar deyirgiye veriyorlar, çocuklar ile yaşlılar da, ellerinden geldiğince onlara yardım ediyorlardı.

Üretimin gelişmesi, toplumsal işbölümü sonucunu verir. İnsan etkinlik kollarının ortaya çıktığı görülür. Uygun bölgelerde, aşiretler tarım yapmaya koyulur, başka yerlerde, hayvancılıkla yaşarlar. Zanaatçıların (çömlekçiler, demirciler, silahçılar, değirmenciler) ortaya çıkışı, işbölümünü büyük ölçüde geliştirmiştir.

Tekniklerin ilerlemesi, üretim araçlarının gelişmesi ve toplumsal işbölümünün derinleşmesi sonucunu verir. Sanayi, tarımdan ayrılır. Sanayi içinde, ortaya çoğu kez varolan üretimlerin bölünmesinden kaynaklanan yeni kolların çıktığı görülür. Böylece makinelerin belirlenmesinden sonra, bunların üretimi bir tek ve aynı sanayi kolunu oluşturuyordu: aynı işletme çeşitli makineler üretiyordu; makinelerin gelişmesi ile birlikte, ortaya, enerji üreten makineler üretimi, iş makineleri, aygıtlar üretimi, metalurji, tekstil, kundura, bes-

lenme sanayii makineleri üretimi, tarımsal makineler üretimi vb. bir dolu yeni kollar çıktı.

ÜRETİCİ GÜÇLER NEYE DENİR?

Üretim araçları ile insanların emek-gücü, tüm üretimin zorunlu koşullarıdırlar. Bunlar, toplumun üretici güçler bütününü oluştururlar.

Tarihsel gelişmesinin her evresinde, toplumun elinde belirli üretim araçları ile belirli bir emek-gücü bulunur. İnsanlık tarihi boyunca, üretim araçları, tarih-öncesi insanının taş ve sopasından koca koca modern fabrikalara kadar, uzun bir gelişme geçirmişlerdir. İnsanın emek-gücü de, üretim araçları ile birlikte gelişir.

Emek-gücü, insanın, sayelerinde çalışmaya elverişli olduğu, fizik ve tinsel yetilerinin tümüdür. Emek-gücü değişmez bir şey değildir. Eğer tarih-öncesi insanı, ya da ortaçağ toprak kölesi, bugünkü koşullar içine, hatta modern işçiden daha büyük bir fizik güç ile donatılmış olarak aktarılmış olsaydı, 20. yüzyılın teknikleri karşısında güçsüz kalırdı. Üretim geliştiği, üretim araçları yetkinleştiği ölçüde, insanlar da yetilerini geliştirir, yeni anıklıklar kazanırlar.

Yukarda görmüş bulunduğumuz gibi, üretim, insanın, doğaya karşı bir savaşımıdır. Üretim araçlarının yetkinleşmesi ve emek-gücünün gelişmesi, insan toplumunun doğa üzerindeki egemenliğinin bir artış belirtisidir.

Görmüş bulunduğumuz gibi, tüm üretimin baş koşulu, insan emeği, başka bir deyişle, insandır. Toplumun üretici gücünün temelinde yatan şey, emekçidir, üreticiler sınıfıdır.

ÜRETİM İLİŞKİLERİ NEDİR?

İnsanlar hiçbir zaman tek başlarına üretmemişlerdir. Toplum dışında üretim, dilin, birarada yaşayan ve birarada konuşan insanların toplumsal yaşamı olmaksızın gelişmesi denli usa sığmaz bir şeydir.

Bundan ikiyüz yıldan çok bir zaman önce yazılmış, ama yeni yetmeler gibi yetişkinlerin de ilgi ile okumaya devam ettikleri çok sürükleyici bir roman var. Bu roman, Robinson Crusoé adlı bir denizcinin başından geçenleri anlatır. Robinson'un gemisi okyanusun ortasında batmıştı. Yalnızca Robinson, şaşılacak bir biçimde kendini kurtarabilmiş ve ıssız bir adaya sığınabilmişti. Kendi başına kalan kazazede, yaşamını son derece güç koşullar içinde düzenlerken, şaşılacak ustalıklar gösterir. Çeşitli yollardan yiyecek sağlamasını öğrenir: toprağı işleyip eker, yabanıl keçiler avlar ve yemiş toplar. Kendine bir konut kurar, giysiler diker, kapkacak yapar.

Böylece tek başına uzun yıllar geçirir. Ama günün birinde, Robinson'un ölümden kurtardığı bir yerli olan, ve onun kendisine bağlı kölesi durumuna gelen Cuma'nın kişiliğinde, bir yardımcı ve bir uşak bulur.

Bu roman, insanlığın geçmişi üzerine, eskiden insanların tek başlarına yaşadıkları yolundaki bir görüşü yansıtır. Bu görüşe göre, insanlar doğaya karşı savaşımı böylece öğrenecekler, sonra, en güçlü ve en yeteneklileri, en güçsüz ve yeteneksizleri köleleştireceklerdir. Böylece, efendiler ile kölelerin ortaya çıktıkları görülecektir. Bu görüş, bazı 18. yüzyıl düşünürlerinin, insan toplumunun doğuşu konusundaki görüşlerinin ta kendisidir.

Bununla birlikte, bir romanda sürükleyici olan şey, bilimsel bakımdan metelik etmeyebilir. Gerçeklikte, insanlığın şafağının, Robinson'un yaşamı ile benzer hiç bir yanı

yoktur.

Tarih-öncesi insanı, bugünkü insandan çok daha büyük bir fizik güç ile bezenmiş olmasına karşın, kendini çevreleyen doğa karşısında güçsüz ve pusatsız idi. Ölümcül tehlikeler, ona her adımda dişlerini gösteriyorlardı. Dünya koca koca etobur canavarlarla doluydu. İnsan bu canavarların karşısına nasıl çıkabilirdi? Topluluk biçiminde yaşamak tek çıkar yoldu. Bu nedenle, insanlar hiçbir zaman tek başlarına yaşamadılar, her zaman birarada yaşayıp, birarada çalıştılar.

Tarihsel gelişmenin bütün evrelerinde, üretim, azçok büyük insan topluluklarının giriştikleri toplumsal bir etkinliktir. Bu süreç içinde, insanlar, kendi aralarında belirli ilişkiler kurarlar. Üretim ilişkileri denilen şey, işte bu ilişkilerdir.

İnsanların üretim ilişkileri, ayrı ayrı bulunmaz, ama bir sistem oluştururlar.

Her üretim ilişkileri sistemi içinde, toplumun temel sınıfları arasındaki üretim ilişkisi, dirimsel bir öneme bürünür. Örneğin, kapitalizmde, burjuvazi ile proletarya arasındaki ilişki, en önemli ilişkidir.

Üretim ilişkileri bütünü, toplumun iktisadî yapısını oluşturur. Bu, üzerinde hukuksal ve siyasal üstyapının yükseldiği, ve kendisine belirli toplumsal bilinç biçimlerinin denk düştüğü temeldir. Toplumun iktisadî yapısı, söz konusu toplumda egemen durumda bulunan üretim ilişkileri sistemidir. Feodalizmin, kapitalizmin, sosyalizmin iktisadî yapısından, işte bu anlamda sözedilir.

ÜRETİCİ GÜÇLER İLE ÜRETİM İLİŞKİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER NELERDİR?

Toplumun üretici güçlerinin gelişmesi, insanlar arasındaki belirli üretim ilişkilerinin, üzerinde belirip geliştikleri

temeli oluşturur.

Üretim ilişkileri, bir kez kurulduktan sonra, üretici güçlerin gelişmesi üzerinde büyük bir etkide bulunurlar.

İnsanlık tarihinde, toplumun üretici güçlerinin gelişmesinin belli bir evresinde doğan üretim ilişkileri, bir süre, onların gelişmesine katkıda bulunmaya devam ederler. Ama sonra, üretici güçler, bu üretim ilişkileri çerçevesinde sıkışıp kalırlar. Üretici güçlerin gelişmesi bakımından bir engel durumuna gelen bu ilişkilerin, yerlerini, üretici güçlerin gelişmesine yeni olanaklar açan yeni üretim ilişkilerine bırakmaları gerekir. Bir üretim ilişkileri tipinden bir başkasına geçiş, toplumsal bir devrim sonucu meydana gelir. Bu devrim, günü geçmiş üretim ilişkilerini ortadan kaldırır, ve üretici güçlerin daha yüksek bir gelişme düzeyine karşılık düşen yüksek bir tipteki üretim ilişkilerine yol açar.

ÜRETİM TARZI NEDİR?

Üretim tarzı kavramı, karşılıklı bağımlılıkları içinde, hem üretici güçleri, hem de üretim ilişkilerini kapsamına alır. Belirli bir üretim tarzı sözkonusu olduğu zaman, insan toplumunun belli bir gelişme evresindeki üretici güçler ile üretim ilişkileri gözönünde tutulur. Kapitalist, sosyalist vb. üretim tarzlarından, işte bu anlamda sözedilir.

Marksistler, "toplumsal ve iktisadî kuruluş" terimini de kullanırlar. Bu terimden, genel olarak, yalnızca belli bir toplumdaki egemen üretim tarzı değil, ama sözkonusu toplumun, iktisadî ve siyasal düzeni, egemen ideoloji biçimleri vb. gibi, o toplumu tüm öbür toplumlardan ayırdeden özellikler bütünü de anlaşılır.

TEMEL ÜRETİM TARZLARI HANGİLERİDİR?

Tarih, beş temel üretim tarzı tanımıştır: ilkel komünizm, köleci toplum, feodalite, kapitalizm ve sosyalizm.

İlkel komünizm, henüz sınıflara bölünmemiş bir toplum idi. Kölecilik, feodalizm ve kapitalizm, insanın insan tarafından sömürüsü üzerine kurulu çeşitli toplum biçimleridir. Sosyalizm, insanın insan tarafından sömürüsünün ortadan kaldırıldığı bir toplumsal sistemdir.

İNSANIN İNSAN TARAFINDAN SÖMÜRÜSÜ NEYE DAYANIR?

Birileri, başka birilerinin sırtından geçindiği zaman, insanın insan tarafından sömürüsü var demektir: sömürücü sınıf, doğrudan üreticiler tarafından yaratılan artı-ürünü kendine maleder (temellük eder). Emek ürününün, çalışan yığınların yaşaması için sıkı sıkıya gerekli olan parçası dışındaki tüm artığı, sömürücülerin zorla elde edilmiş gelirlerini oluşturur.

Sömürü toplumunun üç temel biçimi: kölecilik, feodalizm ve kapitalizm, birbirlerinden, her şeyden önce, üretim araçları sahibi ile doğrudan üreticiler, yani tüm toplumsal zenginlikleri yaratan emekçiler arasında kurulan ilişkiyle ayrılırlar. Sömürücüler sınıfı ile sömürülenler sınıfı arasındaki ilişki, bu toplumlardan herbirinin esas üretim ilişkisidir.

Kölecilik, feodalizm ve kapitalizm, çalışan yığınların iktisadî bağımlılıklarının ardarda gelen üç evresidir. Bu toplumlarda ortak olan şey, maddî üretim ve yaşam koşullarının, çalışan yığınları kendi çıkarına çalışmaya zorlayan egemen bir sınıfın elleri arasında bulunmaları olgusudur.

İnsanın insan tarafından tüm sömürüsü, sömürülen sınıfın artı-emeğinin, sömürücü sınıf tarafından kendine maledilmesine dayanır.

İNSANIN İNSAN TARAFINDAN SÖMÜRÜSÜ HER ZAMAN VAR MIYDI?

Eski Roma'da, plebler (halk tabakası) patrisyenlere (soylu yurttaşlar) karşı başkaldırdıkları zaman, egemen sınıftan bir avukat; onlara şu masalı anlattı: Toplum, dedi, insan gövdesine benzer. İnsan gövdesinde, onun bütün parçalarını, çalışan elleri ve sindiren mideyi yöneten bir beyin vardır. Bunun gibi, toplumda da, bir yanda bütün çalışmaları yapan, öte yanda da, herkesin boyun eğdiği, başkasının emek ürünlerini kendilerine maleden ve tüketen insanların bulunması gerekir.

Gerçekte, ilkel toplumun tarihi, insan türünün, yüzbinlerce yıl boyunca, sınıflar, sınıf sömürüsü ve baskı nedir bilmeksizin yaşamış bulunduğunu gösterir. İnsanlar birlikte çalışıyor ve emeklerinin cılız ürünlerini birlikte tüketiyorlardı. İnsan emeği artı-ürün sağlamıyordu. Eğer birileri, çalışmaksızın, başkasının sırtından yaşamış olsaydı, öbürleri düpedüz ölürlerdi.

İnsanın insan tarafından sömürüsü, ancak, emek, üreticinin yaşaması için sıkı sıkıya zorunlu olan şey dışında, belli bir artı-ürün vermeye başladığı zaman, ancak ilkel toplumun dağılmasından sonradır ki, kendini göstermiştir. Ama sömürü sonsuz bir şey değildir. Gerçekten, tarih, kapitalizmin, insanın insan tarafından sömürüsü üzerine kurulu sonuncu toplum olduğuna tanıklık eder. Kapitalizmin gelişmesi ile birlikte, sınıf çelişkileri, en başta da proletarya ile burjuvazi arasındaki çelişkiler, kaçınılmaz bir biçimde kızışır. Toplumsal gelişme yasaları, işçi sınıfı yararına burjuvazi erkliğini (iktidarını) yıkan toplumsal bir devrim

sonucu, kapitalizmin tarihsel bakımdan önlenmesi olanaksız yıkılışını belirlerler. İşçi sınıfının tarihsel görevi, sömürücülerin egemenliğini kaldırıp atmak ve yeni bir toplum, insanın insan tarafından sömürüsünden kurtulmuş sosyalist bir toplum kurmaktır.

Tarih boyunca, insanlar, doğa üzerindeki egemenliklerini büyük ölçüde artırmışlardır. Gene de, toplumsal sistemi insanın insan tarafından sömürüsü üzerine kurulu ülkelerde, çalışan yığınlar, kapitalist ülkeler nüfusunun engin çoğunluğu, insanın doğa üzerindeki büyüyen egemenliğinin getirdiği iyiliklerden yararlanmaktan onları alıkoyan üretim ilişkilerinin boyunduruğu altında yaşarlar. İlerlemenin tüm meyvelerinin halkın malı olduğu ve doğanın evcilleştirilmesinde atılan her yeni adımın emekçiler yararına atıldığı sosyalizmde ise, durum bambaşkadır.

ÜRETİM TARZLARI HANGİ NEDENLERLE BİRBİRLERİNİN YERİNE GEÇERLER?

Üretim tarzlarının gelişmesi, toplumun üretici güçlerinin, insanın doğa üzerindeki artan egemenliğini gösteren gelişmesine dayanır. Üretici güçlerin gelişmesi, üretim tarzının içinde geliştiği, ve bir üretim tarzının, yerini daha ileri bir başka üretim tarzına bıraktığı çerçevedir.

İlkel toplum, üretici güçler tarihinin en düşük basamağını oluşturur. Tarih-öncesi insanları, doğaya karşı savaşımın yükü altında ezilmişlerdi. Tarımın ve yerleşik hayvancılığın ortaya çıkışından sonra, ilkel toplumun yerine köleci toplum geçti.

Köleci toplumda, bugüne göre son derece ilkel bir durumda bulunan üretici güçler, bir önceki döneme göre gene de çok daha gelişmiş bir durumda idiler. Taştan aletlerin yerini, demirden aletler almıştı. Tarım, yavaş da olsa, ilerliyordu. Bununla birlikte, köle emeği, üretici güçlerin

daha sonraki gelişmesini engelliyordu.

Feodalizmin ortaya çıkışı, üretici güçlerin duyulur derecede daha hızlı bir atılımına olanak sağladı. Köleden farklı olarak, serf (toprak kölesi), emeğinin sonuçlarından belirli bir ölçüde çıkarlandırılıyordu. Tüm feodal dönem boyunca, doğanın evcilleştirilmesinde, bu süreç çok yavaş da olsa, ilerlemeler görülür. Bu dönemin sonunda, değişimler, deniz ulaşımı genişlik kazanır, kentler büyür ve kentlerde oturanlar, kendilerini zanaatçılık ve ticarete verirler. Feodal ilişkiler, yeni üretici güçler karşısında bir engel durumuna gelir ve burjuva devrim tarafından ortadan kaldırılırlar.

Kapitalizm, üretici güçlerde, daha önce usa sığmaz bir atılım gerçekleştirdi. 150-200 yıl boyunca, insanın doğa üzerindeki egemenliği ölçülemez derecede büyüdü. Makinecilik doğdu ve hızla genelleşti. 19. yüzyıl buhar yüzyılı oldu ve, 20. yüzyılın başında, elektrik enerjisi etki alanının durmadan büyüdüğü görüldü. Buhar ve elektrikten yararlanma, sayısız makineler kullanma, insan emeğini büyük ölçüde kolaylaştırdı ve üretkenliğini artırdı. Ama, kapitalizmde, teknik ilerlemeye, sömürüde bir artış ve tüm zenginliklerin yaratıcısı olan çalışan sınıfların güvensiz yaşam koşullarında bir bozulma eşlik eder. Kapitalizm, toplumun temel üretici gücünü, emek-gücünü, gözü doymazcasına tüketir. O, doğanın insan tarafından gelecekteki evcilleştirilmesi için bir engel durumuna gelmiştir. Günümüzde, bilimsel ve teknik devrim, doğayı dönüştürmek, tekniği geliştirmek, insanın yaratıcı yeteneklerini çoğaltmak, engin zenginlikler yaratmak ve yaşam düzeyini hızla yükseltmek için sınırsız olanaklar sunar; bununla birlikte, kapitalizm, bunları, kârları artırmak ve emekçilerin sömürüsünü yoğunlaştırmak için kullanır.

Bu devrim sonucu, ulusal ekonominin toplumsallaşma süreci hızlanır, — tekellerin egemenliği dolayısıyla, toplum-

sal karşıtlıkların bir "genişletilmiş yeniden-üretim"ine, ağırlaşmalarına yol açan, kapitalizmin bağrında, her şeyden önce, bir yanda bilimsel ve teknik devrimin görülmemiş olanakları ile, öte yanda bu olanakların tüm toplum yararına kullanılmalarını önlemek için kapitalizm tarafından dikilen engeller arasındaki çelişki; modern üretimin toplumsal niteliği ile, düzenlenişinin tekelci devlet niteliği arasındaki çelişki; emek ile sermaye arasındaki çelişkilerin kızışması; ulusların çoğunluğunun çıkarlarını, malî oligarşinin çıkarları ile karşı karşıya getiren bağdaşmazlığın derinleşmesi gibi, yeni çelişkiler doğuran olay.

Bilimsel ve teknik devrim sonuçlarının, en yüksek bir yarar ile, barışçıl erekler içinde, insanın iyiliği için kullanılması bakımından gerekli tüm koşulları, kapitalist üretim ilişkilerini ortadan kaldırarak, yalnızca sosyalizm biraraya getirir.

Böylece, dönüşsüz toplumsal gelişme süreci, yalınçtan karmaşığa, aşağıdan yukarıya giden ilerleyici bir devinimdir. Tarih boyunca birbiri yerine geçen toplumsal ve iktisadî kuruluşların herbiri, insan toplumunun bir gelişme derecesini orunlar (temsil eder), ve her derece, bir öncekinin üstündedir. İlkel toplumun dağılma koşulları içinde, köleci topluma geçiş, ileriye doğru bir adımı oluşturdu. Kapitalizm, feodalizme göre bir ilerlemeyi gösterdi. Tarihsel görevini yerine getiren kapitalizm, toplumun ilerlemesini gitgide daha çok engeller; yerini, sosyalizmin ilk evresini oluşturduğu, üstün toplum biçimi komünizme bırakır.

EKONOMİ POLİTİĞİN KONUSU NEDİR?

Söylemiş bulunduğumuz gibi, ekonomi politik, üretimin toplumsal yapısını irdeler. Şimdi, ekonomi politiğin konusunu daha somut bir biçimde tanımlayabiliriz. Üretimin top-

lumsal yapısı, toplumun gelişmesinin her evresinde insanlar arasında kurulan üretim ilişkileri bütünüdür.

Ekonomi politiğin üretim ilişkilerini irdelemesi olgusu, hiçbir zaman onun üretici güçlerle uğraşma zorunda olmadığı anlamına gelmez. Üretici güçler, üretim ilişkilerinin gelişme, dönüşüm ve ardarda gelişlerinde engin bir rol oynar. Üretici güçler, üretim ilişkilerinin doğuş ve gelişmelerini belirlerler; sıra gelince, her üretim ilişkileri biçimi de, üretici güçlerin gelişmesi üzerinde engin bir etkide bulunur.

Eğer üretim ilişkilerini doğuran ve, sırası gelince, bu ilişkiler çerçevesi içinde gelişen üretici güçlerin niteliği savsaklanırsa, üretim ilişkilerinin özü üzerine doyurucu bir bilgi edinilemez.

Böylece, eğer üretici güçler ile kapitalizmi belirleyen üretim ilişkileri arasındaki çelişkiler savsaklanırsa, kapitalizmin üretim ilişkilerini gerçekten kavramak söz konusu edilemez. Örneğin, eğer kapitalizmin, kapitalist üretim ilişkileri ile üretici güçleri karşı karşıya getiren kendine özgü çelişkileri unutulursa, kapitalist üretim ilişkileri kafada canlandırılamaz. Eğer sosyalist üretim ilişkilerinin, toplumun üreticî güçlerinin gelişmesinde oynadıkları rol gözönünde tutulmazsa, sosyalist üretim ilişkileri üzerine de açık bir fikir edinilemez. Böylece, ekonomi politik, üretim ilişkilerini, üretici güçler ile sıkı bağıntıları içinde irdeler.

Maddî malların, toplum gelişmesinin çeşitli basamaklarındaki üretim ve bölüşüm yasalarını ortaya koyan ekonomi politik, insan toplumunun tarihi gibi o son derece karmaşık sürecin anlaşılmasını sağlar.

Ekonomi politik, kapitalist toplumun bağrındaki sınıflar savaşımının en ateşli sorunlarına değinir, çünkü bu toplumu bileştiren çeşitli sınıfların maddî durumu ve dirimsel çıkarlarını ele alır. Dahası, bu toplumun varoluş sorununu ortaya koyar ve bunu yanıtlar.

Bu nedenle, ekonomi politik, sınıf niteliği, parti niteliği

taşıyan bir bilimdir. Marksist ekonomi politik, tüm karmaşıklıkları içinde, iktisadî yaşamın bütün yönlerinin, işçi sınıfı açısından, bilimsel bir açıklamasını verir. Proletaryanın sınıf çıkarları, toplumsal ilerleme çıkarları ile örtüşür. Bu nedenle, işçi sınıfı, toplumsal gelişme yasalarının en eksiksiz ve olanaklı olan en belgin bilgisinden korkmak şöyle dursun, tersine, bunda dirimsel bir çıkar bulur.

Marksizm, ekonomi politiği devrime uğratmıştır. Konusu kavramından başlamak üzere, bu bilimi tepeden tırnağa altüst etmiştir.

Marksizmin öncelleri, meta, para, sermaye, kâr, rant vb. gibi iktisadî olayları, nesneler arasındaki ilişkiler olarak, nesnelerin özellikleri olarak düşünüyorlardı. Marksizm, bu görüşün yanlış niteliğini tanıtladı. Burjuva iktisatçıların nesneler arasında ilişkiler gördükleri yerde, Marx, insanlar arasındaki ilişkileri gösterdi. Ekonomi politik tarafından irdelenen olayların içeriğini oluşturan şey, insanlar arasındaki üretim ilişkilerinin ta kendisidir.

EKONOMİ POLİTİĞİN ÇAĞIMIZDAKİ ÖNEMİ NEDİR?

Ekonomi politik, kapitalizmin iktisadî yasalarını ortaya koyarak, yalnızca bu toplumun yaşam koşullarını değil, ama gelişmesinin yönelimini de irdeler. Böylece de, burjuva toplumdaki sınıflar savaşımının gerçek temeli üzerindeki örtüyü kaldırır ve işçi sınıfına sosyalizmin yolunu gösterir. Kapitalizmin çöküşünün ve komünizmin yengisinin tarihsel kaçınılmazlığının bilimsel kanıtını oluşturan şey, toplumun iktisadî gelişme yasalarının bulgusundan başka bir şey değildir.

Ekonomi politik, kapitalizmin, toplum ilerlemesini gemleyen bir engel durumuna geldiğini öğretir. Çağdaş tekelci kapitalizm, burjuva toplumun tüm çelişkilerini aşırı dere-

cede yeğinleştirir.

Aynı zamanda, ekonomi politik, cançekişen kapitalist sistemin, yerini, toplumsal gelişmenin bir üst basamağını temsil eden sosyalizme bırakacağını da öğretir. Sosyalizmin yengisi, tıpkı kapitalizmin çöküşü gibi, toplum gelişmesinin nesnel iktisadî yasaları tarafından belirlenmiştir.

Ekonomi politik, sosyalizmin, kapitalizme göre kesin üstünlüğünü tanıtlar. Kapitalizmin iktisadî yasalarının nitelik ve içeriğini açıklayan ekonomi politik, burjuva toplumun tarihsel olarak sonuna geldiğini, ve sosyalist bir toplumun kaçınılmazcasına onun yerine geçeceğini tanıtlar. Sosyalizmin iktisadî yasalarının nitelik ve içeriğini açıklayan ekonomi politik, kapitalizm ile iktisadî yarışmada, sosyalizmin kaçınılmaz bir yengi kazanacağını tanıtlar.

İKTİSADÎ BİR KATEGORİ NEDİR?

Ekonomi politik, iktisadî yaşamın olaylarını irdeler. Bu olayların herbiri, kendine özgü özelliklere sahiptir. Ayrıca, büyük olaylar topluluklarının ortak özellikleri de vardır. Böylece, sayısız emtia değişim işlemleri üzerine eğilerek, bilim, iktisadî olay olarak metaın ayırdedici özelliklerini bulup çıkarır. Paraya ve çeşitli çağlarda ve çeşitli halklarda para dolaşımına ilişkin zengin belgelere dayanarak, bilim, her türlü paraya özgü ortak özellikleri belirler. Sonuç olarak, bilim, her iktisadî olayın bireşimini (sentezini) yapar.

İktisadî kategoriler, ekonomi politik tarafından irdelenen olayların genelleştirilmiş dışavurumlarıdır. Örneğin, para kategorisi sözkonusu olduğu zaman, gözönünde şu ya da bu tutar, ya da şu ya da bu para değil, ama belirtileri ve somut biçimleri ne olursa olsun, paranın para olarak özellikleri tutulur.

Paranın, onu öbür iktisadî kategorilerden (örneğin, me-

tadan, sermayeden) ayırdeden temel özellikleri bir kez saptandıktan sonra, ekonomi politik, onun biçimlerini ve en çok raslanan tiplerini çözümler ve bunların özelliklerini belgin-leştirmeye çalışır.

Marksizm, iktisadî kategorilerin, insanlar arasındaki üretim ilişkilerinin teorik dışavurumundan başka bir şey olmadıklarını öğretir. Örneğin, burjuva iktisatçılar, sermayenin, bir yapılar, donatımlar, makineler, hammaddeler, vb. maddî nesneler tutarı olduğunu söylerler. Bütün bu nesneler üretim araçlarını temsil ederler, diye yanıtlar marksistler, ama bunlar ancak çok belirli toplumsal ilişkiler çerçevesinde, yani özel kişilerin malı oldukları ve onlar tarafından ücretli-işçilerin sömürüsü için kullanıldıkları zaman sermaye durumuna dönüşebilirler. Böylece, sermayenin, maddî bir nesne değil, ama sömürücü kapitalistler ile sömürülen ücretliler arasındaki toplumsal bir ilişki olduğu saptanmış bulunur. Bu toplumsal ilişki, nesneler, üretim araçları içinde ete kemiğe bürünür, ama bu nesneler kendiliklerinden sermaye değildirler.

İKTİSADÎ KATEGORİLER DEĞİŞMEZ ŞEYLER MİDİRLER?

Hayır, iktisadî kategoriler ne değişmez şeylerdir, ne de başı sonu olmayan şeyler. Yansıttıkları üretim ilişkileri gibi, onlar da tarihsel bakımdan geçici bir niteliğe sahiptirler.

İktisadî kategorilerin bu niteliği, marksizmin kurucuları tarafından bulunmuştur ki, bu da, ekonomi politik alanında Marx ve Engels tarafından gerçekleştirilen devrimin çeşitli yönlerinden birini oluşturur.

Marksizmden önceki iktisatçılara göre, kapitalizmin, değer, ücret, sermaye gibi iktisadî kategorileri, genel olarak her türlü toplumda geçerli, değişmez ve başı sonu olmayan şeyler idiler. Bu iktisatçılar, o çağda, elbette, eskiden ne

kâr, ne sermaye, ne de ücret bulunan bir toplumun olduğunu bilecek kadar aydınlanmışlardı. Ama onlar, bu toplumun hesaba katılmaya değer bir şey olmadığını düşünerek, onu ilkel toplum biçiminde nitelendirdiler; çünkü onlara göre toplumun gerçek anlamdaki gelişmesi, ancak kapitalizmin, ve kapitalizmden doğan ilişkilerin doğuşu ve gelişmesi ile birlikte başlıyordu.

Kapitalist sistem ile onun iktisadî kategorilerinin doğal ve değişmez niteliği üzerindeki düşüncelerin yanlışlık ve darlığını, ancak burjuvaziye karşı savaşım durumunda bulunan işçi sınıfının olgunlaşmış gereksinmelerinden doğan marksizm gösterebilmiştir.

İKTİSADÎ BİR YASA NEDİR?

Ekonomi politiğin temel görevi, toplum gelişmesinin iktisadî yasalarını irdelemektir.

İnsanlar, doğayı olduğu kadar, toplumsal yaşamı da kapsayan dış dünyayı, bilim sayesinde öğrenirler. Her doğal ya da insansal bilimin amacı, gözönünde tutulan alanı yöneten yasaların bilgisidir. Bilimsel bakımdan, yasa, olayların öze değgin içsel bağıdır, onların özüdür. İnsan, dış dünyanın yasalarını, bütünlükleri içinde olduğu kadar, çeşitli yönleri altında da durmadan daha tam bir biçimde bulur; o, böylece, doğanın kör güçlerini evcilleştirmek ve kendi hizmetine koşmak için, etkili bir alet edinebilmiştir. Toplumsal yaşamı yöneten yasaların bulunup ortaya konması, insanlara bu alandaki pratik eylemleri için bir temel verir.

İktisadî yasa, iktisadî süreç ve olayların içsel ve zorunlu bağlantısıdır. Ekonomi politik tarafından bulunan yasalar, iktisadî yaşam olaylarının içsel bağlantısını, onların belirli koşullar içindeki karşılıklı etkilerini yansıtırlar.

İKTİSADİ YASALARIN NİTELİĞİ NEDİR?

İktisadî yasalar, nesnel yasalardır. Bu, onların, insanların istenç ve bilincinden bağımsız olarak varoldukları anlamına gelir. Dahası, insanların istenç, bilinç ve güdeklerini, bu yasalar belirlerler.

Bu yasalar tarihsel bir nitelik taşırlar. Ekonomi politik, tarihsel, yani boyuna hareket durumunda bulunan olaylar üzerine eğilir. Ta özünden tarihsel bir bilim olarak, elbette bütün üretim tarzları için geçerli genel yasaları unutmaksızın, her şeyden önce her üretim tarzının özgül yasalarını irdeler. Buna göre, toplum gelişmesinin genel iktisadî yasalarının tanınmasının, kapitalizmin iktisadî yasalarını, her türlü toplumda geçerli, başı sonu olmayan ve değişmez yasalar olarak göstermeye yönelen bilim-dışı görüşler ile ortak hiçbir yanı olmadığı görülüyor.

Şu ya da bu toplumsal ve iktisadî kuruluşun iktisadî yasaları, tarihsel bakımdan geçici yasalardır. Belirli bir dönem boyunca geçerlikte kalır, sonra yerlerini başka yasalara bırakırlar. Yasaların ardarda gelişi, nesnel bir gelişme sürecine bağlıdır. Yeni iktisadî koşullar, yeni yasaların ortaya çıkışlarını belirlerler.

TOPLUMSAL ÜRETİM SÜRECİNİN TEMEL YÖNLERİ NELERDİR?

Toplumsal üretim süreci, gerçek anlamda üretimi olduğu kadar, bölüşüm, değişim ve tüketimi de içine alır.

Ürün üretildikten sonra, bölüşülmeli, değişilmeli ve tüketilmelidir. Üretim, bölüşüm ve tüketim, ürünlerin, onları üreten kimseler tarafından tüketildikleri doğal ekonominin egemenliği altında varolmayan değişimden farklı olarak, bütün toplumlarda vardır. Tüketim, ekonomi politik tarafın-

dan, toplumsal yönü altında, yani ürünlerin, bireyler, gruplar ve sınıflar tarafından tüketiminin niteliğini belirleyen toplumsal koşullar bakımından irdelenir.

TÜKETİM BİÇİMLERİ NELERDİR?

Toplum içinde üretilen tüm ürünler, insanların gereksinmelerini karşılamaya ayrılırlar. Ama bu işi çeşitli biçimlerde yaparlar: bir kısmı doğrudan tüketilir, ötekilerden üretim araçları olarak yararlanılır. Böylece, bütün ürünler iki gruba bölünürler: üretim araçları ve tüketim malları. Çoğu durumda, ürünün kullanımını önceden belirleyen şey, onun özlüğüdür: böylece, her türlü makine, ancak üretim aracı olabilir, oysa giysi, kundura, ekmek, ancak tüketim malı olmaya elverişlidir. Gene de, kimi ürünler, bazan dolaysız tüketim, bazan da üretim için kullanılırlar. Böylece, kömür ya da elektrik enerjisinden, bazan konutların ısıtılıp aydınlatılması, bazan da fabrikalardaki makinelerin devinime getirilmesi için yararlanılır.

Buna göre, iki tüketim biçimi var. Birincisi, doğrudan tüketim, yani ürünün, toplum üyelerinin gereksinmelerinin karşılanması için kullanılması. İkincisi de, üretim ereğiyle tüketim.

BÖLÜŞÜM BİÇİMLERİ NELERDİR?

Ürünler, bireyler, gruplar, sınıflar arasında bölüştürülür. Ama bu bölüşüm, belli bir toplumda, üretim araçlarının çok belirli bir bölüşümü ile öncelenmiştir. Böylece, kapitalist toplumda, üretim araçları, nüfusun ezici çoğunluğu onlardan yoksunken, küçük bir kapitalist grubun tekelinde olacak bir biçimde bölüşülmüşlerdir. Sosyalizmde ise, tersi-

ne, üretim araçları toplumun malıdır.

Ürünlerin bölüşüm biçimi, üretim araçları bölüşümünün niteliğine bağlıdır. Kapitalizmde, ürünler, üretim araçları sahiplerinin ellerine geçer, oysa işçi sınıfı ve öbür emekçiler, kapitalist bölüşüm biçimi tarafından, güvensiz bir yaşama adanmışlardır. Sosyalist toplumda ise, ürünler, tüm toplumun ya da emekçi gruplarının buyruğuna verilmişler ve halk gönencinin yükselmesi ve sosyalist üretimin sürekli gelişmesi ereğiyle dağıtılmışlardır.

ÜRETİM, BÖLÜŞÜM, DEĞİŞİM VE TÜKETİM ARASINDAKİ BAĞLAR NELERDİR?

Üretim, değişim, bölüşüm ve tüketim bağımsız süreçler değil, ama aynı toplumsal üretim sürecinin çeşitli yönleridirler.

Üretim, tüm iktisadî etkinliğin temelinde bulunur. Ürün her şeyden önce üretilmiş olmalıdır, ve besbelli ancak ondan sonradır ki, değişim, bölüşüm ve tüketim konusu olabilir. Değişim ile bölüşüm, üretim ile, son evre olan tüketim arasında yer alırlar. Üretim, her türlü değişimin dışında yapılabilir; tersine, değişim, üretimsiz elbette yapılamaz. Bölüşüm ve tüketim her toplumda vardır, ama nitelikleri, toplumsal kuruluşun niteliğine göre değişir.

Başrolü üretim oynar. Gene de, bundan, tek bir bütün oluşturan toplumsal üretim sürecinde öbür yönlerin hiçbir önem taşımadıkları sonucunu çıkarmak doğru olmaz. Üretimin önemi başta gelmek üzere, toplumsal üretim sürecinin çeşitli yönleri arasında bir karşılıklı etki görülür.

Ekonomi politik, maddî üretimin toplumsal biçimleri üzerine eğilir. Öbür süreçlerin niteliğini, üretimin toplumsal yasaları belirler. Örneğin, üretim eğer kapitalist bir biçim altında yapılırsa, ürünler kapitalist pazar yasalarına göre değişime girerler, emeğin sermaye tarafından kapitalist

sömürü yasalarına göre bölüştürülürler, ve işçi sınıfının tüketimi, ücretlerin düşük düzeyi, işsizlik vb. tarafından sınırlanır. Üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan işbölümü, kendiliğinden, anarşik değişimler içerir. Çalışan yığınların tüketiminin sınırları ve niteliği, bunların üretim sürecindeki bağımlı rolleri tarafından belirlenir.

Böylece, tüm iktisadî yaşam, üretim sürecine dayanır. Üretim, bölüşüm, değişim ve tüketim, üretimin egemen olduğu bir bütünün parçalarıdır. Marksist ekonomi politik, üretimin üstünlüğünden yola çıkar.

İktisadî yaşamın öbür yönlerine göre üretimin belirleyici rolünü kabul etmek, üretim, bölüşüm, değişim ve tüketim arasında gözlemlenen karşılıklı etkinin unutulması anlamına gelmez. Üretimin üstünlüğünün anlaşılması, bu karşılıklı etkinin gerçek niteliğinin kavranmasını sağlar. Tersine, iktisadî yaşamın bölüşüm, değişim ya da tüketim gibi bir başka yönü yararına, üretimin üstünlüğünü unutmak, iktisadî olayların doğru yorumlanmasını engeller.

Ekonomi politiğin, bazan tüketimi, bazan değişimi, bazan da bölüşümü ön sıraya koyan sözde-bilimsel teorileri, bunun böyle olduğuna tanıklık ederler. Burjuva iktisatçılar, böyle yaparak, kapitalizmin, ortaya sınıf çatışma ve karşıtlıkları çıkaran üretim ilişkilerinin incelenmesi işinin içinden sıyrılmaya çalışırlar. Bu soydan tüm görüşler, kapitalist gerçekliği süsleyip püslemeye, çelişkilerini elçabukluğu ile yok etmeye yararlar.

EKONOMİ POLİTİĞİN KONUSUNU ANLAMA BAKIMINDAN ÜRETİMİN KESİN ROLÜ NASIL BİR ANLAM VE ÖNEM TAŞIR?

Değişim ve bölüşümün niteliği üretim tarzına bağlı olduğu için toplumsal üretim ilişkilerini irdeleyen ekonomi po-

litik, bölüşüm ve değişim alanlarında kurulmuş bulunan ilişkiler üzerine zorunlu olarak eğilir.

Ekonomi politiğin görevi, tarihsel gelişmesinin çeşitli evrelerinde, insan toplumundaki üretim ve değişimi yöneten yasaları, çeşitli insan toplumlarındaki üretim ve değişim koşul ve biçimlerini, ve bunlara uygun düşen bölüşüm biçimlerini çözümlemektir.

Toplumsal üretimin gelişme durumundaki tarihsel düzenlerini irdeleyen bilim olarak, ekonomi politik, her sistem ve bu sistemlerin temel yönleri ile ilgili genel kavramları belirler.

Üretimin üstünlüğü üzerine kurulu marksist ekonomi politik, toplumun iktisadî tarihinin beş temel evre biçiminde belgin bir bölünüşünü verir.

Burjuva ekonomi politiği, insanlığın iktisadî gelişmesi yönünü başka türlü göstermeye çalışır. Böylece, "tarihsel okul", doğal ekonomi, parasal ekonomi ve kredi ekonomisi olmak üzere, üç evre ayırdetmeyi önermiştir.

Böyle bir bölüm, üretimin gelişmesine değil, değişimin gelişmesine dayanır. Doğal ekonomi, değişimi bilmeyen bir kuruluştur. Parasal ekonomi, para yardımıyla gerçekleşen, görece gelişmiş bir değişim tanır ve, son olarak, kredi ekonomisi, değişimin daha da geliştiği ve kredi ilişki ve işlemleri doğurduğu bir evredir.

Burjuva bilim, böylece, her dönemin gerçek özelliklerini, üretimin yapısını, üretim ilişkilerinin niteliğini, ve her şeyden önce de, sınıflar arasındaki ilişkilerin niteliğini el çabukluğuna getirip, gözlerden gizlemeye çalışır.

Gerçekten, ekonomi, doğal, parasal ya da kredili olabilir dendiği zaman, üretimin, üretim ilişkileri sisteminin temel niteliği bilmezlikten gelinir. Üretim, sömürü yasaları tarafından mı yönetilmektedir? Köleci sömürü tipi üzerinde mi, yoksa kapitalist sömürü üzerinde mi yapılmaktadır?

Parasal ve kredili "ekonomi"ler, bilindiği gibi, kapita-

lizmde olduğu kadar, sosyalizmde de vardır.

İnsanlığın iktisadî tarihinin yönünü göstermek için, ölçüt olarak şu ya da bu değişim biçimini önerirken, "tarihsel okul" öğretileri, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki temel ayrımı, sosyalizmde sömürünün yokluğunu unutturmak istiyorlardı.

Üretimin üstünlüğünün kabul edilmesi, araştırıcı için, ona insanlığın yüzlerce yıllık iktisadî gelişme tarihi içinde yolunu bulmasını, bu gelişmenin nedenlerini ve itici güçlerini anlamasını, ve nereye doğru gittiğini önceden görmesini sağlayan bir pusula oluşturur.

İKİ
KAPİTALİZMİN İKTİSADÎ YAPISI

KAPİTALİZM NASIL DOĞDU?

Bazı iktisatçılara inanmak gerekirse, her şeyin başı, atalarımızın başka başka eğilimlerin adamları olmalarıdır. Atalarımızdan bazıları çalışma ve tutumluluğu, bazıları da tembellik ve har vurup harman savurmayı seviyorlardı. Birinciler giderek tüm zenginlikleri ellerinde topladılar, ikinciler ise, tersine, her şeyden yoksun kaldılar. Toplum, zenginler ve yoksullar, kapitalistler ve işçiler biçiminde, işte böyle bölündü.

Bu türlü masalların tarih ile hiç bir ilişkisi yok. Aslında, kapitalizm, bir başka sömürü toplumunun, feodalizmin yerine geçti. Kapitalizmin gelişmesi için çıkış temelini sağlayan şey, küçük meta üretimi, ve onun, kimilerini yıkı-

ma uğratan ve kimilerini de zenginleştiren rekabetidir.

Ürünlerini değişime sokan küçük üreticiler ekonomisine, yalınç (basit) meta üretimi adı verilir. Yalınç meta üretimin, kapitalizm ile, önemli bir ortak özelliği var: Kapitalizm gibi, o da üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanır. Bu nedenle de, kaçınılmaz bir biçimde, kapitalizmi doğurur.

Öte yandan, yalınç meta üretimi, kapitalist üretimden gözle görülürcesine ayrılır. Yalınç meta üretimi, daha çok ilkel bir nitelik taşıyan üretim araçlarının sahibi küçük üreticilerin kişisel çalışmasına dayanır. Kapitalizm, tersine, üretim araçlarından yoksun, ve üretim araçları sahiplerinin, kapitalistlerin sömürüsü altında bulunan ücretli-işçilerin çalışmasına dayanır. Kapitalizm, küçük üreticilerin mallarını ellerinden alarak ve bağımlılaştırarak, onları ücretliler durumuna düşürerek gelişir.

Egemen sınıfların sömürülen halk yığınları karşısındaki zorlama aygıtı olan sömürücü devlet, doğmakta olan kapitalizm çağında birinci planda bir rol oynamıştır. Feodal düzenin çöküş döneminde, kapitalizmin doğum ve gelişmesine elverişli koşullar, ancak arlanmaz bir yağma, fetih, bağımlılaştırma, her türlü aldatma ve dalavere ile biraraya getirilmişlerdir.

KAPİTALİZMİN DOĞUM KOŞULLARI NELERDİR?

Kapitalizm iki karşıt sınıfın: burjuvazi ile proletaryanın varlığını içerir. Bir yanda, tüm zenginliklerin, tüm üretim araçlarının sahibi bir avuç insan, öte yanda, ne üretim, ne de yaşam araçlarına sahip bir yoksunlar yığını.

Sonuç olarak, kapitalizmin doğuşu iki temel koşula bağlıdır: Zenginliklerin az sayıda kimseler elinde birikimi ile, kişisel özgürlüklerine sahip, ama üretim ve yaşam araç-

larından yoksun, bu yüzden de emek-güçlerini satma zorunda bulunan bir yoksullar yığınının oluşması.

Kapitalizm bir kez kurulduktan sonra, toplumun karşıt sınıflar biçimindeki bölünüşü, bu sistemin iktisadî yasaları tarafından sağlanır: kapitalist zenginleşir, oysa işçi sınıfının yoksullaşması artar. Ama varlıklı kapitalistler ile varlıksız proleterlerin varoluşu da, aynı biçimde, kapitalist üretimin çıkış noktasıdır. Kapitalizmin tarihsel öncüllerinin oluşması, sermayenin ilkel birikimi adı verilen bir süreçtir, çünkü kapitalist birikime öngelir.

ÜCRETLİ-İŞÇİLER SINIFI NASIL OLUŞTU?

Kapitalizmin doğuşundan önce, feodal dönem sırasında, üretim, küçük tarımcılar ve zanaatçılar tarafından yapılıyordu. Nüfusun baş uğraşı tarım idi. Başlıca üretim aracı da toprak. Köylüler feodal yurtlukların demirbaşları idiler ve beyler tarafından sömürülüyorlardı. Köylünün tüm mülkiyetini, karasaban, orak gibi yalınç aletler, biraz da sürü hayvanı oluşturuyordu.

Feodalizm, kişisel olarak bağımlı, ama üretim araçları ile, ve her şeyden önce de, köylülerin soydan geçme kullanım hakkına sahip bulundukları toprak ile donatılmış küçük üreticilerin sömürüsüne dayanıyordu. Bir ücretli durumuna gelmek için, üretici önce dolaysız kişisel bağımlılığından kurtulmalıydı. Kapitalist boyunduruk altına girmek için, daha önce feodal bağımlılıktan, toprak köleliğinden kurtulmuş bulunmalıydı.

Bazı iktisatçılar, toprak köleliğini ortadan kaldırdığı için, kapitalizmin övgüsünü yapar, ve burjuva sistemi, özgürlük ve adaletin egemenliği olarak sunarlar. Ama, işin bir başka yönü üzerine, gözlerini bile bile yumarlar.

Üretici, ancak, üretimde bulunmayı sağlayan tüm araç-

lardan "kurtulduğu" ve tüm bağımsız çalışma olanağından yoksun kaldığı zaman bir ücretli durumuna gelir. Kapitalizm, üreticinin, feodalizmde sahip bulunduğu üretim araçlarından yoksun kalmasını içerir.

Tüm ilkel birikimin temelinde yatan şey, dolaysız üreticilerin, köylülerin mülksüzleştirilmesidir. Feodalizmin çöküşü boyunca, toprak köleliği sistemi, ülkelerde birbiri arkasına yıkıldı. Ama köylülerin feodal bağımlılıktan kurtuluşuna, daha az önemli olmayan bir başka "kurtuluş" daha eşlik ediyordu: köylü, yaşayıp işlediği topraktan da "kurtulmuş" idi. Ona, feodalizmde yaşamasını sağlayan toprak payının ancak bir parçası, o da çoğu kez para karşılığı satınalma koşulu ile, bırakılıyordu. "Yararsız" kollar, kırı bırakıyor ve sermayenin buyruğuna verilmiş ücretliler ordusunu kabartmaya gidiyorlardı.

Doğmakta olan kapitalizm için özgür bir el emeği oluşması sonucunu veren sürecin kalın çizgileri, işte bunlardır. Bu süreç, ülkeden ülkeye, başka başka biçimler altında gerçekleşti, ama yönelim ve içeriği her yerde özdeş oldu.

Köylüleri topraksız ve yuvasız proleter durumuna dönüştürmüş bulunan aynı zorbalık ve yağma yöntemleri, engin yurtlukların bir avuç insan elinde toplanması sonucunu verdi.

Kapitalist üretimi doğurtmak için, bu gene de yetersizdi. Bunun yanısıra, değişim yolu ile üretim araçları biçimine dönüşecek nakit para biçimi altında, büyük zenginliklerin, az sayıda elde birikmesi de zorunluydu.

SERMAYE NASIL BELİRDİ?

Az sayıda kimselerin zenginliklerindeki artış, büyük coğrafî buluşlar çağında (15. ve 16. yüzyıllar) korkunç bir atılım kazandı. Amerika bulunur bulunmaz, kolay kazanç ar-

dında koşan yığınla serüvenci, bu anakarayı fethetmek için saldırdılar. Altın ve gümüş yataklarının bulunmasından sonra, akın daha da arttı. Avrupa devletleri, mutsuzluklarının nedeni kendi toprak-altlarındaki değerli madenler olan verimli ülkeleri yağma edip halkını kılıçtan geçiren, yurt dışı savaş seferleri düzenliyorlardı.

Sömürgelerdeki yağma ticareti, ilkel sermaye birikiminin başlıca kaynaklarından biri oldu. Hollandalılar, İngilizler ve Fransızlar, o zaman son derece zengin olan Hindistan ile ticaret yapmak üzere, doğu Hint ortaklıkları kurdular. Bu ortaklıklar, kendi hükümetlerinin desteğinden yararlanıyorlar ve sömürgeleştirilmiş ülkeler ile ticaret yapma tekelini ellerinde tutuyorlardı.

Çok zengin deniz-aşırı ülkelerin yağma edilmesi, Avrupadaki, ve her şeyden önce İngiltere'deki ilkel sermaye birikiminin başlıca kaynaklarından biri oldu. İngiliz burjuvazisi, sonra da Fransız burjuvazisi, yabancı ülkelerin arlanmaz yağması sayesinde, yüzyıllar boyunca hadsiz hesapsız zenginlikler biriktirdiler. Her yerde, devlet erkliği, bir avuç parababasının elleri arasında büyük servetler toplanmasına katkıda bulundu.

KAPİTALİZMİN İRDELENMESİNDE METAIN TAHLİLİ NE ROL OYNAR?

14. yüzyılda doğmuş bulunan kapitalizm, atılımını, ancak 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıl başında gösterdi.

Kapitalist toplumda, ürünlerin büyük çoğunluğu satışa ayrılır. Doğrudan tüketim için değil, ama değişim için, satış için üretilmiş ürüne, ekonomi politikte meta adı verilir. Değişim ya da satış ereğini taşıyan üretime de, onu, emek ürünlerinin üreticilerin kendileri tarafından tüketildikleri doğal üretimden ayırdetmek için, meta üretimi adı verilir.

Toplumsal yaşamın karmaşık tablosu karşısında, bilim-

sel girişim, bu tablodan, her şeyden önce en yalınç ilişkilerin çıkarılmasına dayanır.

Kapitalist toplumda en yalınç ilişkiyi oluşturan şey, meta değişimidir. İşte bu nedenle marksist-leninist ekonomi politik, kapitalizmin irdelenmesine, önce metaın tahlili ile başlar. Marksist-leninist ekonomi politik, bu kolay anlaşılır olguda, kapitalist üretim tarzının bu "hücre"sinde, kapitalist toplumun tüm çelişkilerinin tohumunu gösterir, ve bundan sonra, bu toplumun ve çelişkilerinin gelecekteki gelişme sürecini, bir uçtan öbürüne, irdeler.

META ÜRETİMİNİN DOĞUŞUNDA EGEMEN OLAN KOŞULLAR NELERDİR?

Meta üretimi, toplumsal işbölümü üzerinde doğar ve gelişir.

Bununla birlikte, işbölümü meta üretiminden önce de vardı; herbiri bir demirci, bir çömlekçi, bir değirmenci gibi zanaatçılara sahip bulunan birçok ilkel ortaklaşa toplulukta işbölümünü görürüz. Bu zanaatçılar, karşılık olarak kendilerine tarımsal ürünler sağlayan ortaklaşa topluluğun gereksinmelerini karşılıyorlardı.

Doğal ekonominin meta ekonomisi durumuna gelmesi için, son derece önemli bir başka koşul daha zorunlu idi: üretim araçlarının özel mülkiyeti. Zanaatçı, ortaklaşa topluluk üyesi olmaktan çıkıp da kendi üretim araçlarının sahibi durumuna geldiği zaman, emek ürünlerini satar.

Buna göre meta üretiminin doğuşuna elverişli koşullar, toplumsal işbölümü ile üretim araçlarının özel mülkiyetidir.

Sonradan, kapitalizm, yerini sosyalizme ve özel mülkiyet de toplumsal mülkiyete bıraktığı zaman, meta üretimi, kökünden nitelik değiştirir: sosyalist, planlı, üretim araçlarının özel mülkiyeti üzerine değil, ama toplumsal mülkiyeti üzerine kurulu bir meta üretimi durumuna gelir.

METAIN ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

Bir meta olmak için, emek ürünü her şeyden önce insanın herhangi bir gereksinmesini karşılamalıdır. Emek ürününün yararlılığını oluşturan özellik, işte budur. Tüm emek ürününün kullanım-değerinin kökeninde, onun bu özelliği bulunur.

Et ya da sütün, bir giysi ya da bir çift kunduranın kullanım-değeri şudur ki, bu emek ürünleri, insanların gereksinmelerini karşılamak için, onların işlerine yararlar. Kaynaktan fışkıran su ya da yaban meyveleri gibi, insan emeğinin ürünü olmayan birçok nesnenin de, aynı biçimde bir kullanım-değeri vardır.

Emek ürünlerinin amacı, doğal ekonomide olduğu denli meta ekonomisinde de, bazı gereksinmelerin karşılanmasıdır. Köylünün, kendi öz tüketimi için pişirdiği ekmek, onun beslenme gereksinmelerini karşılıyordu. Ama meta durumuna geldikten sonra, ekmek bir başka önemli özellik daha kazanır: bir başka meta ile değişilebilir. Buna göre, meta, ilkin, insanın herhangi bir gereksinmesini karşılayan, ve ikinci olarak da, bir başka nesne ile değişilmeye elverişli bir nesnedir.

Metalar, belli bir nicel oran içinde, birbirleri ile değişilirler. Örneğin, bir çuval un, bir çift kundura ile değişilir. Metaın, bir başka meta ile, belli bir oran içinde değişilebilme özelliğine, onun değişim-değeri (ya da yalnızca değeri) adı verilir. Bu, emek ürününün, bir meta durumuna geldiği zaman edindiği yeni bir özelliktir. Sonuç olarak, metaın iki özelliği var: kullanım-değeri ile (değişim) değeri.

Değişim-değeri, her şeyden önce, bir türden belli bir kullanım-değeri miktarının, bir başka türden belli bir kullanım-değeri miktarı ile değişildiği orandır. İlk bakışta, metaların içlerinde değişildikleri oranlar, rasgele oranlar gibi

görünebilirler. Gerçekte de, sık sık, çoğu kez oldukça büyük dalgalanmalara uğrarlar.

Bununla birlikte, bu dalgalanmalar, belli bir ortalama düzey çevresinde salınırlar: Fiyat dalgalanmaları ne olursa olsun, bakırın tonu demirin tonundan daha pahalı ve gümüşün ve hele altının tonundan çok daha ucuz; buğdayın kentali çavdarın kentalinden daha pahalı kalır.

Öyleyse, metaların birbirleri ile değişildikleri nicel ilişkilerin nasıl kurulduklarına bakalım.

TÜM METALARIN GENEL ÖZELLİĞİ NEDİR?

Çoğu kez birbirine en benzemez nesneleri ölçüştürmek gerekir; ama bu işi yapabilmek için, ortak bir şeyin bulunması da zorunludur. Her nicel karşılaştırma, belirli bir ortak nitelik, karşılaştırılan nesnelerde ortaklaşa bulunan bir özellik içerir. Son olarak, bu ortak özelliğin ölçülebilir bir özellik olması da zorunludur.

Örneğin, eğer bir ölçek buğday, on at nalı ile değişilirse, bu, sözkonusu iki metaın, ortaklaşa bir şeye de sahip bulundukları anlamına gelir. Peki, onların ölçüştürülmesini sağlayan bu ortak özellik nedir?

Bu ortak özellik, ne ağırlık, ne büyüklük, ne de sertliktir. Gerçekte, bir ölçek buğday ile on at nalının, birbirlerinden çok farklı bir ağırlıkları, bir büyüklükleri ve başka fizik özellikleri vardır. Bu ortak özellik, kullanımları da değildir, çünkü o da çok farklıdır. Birbirinden büsbütün ayrı kullanım-değerlerine sahip bulunan bu metaların yalnızca bir tek ortak özellikleri vardır, o da bu metaların emek ürünleri olmalarıdır. Gerçekten, ölçüştürülen her iki meta da insan tarafından üretilmiştir. Onların ölçülebilir, ortak özellikleri işte budur: emek, sözkonusu metaın üretimi için harcanan zaman miktarı ile ölçülür.

Metaların içlerinde değişildikleri oranları, onların üretimi için harcanan emek miktarı belirler.

DEĞER NEYE DAYANIR?

Metaların değişim oranları, onların üretimleri için harcanan emeğe dayanır. Bu durum, çok iyi bilinen olgular tarafından da doğrulanır.

Eskiden fiyatı yüksek olan birçok meta, tekniklerinin gelişmesi, o metaların üretimleri için gerekli-emek miktarının azalmasını sağladıktan sonra, ucuzlamışlardır. Böylece, bundan 60 yıl önce, alüminyum gümüşten onlarca kez pahalıya maloluyordu, oysa bugün bundan çok daha ucuzdur. Bu durum, elektrotekniğin, alüminyumun çok daha az emek harcanarak üretilmesini sağlaması olgusu ile açıklanır.

Değişimler rasgele yapıldıkları sürece, ürünler birbirleri ile rasgele oranlar içinde değişiliyorlardı. Toplumda üretilen maddelerin büyük bölümleri birbirleri ile değişilmeye başlandığı zaman durum değişti. Gitgide daha sık bir biçimde, değişimler sırasında, harcanan emek miktarına denk düşen oranların kurulduğu görüldü.

Birçok ülkede, daha yakın zamanlara kadar, az sayıda büyük işletme görülüyor, ve nüfusun büyük yığını küçük üreticilerden bileşmiş bulunuyordu. Bu koşullarda, köylü, buğdayını at nalları ile değiştiği zaman, demircinin, onları yapmak için ne kadar emek harcadığını biliyordu. Köylü, at nallarına karşılık, yaklaşık olarak, onların yapılması için harcanmış emek miktarına eşdeğer bir miktarda buğday veriyordu.

Kendi payına, köy demircisi, ve öte yandan kentli zanaatçı da, kırsal üretim koşullarını iyi biliyorlardı: Çoğu kez, onların da bir toprak parçaları, bir sebze bahçeleri,

biraz sürü hayvanları vardı. Böylece, metaların üretimi için harcanan emek, değişimleri için tek olanaklı temel idi.

Meta değerini, meta tarafından maddileştirilen emek belirler. Metaların, değere göre, yani üretimleri için harcanmış emek miktarına göre değişimi, meta üretiminin iktisadî bir yasasıdır.

KAPİTALİST ÜRETİMİN ANARŞİSİ NEYE DAYANIR?

Kapitalizmde, değer yasası, bütün öbür iktisadî yasalar gibi, kendiliğinden bir güç olarak etki yapar. Rekabet, herkesin herkese karşı amansız bir savaşımı çerçevesinde işler.

Bağımsız meta üreticilerinden bileşen bir toplumda, üretim, anarşik bir niteliğe bürünür. Anarşi, harfi harfine, erklik yokluğu, yönetim yokluğu anlamına gelir. Üretimdeki anarşiden sözedildiği zaman, bundan, üretimin plansız olduğu, herbiri kendine göre davranan çeşitli üreticiler arasında bölünmüş bulunduğu anlaşılır.

Bağımsız bir üretici, toplumdan, üreteceği metalar üzerine, ve bu metalardan ne miktarda üreteceği konusunda bilgiler almaz ve alamaz. Üretici, metaının, hangi fiyattan satılıp hangi fiyattan satılamayacağını da, ne ölçüde istenip ne ölçüde istenmediğini de, ancak onu ürettikten ve pazara getirdikten sonra öğrenir.

Pazardaki rekabet savaşımı, meta fiyatlarında sürekli dalgalanmalar, değere göre sapmalar sonucunu verir. Eğer kundura fiyatı, değerinin altına düşmüşse, bu, satılabileceğinden çok kundura üretildiği anlamına gelir. Fiyatların düşüşü, kunduracıların bir bölüğünü, bir başka üretim koluna geçmek üzere, bu üretim kolunu bırakmaya zorlayacaktır. İşgücünün (*main-d'œuvre*) bu üretim kolları arasındaki yer değiştirmesi sonucu, pazara getirilen kundura miktarı azalacaktır. Tersine, eğer kundura fiyatı, kundura değerinin

üstüne yükselirse, elverişli pazar koşulları yeni kunduracıları çekecek, ve bir süre sonra, sunu (arz) artacaktır.

Öyleyse, bu koşullarda, meta fiyatlarının meta değerlerine göre sapmaları, değer yasasının etkimesindeki herhangi bir düzensizlik sonucu değildir. Tersine, fiyatların değer çevresindeki sürekli dalgalanmaları, özel mülkiyet düzeni altında, değer yasasının tek olanaklı etkime biçimini oluşturur. Toplumsal emeğin üretim dalları arasındaki bölünüşü, sürekli dalgalanmalar ortasında, işte tastamam bu biçimde gerçekleşir.

Kapitalizmde meta üretiminin genelleşmesi sırasında, üretim artık küçük üreticilerin ellerinde değil, ama kapitalistlerin ellerindedir. Kapitalist işletmeler yüzlerce ve binlerce işçi çalıştırır, ve çoğu kez dünyanın en uzak bölgelerine sürülen büyük miktarlarda meta üretirler. Bu koşullarda, üretimdeki anarşi kendini cascavlak gösterir. Bu anarşi, kapitalizmden ayrılmaz bir şeydir, ve bunalım dönemlerinde son derece korkunç bir güçle patlak verir.

PARA NEDEN FAİZ GETİRİR?

Kapitalizmin şafağında, bir İngiliz tanrıbilimci ve iktisatçısı, doktor Richard Price adında biri, şu hesabı yapmıştı: Eğer bir peni, İsa'dan sonra bin yılında, bileşik faiz ile yatırılmış olsaydı, kapitalist çağın başında, yerküreden birkaç kez büyük kocaman bir altın küre değerini kazanırdı.

Bu kurgu, çok ilginçtir. Doğuşlarını kapitalist sömürüye borçlu bulunan görüşleri çok iyi nitelendirir. Kapitalist toplumda, sınaî ya da ticarî bir işletmenin sahibi, çalışmadan bir gelir sağlamakta yalnız değildir. Kapitalizmde, küçük parmağını oynatmaksızın, yalnızca sermaye, büyük para tutarları sahibi oldukları için, engin gelirler sağlayan artan bir sayıda bireyler de vardır.

Sermaye sahipleri, paralarını, söylendiği gibi, "yatırırlar". Peki bu para nasıl çoğalır? Bu artış, ancak ve ancak, kapitalistlere, işçilerin ödenmemiş emeğini kendine maletme olanağını veren, iyiden iyiye belirli bir toplumsal düzen altında gerçekleşebilir.

SERMAYE NEDİR?

Bir burjuva iktisatçı, bu soruya şu yanıtı vermişti: "Bir yabanılın, kovaladığı bir av hayvanına attığı ilk taşta, bir yemişi düşürmek için kullandığı ilk sopada, bir maddeden, bir başka maddeyi elde etme ereğiyle yararlanıldığını görüyor, ve böylece sermayenin kökenini buluyoruz."

Böyle bir açıklama, kapitalistler için çok elverişlidir. Çünkü, insanlara, sermayenin her zaman varolduğu ve her zaman varolacağı düşüncesini aşılamaya yarar.

Gerçekten, eğer her emek aracı bir sermaye ise, insanların sermayeden vazgeçemeyecekleri açıktır: Emek araçları her zaman zorunlu idiler ve her zaman da zorunlu kalacaklardır. Bu durumda, bir taş yardımıyla bir ceviz kıran maymun bile, bir kapitalisttir.

Bununla birlikte, bu açıklama, dipten doruğa aldatıcıdır. Taş ve sopa, emek araçlarıdırlar, ama kendi başlarına, insanın insan tarafından sömürü araçları işini görmezler.

Gerçekte, sermaye maddî bir nesne değil, ama üretim araçlarına sahip olan sınıf ile, bu araçlardan yoksun bulundukları için, sonuç olarak sömürüye boyun eğme zorunda kalan sınıf arasında, toplumsal bir ilişkidir. Kapitalistler tüm üretim araçlarına sahip olduğuna ve işçi sınıfı bu araçlara sahip bulunmadığına göre, sınıflar arasındaki bu ilişki, nesnelere bağlıdır. Bu "nesneler": yapılar, makineler, hammaddeler, ürünler, kendi başlarına bir sermaye değildirler. Ama bu "nesneler"in, kapitalistlerin salt kendilerine özgü mülkü, tekeli oldukları toplumsal sistem, üre-

tim araçlarını sömürme araçları, yani bir sermaye durumuna getirir.

Kapitalist toplumda, üretim araçları birer metadırlar, ve meta olarak, bir değerleri vardır; para karşılığı alınıp satılırlar. Başka bir deyişle, sermaye, ücretli-emeğin sömürülmesi sayesinde, bir artı-değer veren bir değer olarak tanımlanabilir.

Kapitalizm, üretim araçlarının, çok küçük sayıdaki kimselerin, kapitalistler ve büyük toprak sahiplerinin özel mülkiyetinde bulunmaları olgusuna dayanır. Üretim araçlarından yoksun engin üreticiler çoğunluğu, fabrika, maden ve toprak sahiplerinin ücretlileri olma durumunu kabul etme zorundadır.

Kapitalist ülkelerde, köylüler ve zanaatçılar gibi, yalınç emek araçlarına sahip küçük mülk sahipleri de görülür. Ama küçük üreticiler, büyük mülk sahipleri ile yarışacak bir durumda değildirler; bunun sonucu, onlar da, kapitalistler ve toprak sahiplerinin boyunduruğundan, ücretli-işçilerle eşit bir ölçüde, ya da hemen hemen ücretli-işçiler kadar acı çekerler.

Kapitalist toplumda, beşikten mezara değin, her birey özel mülkiyetin egemenliği ile karşılaşır.

İşçi ve müstahdem, özel bir mülk sahibinin malı olan bir evde yaşarlar. Bir kapitalistin, ya da bir kapitalistler birliğini temsil eden bir ortaklığın malı olan bir fabrika ya da bir büroda çalışırlar. Yiyeceklerini, giysilerini, tüm tüketim maddelerini, özel tüccarlardan satınalırlar. Kapitalist firmaların taşıt araçlarına binerler.

Sinemalar, konser salonları, spor alanları hep özel mülkiyettedir. Gazetelerin, dergilerin, yayınevlerinin çoğu, radyo, bütün bunlar hep özel kişilerin elindedir. Sağlık işleri, hastane yatağı ve ilâçlar da bir ticaret konusu oluştururlar.

Eğer işçi ve müstahdem, biraz para artırabilirlerse, bu parayı, kapitalist gruplar ya da bu grupların güvenilir adam-

ları tarafından yönetilen bir sigorta şirketi ya da bir biriktirme sandığına yatıracaklardır. Ve hatta, mezara doğru son yolculuklarının bile, bir cenaze işleri özel kuruluşuna bırakılması gerekir.

Eğer kapitalistler, soluduğumuz havayı kendi mülkleri ve bir alım-satım konusu durumuna getirebilseydiler, bunu da çoktan beri yapmış bulunurlardı. Toprak, insan için, hava denli gerekli bir şeydir. Konutlar, sınaî işletmeler, demiryolları, toprak üzerine kurulur. Toprak işlenerek, besin aşlıkları ve yaşam için gerekli başka maddeler üretilir. Ama, kapitalizmde, toprak, bireylerin mülküdür, ve toprağın en büyük bölümü, bir avuç büyük toprak sahibi ve kapitalist elinde toplanmıştır.

EMEK-GÜCÜ NEDEN BİR META DURUMUNA GELİR?

İşçilere iş vererek, kapitalist, bir meta, işçilerin ona satabilecekleri tek meta olan emek-güçlerini satınalır.

İnsan, hangi düzen altında olursa olsun, bir emek-gücü ile bezenmiştir. Ama bu güç, yalnızca kapitalizmde bir meta, yani bir alım-satım konusu durumuna gelir. Emek-gücü de bir meta durumuna geldiği zaman, kapitalizm, gelişmenin en yüksek derecesindeki meta üretimini temsil eder. Emek-gücünün meta durumuna dönüşmesi için, belirli koşulların varlığı zorunludur. Bir üretim araçlarından yoksun insanlar sınıfı ile, bu araçlara sahip bir başka sınıf bulunmalıdır. Bu koşullar, kapitalizmin doğuşu ile yaratılır, ve ortadan kalkışı ile yokolurlar.

Kapitalizmde, işçilerin tek mülkü, emek-güçleridir. Ama tüm üretim araçları kapitalistlerin malı olduğu zaman bu mülkü nasıl kullanmalı? İşçiler seçme yapabilecek bir durumda değildirler: Onlar için tek çıkar yol, emek-güçlerini kapitalistlere satmaktır.

EMEK-GÜCÜ METAININ DEĞERİ NEDİR?

Her meta gibi emek-gücü de belli bir değere sahiptir. Meta değerinin, üretimi için toplumsal bakımdan gerekli emek miktarı ile belirlendiğini biliyoruz. Buna göre, işçinin sattığı metaın: kendi emek-gücünün değeri nedir?

Bir birey, ancak, eğer geçim araçlarına sahipse, yani karnını doyurabiliyorsa, giyinebiliyor, bir çatı altında barınabiliyorsa, çalışabilir. Öyleyse, emek-gücünü sürdürmek, onu etkili olabilecek bir durumda tutmak için, işçinin dirimsel gereksinmelerinin karşılanması zorunludur.

Ama bu gereksinmeleri karşılamaya yarayan tüm nesneler (ekmek, et, giysi, konut vb.), kapitalizmde birer metadırlar. Bu metaların üretimi için, değerleri tarafından temsil edilen belli bir emek miktarı harcanmıştır.

Bundan, emek-gücü meta değerinin, işçinin yaşamak ve çalışma yeteneğini yeniden kazanmak için gereksinme duyduğu metaların değerine eşit bulunduğu sonucu çıkar. Başka türlü söylemek gerekirse, emek-gücünün değeri, sahibi için zorunlu yaşam araçları değerine eşittir.

Sermaye için, ardı arası kesilmez bir emek-gücü akımı zorunludur. Sermayenin yalnızca düz işçilere değil, ama karmaşık makineleri işletmeye yetenekli nitelikli işçilere de gereksinmesi vardır. Bu nedenle, emek-gücünün değeri, yeni işçi sınıfı kuşağının bazı yetişme giderlerini de kapsar.

Kapitalizm, görece yüksek bir emek üretkenliği düzeyi sağlar. Bu düzeyde, işçinin günlük çalışması, kendi geçimi için gerekenden çok daha fazla nesne üretir. Bu nedenle, işçinin çalışması tarafından yaratılan değer ile, işçinin emek-gücü değeri, birbirinden farklı iki büyüklüktür. Birincisi, ikinciyi adamakıllı aşar.

Bu iki büyüklük arasındaki farklılık, emeğin sermaye tarafından sömürüsünün, onsuz olmaz koşuludur. Gerçekten,

emek-gücünün değeri ile işçinin emek ürünü değeri arasındaki fark, kapitalist tarafından olduğu gibi cebe indirilir.

ARTI-DEĞER NEDİR?

İşçi tarafından bir kapitalist işletmede harcanan emek, iki bölüme ayrılır: işgününün bir parçası boyunca, işçi, kendi emek-gücü değerine eşit bir değer üretir. Bu, gerekli-emektir (zorunlu çalışma). İşgününün öbür parçası boyunca, kapitalistin karşılığını ödemeksizin kendine malettiği bir artı-değer üretir. Bu da, artı-emektir.

Artı-emek tarafından yaratılan değer, ücretli-işçilerin ödenmemiş emeğinin ürünü olan artı-değerin ta kendisidir. Artı-değer, kapitalist toplumda gaspedilen gelirlerin tümünün kaynağıdır.

KAPİTALİST SÖMÜRÜYÜ DAHA ÖNCEKİ SÖMÜRÜ BİÇİMLERİNDEN NE AYIRIR?

Kapitalist düzen, kendisine öngelen sömürü toplumlarından, yalnızca artı-emeğin üreticiler yığınından elde ediliş biçimi bakımından ayrılır.

Kölecilikte, üreticinin kendisi, tıpkı öbür üretim araçları gibi, sömürücünün mülkü idi. Bu toplumda, sömürü açıktı. Üretim araçları, çalışan kimseler gibi, mülk sahibinin tam mülküdür.

Köleci Roma'da üç türlü alet vardı:

1. Dilsiz aletler: her türlü alet;
2. Canlı aletler: evcil hayvanlar;
3. Konuşan aletler: köleler.

Köleci toplumun gözünde, köle, balta ya da öküzden, yalnızca konuşma yeteneği ile ayrılıyordu. Başka bütün bakımlardan, tıpkı sürü hayvanları ya da emek araçları gibi, efendisinin mülkü idi.

Kölecilik, egemen sınıf temsilcilerine, tüm insan toplumunun doğal temeli gibi görünüyordu. İlkçağın büyük düşünürü Aristoteles, köleci sınıfın görüşünü dile getirerek, şöyle yazıyordu:

"Kimilerinin doğaları gereği özgür ve kimilerinin de köle oldukları, ve onlar için köleliğin iyi ve yararlı bir şey olduğu açıktır."

Bunun gibi, bugün de, kapitalizmin savunucuları, kimilerinin kendi doğaları gereği hadsiz hesapsız zenginliklere sahip olmaları ve başkalarının da onlar için çalışmaları gerektiği, ve işçinin sömürülmesinin iyi ve yararlı bir şey olduğunu savunurlar.

Feodalizmde, köylü, toprağı işlemek için ilkel aletlere sahiptir, ama üretimin baş koşulu, toprak, köylünün kişisel olarak bağımlı bulunduğu feodallerin ellerindedir.

Feodal sistem, köylülerin beyler tarafından sömürüsüne dayanır. Beyler, köylünün artı-emeğini ya da bu emeğin ürününü kendilerine malederler.

Burjuvazi, erkliği feodallerin elinden çekip aldıktan sonra, dünkü düşmanları ile uzlaştı. Ülkelerin çoğunda, büyük yurtlukları olduğu gibi bıraktı. Köylülerin toprak sahipleri tarafından sömürüsü, varlığını başka biçimler altında sürdürüp götürür.

Az-gelişmiş ülkelerde feodalizm kalıntıları son derece zengindir. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde, kapitalist boyunduruğa, bir de feodal kalıntıların boyunduruğu eklenir. Sömürgeciler feodallere dayanır, ve buna karşılık, onları desteklerler.

Kapitalizm, ücretlilerin sömürüsüne dayanır. Biçimsel yönden "özgür" olan ücretliler, ne kapitalistler sınıfının tekelini oluşturan üretim araçlarına sahiptirler, ne de yaşama araçlarına. Bu nedenle, kapitalistler yararına çalışmak zorundadırlar. Burada, insanlar üzerindeki egemenlik, nesneler üzerindeki egemenlik aracılığı ile uygulanır: burada

sömürü gizlenmiştir.

Kölecilik ve feodalizmde, artı-emeğin kendine maledilmesinin bazı sınırları vardı. Köleci ve feodal bey, sömürülen köleler ve toprak kölelerinden, gereksinme ve kaprislerini karşılamak için zorunlu olduğu kadar emek sızdırıyorlardı.

Buna karşılık, kapitalist, işçilerin artı-emek ürününü, çın çın öten tam ayar sikkelere çevirir. Bu para, yeni bir artı-değer üreten ek sermaye niteliği ile dolaşıma sokulabilecektir.

Bu nedenle, kapitalizmde, artı-emek susuzluğu sınırsızdır. Kapitalistler, ücretli kölelerinin sömürüsünü daha da ağırlaştırmak için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Sermaye, gerçekten sınırsız bir artı-emek susamışlığı gösterir.

Geçen yüzyılın bir sendikacısı, sermayenin doğasına bağlı doymaz kâr susuzluğunu iyi anlatmıştır:

"Sermaye kavgadan gürültüden kaçar, korkak yaradılıştadır. Bu doğru, ama tüm gerçek bu kadar değil. Doğa boşluktan korktuğu gibi, sermaye de kâr yokluğu ya da çok düşük bir kârdan korkar. Ama yeterli bir kâr olduğu zaman, sermaye gözüpek kesilir. %10'luk bir kâr sağlayın, sermaye hangi iş olursa olsun kabul edecektir; %20'de kızışır, %50'de çılgınca bir ataklık içindedir, %100'de tüm insan yasalarını ayakları altında çiğner ve %300'de, sonunda darağacı tehlikesi bile olsa, işlemeyeceği suç yoktur."

KAPİTALİST SÖMÜRÜ NASIL GİZLENİR?

Kapitalist toplumda, ücretli-emek, özü gereği, ücretli bir köleliktir. Eğer Romalı köle çalışma yerine zincirlenmiş idiyse, ücretli-işçi de mülk sahibine açlık tehdidi ile, gereksinme, korku bağları ile bağlanmıştır. Para cezaları, mülk sahipleri için çok daha elverişli bir biçimde, kamçının yerine geçmiştir. Kapitalist üretim tarzının dizginsiz ya-

saları, işçiyi sermayenin arabasına bağlarlar.

Ama kapitalist sömürü, onun temel özeliklerinden, onu kendine öngelen sömürü biçimlerinden ayıran özelliklerinden doğan yanılsamalar tarafından gizlenmiştir. Burjuvazi, işçilerden, köleci ve feodal toplumlarda düşünülmesi olanaksız bir fizik ve entelektüel güç toplamı sağlayabilmek için, ücretli-emek tarafından yaratılan yanılsamalardan ustaca yararlanır. Kapitalizm, ücretli-emek köleliğini, "kâra katılma", "*social partnership*" vb. biçiminde yutturan, ustalıklı bir yöntemler ve sistemler cömertliği türetmiştir. Bugünlerde, sermayenin savunucuları, sermayenin doğasının değiştiği, "sermayenin demokratlaşması" işinin gerçekleştiği, ve bundan böyle "genel gönenç devleti"nin egemen olacağı masalını okumaktadırlar.

Gerçeklikte, emeğin sermaye tarafından sömürüsü değişmemiş, gene de, dünyada, özellikle kapitalist ülkelerde, birçok değişiklikler olmuştur. İşçi sınıfının kendi dirimsel çıkarları için yürüttüğü zorlu ve özveri dolu savaşım, meyvelerini vermiştir. Sermaye, zaman zaman, ödünler verme zorundadır. Kapitalizmin gelişmiş ülkelerinde, işgünü artık bundan yüzyıl önceki gibi oniki saat değil, ama çoğu durumlarda, sekiz saattir.

Bununla birlikte, işçi sınıfı tarafından burjuvaziden sökülüp alınmış bu ödünlere karşın, kapitalist düzenin özü gene de değişmemiştir. Emeği sermayeden ayıran uçurum, yok olmak şöyle dursun, derinleşmesini sürdürmektedir. Kapitalizmin gelişmesi, burjuvazi içindeki bir avuç adamın zenginleşmesi sonucunu verir, oysa nüfusun engin çoğunluğu proleterleşir, yani emek-güçlerini satmaktan başka bir umarları kalmamış bir varlıksızlar yığını durumuna gelir. Hatta en gelişmiş kapitalist ülkelerde bile, milyonlarca işçi, işsizlik ve sefalet içinde, yarın ne olacak korkusu içinde kıvranıp durur. Kapitalist sömürü daha da belirginleşir. Ücret artışları, emek üretkenliği artış düzünlerinin, çalış-

manın yoğunlaşma tempolarının ve toplumsal gereksinmelerdeki çoğalmanın iyiden iyiye gerisinde kalır. Ücret artışları, tekelci kârların artışı ile bağdaşmaz.

ARTI-DEĞER TEORİSİNİN ANLAM VE ÖNEMİ NEDİR?

Emeğin sermaye tarafından sömürüsünün özü, marksizm tarafından aydınlatılmıştır. Marx'a borçlu bulunduğumuz artı-değer teorisi, kapitalist sömürünün gizeminin ortaya çıkarılmasını sağlamıştır.

Artı-değerin bulunması, burjuva toplumun, halkın ezici çoğunluğunun, küçük ve sürekli olarak azalan bir azınlık tarafından sömürülmesini sağlamaya yönelik bir kurumdan başka bir şey olmadığını göstermiştir. Kapitalizmde çıkarların uyumluluğu konusundaki, çağımızda sömürücü sınıfların uşaklarınca yayılan yutturmacalara ve ikiyüzlü palavralara öldürücü bir yumruk indirilmiştir. Burjuva düzenin içyüzü, kölelik ve toprak köleliğinin eski kişisel bağımlılık biçimleri yerine, iktisadî bağımlılık araçlarını geçiren ücretli kölelik düzeni olarak gözler önüne serilmiştir.

Artı-değer teorisi, kapitalist ülkeler işçi sınıfı ve tüm emekçilerinin, bağımlılıklarının, yoksulluklarının ve katlandıkları yoksunlukların gerçek nedenlerini anlamalarını sağlar. İşçi sınıfı ve tüm emekçilerin yoksullaşmasının, paylarına düşen baskı ile birlikte ne rasgele nedenlerden, ne de bazı kapitalistlerin keyiflerine göre davranışlarından değil, ama bir bütün durumundaki kapitalist sistemden, kapitalist üretim ilişkilerinin özünden doğduklarını öğretir.

Bu teori, işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki karşıtlığın tüm derinlik ve onarılmaz niteliğini açıklar, kapitalizmin tüm çelişkilerinin temelinde yatan bu karşıtlıktaki artan kızışmanın kaçınılmazlığını gösterir. Kapitalizmin çözülmez çelişkisi şudur ki, insanın doğa üzerindeki egemenliğinin

genişlemesi ile birlikte, emekçilerin kötü durumunun daha da bozulduğu görülür. Tarihsel gelişmenin akışı, bu çelişkinin, sosyalizmin kurulması ile çözülmesini, gitgide daha buyurucu bir biçimde ister.

KAPİTALİZMDE MAKİNELERİN ROLÜ NEDİR?

Kâr ardında koşması içinde, sermaye, toplumsal üretim sistemini allak bullak etti. El emeğine dayalı küçük üretimi ortadan kaldırarak, makineciliğe dayanan büyük bir sanayi kurdu. Fabrikalar, küçük üreticilerin ayaklarını kaydırarak, görülmemiş bir çabuklukla büyümeye başladılar. Kapitalizm, tüm yeryüzü üzerine, makineler sayesinde yayıldı. Makineler, işgününün, işçinin kendisi için kullandığı parçasını azaltma, ve bu biçimde, kapitalistlere giden artı-değeri ürettiği öbür parçasını uzatma yolunda kullanıldılar.

Kapitalizmin şafağında, makinelerin ortaya çıkışı, işçilerin zorlu bir direnci ile karşılaştı. Makinecilik, el emekçilerini ekmekten yoksun bırakıyor ve onları açlıktan ölmeye mahkûm ediyordu. İşçilerin kendiliğinden protestosunun ilk gösterisi, makineleri kırıp dökmek oldu. 19. yüzyıl başında, İngiltere'de, makinelerin en hızlı yayılmış bulundukları yerlerde, geniş bir "makine kırıcıları" hareketinin yaygınlık kazandığı görüldü. Daha sonra, makineciliğin çalışan yığınlara yıkım ve sefalet getirdiği öbür ülkelerde de benzer hareketler ortaya çıktı.

Varlıksız ve umutsuz insanların bu safça protestoları, makineciliğin görkemli yürüyüşünü durduramıyordu. İşçiler, dirimsel çıkarları yararına bilinçli bir savaşıma girişmek üzere, düzensiz ve kendiliğinden protestoları bıraktıkları zaman, işçi sınıfının düşmanının, makinelerin kendilerinin değil, ama kullanılışlarının kapitalist tarzı olduğunu iyice anladılar. İşçi sınıfı için kötü sonuçlar, makine olarak maki-

nelere değil, ama onların kapitalizm çerçevesindeki kullanılışlarına bağlıdır.

KAPİTALİZMDE MAKİNELERİN KULLANILMASI İLE HANGİ ÇELİŞKİLERE YOL AÇILDI?

Makine, makine olarak, çalışmayı kısaltır ve hafifletir. Ama kapitalizmde, işgününü uzatmaya, "yararsız" duruma gelmiş onbinlerce ve yüzbinlerce işçiyi sokağa atmaya katkıda bulunur. Çoğu kez, makine, eski el çalışması yöntemleri için zorunlu beceri ve fizik gücü bile gerektirmez. Makinelerin üretime girişleri sırasında, kapitalistler, işçilerin, emeklerine erkeklerin emeğinden daha düşük bir ücret ödedikleri karılarını ve çocuklarını da geniş ölçüde işe aldılar. Makineler, ücretli-emeğin sermaye tarafından büyüyen bir bağımlılaştırma ve ağırlaşan bir sömürü aracı durumuna geldiler.

Makine, makine olarak, çalışmayı hafifletir. Ama kapitalizmde, emek yoğunluğunu görülmemiş bir dereceye çıkarır. Bunun, işçi için çok kötü sonuçları vardır, onu vaktinden önce yıpratır, çalışma yeteneğini ve ömür uzunluğunu azaltır.

Aslında, makine, doğaya karşı savaşımında insanın bir yardımcısıdır. Ama, kapitalizmde, sömürülenlere karşı savaşımlarında, sömürücülerin bir aleti durumuna gelir. Makineler yardımıyla, kapitalistler, işçilerin sömürüsünü ağırlaştırır ve dirençlerini kırmaya çalışırlar.

Makine, emek üretkenliğini artırarak, toplum zenginliklerini çoğaltmaya katkıda bulunur. Ama kapitalizmde, tüm üretkenlik artışının meyveleri kapitalistlere gider; emekçiler, varlıksız ve yoksun kalırlar.

Makine, bilimin üretime uygulanması, çalışmanın "entelektüelleştirilmesi" için engin bir eylem alanı açar. Ama kapitalizmde, işçi, makinenin bir eki durumuna dönüşmüştür. Elle çalışma çağında, çok şey zanaatçının becerisine,

deneyimine, ustalığına bağlıydı. Makineler, kapitalistlere, işçileri birbirleri ile değiştirilebilir kılma olanağını sağladılar. Makinelerin bulunması ve yetkinleştirilmesi yalnızca mühendisler ile teknisyenlerin işidir, oysa yalınç uygulayıcılar olan işçiler, kaba işleri yaparlar. Böylece, kapitalist düzen varoldukça, makinelerin kullanımı, içinden çıkılmaz derin çelişkilere bağlıdır. Burjuva toplumdaki durumlarının bilincine varan işçiler, makinelerin kullanılmasının kapitalizmdeki çelişkilerini kavramasını öğrenirler. Kapitalizm her ne denli makineciliği doğurduysa da, kapitalizmin teknik ilerlemelerin çalışan yığınlar yararına, tüm toplum yararına kullanılmasına izin vermediğini saptarlar.

KAPİTALİZME KARŞI SAVAŞIM, TEKNİK İLERLEMEYE KARŞI BİR SAVAŞIM MIDIR?

Burjuva düzen savunucuları, makinelerin başka hiçbir kullanım biçimini tasarlayamazlar. Bu düzenin çelişkilerini ortaya koyan herkesi, toplumsal ilerleme düşmanı ilân ederler. Bu yanlış görüşü eleştiren Marx, bu savunucuların, uslamlamalarında, Dickens'ın *Oliver Twist* adlı romanının bir kişisini, yargı kurulu karşısında aşağıdaki savunmayı yapan bir haydudu anımsattıklarını söyler:

"Sayın yargıçlar, kuşkusuz bu gezici tecimevi memurlarının boğazları kesilmiştir. Ama bu, benim kusurum değil, bıçağın kusuru. Bu geçici tatsızlıklar nedeniyle bıçak kullanılmasını yasaklayacak mıyız? Bunu iyi düşünün! Bıçak olmazsa tarım ve zanaatçılık ne duruma gelir? Cerrahlıkta kurtarmayı, anatomide öğrenmeyi o sağlamıyor mu? Sonra sevinçli şölenlerde tam zamanında yetişen bir yardımcı değil mi o? Bıçağı ortadan kaldırırsanız, bizi geriye, tam bir barbarlık içine atmış olursunuz."

Kapitalizmin savunucuları, kendilerine makinecilik tarafından yol açılan yıkımlardan sözedildiği zaman, aynı man-

tıkla karşımıza çıkarlar. "Peki bu 'geçici tatsızlıklar' nedeniyle makinelerden vazgeçmek mi gerekir?" diye sorarlar.

Ama hakları ve çıkarları için savaşan bilinçli işçiler, yalnızca teknik ilerlemeden vazgeçilmesini istememekle kalmazlar, ayrıca, tersine, bu ilerlemelerin gerçek yandaşlarıdırlar da. Onlar, savaşılması gereken şeyin makineler olmadığını çok iyi kavrarlar; böylesine bir savaşım saçma ve gerici bir davranış olurdu, çünkü tarihin tekerleği geriye çevrilemez ve elle çalışmaya dönülemez. Öyleyse, toplumsal zenginliklerin yaratıcılarını güvensiz bir yaşama adayarak, teknik ilerlemenin tüm meyvelerini çalışmayan sınıflara veren kapitalist sömürüye karşı savaşmak gerekir.

İşçiler, sosyalizmin bilinçli savunucuları durumuna geldikleri zaman, teknikteki ve büyük sanayideki atılımın, toplumsal gelişmenin bir üst basamağını temsil eden sosyalist sistemin kurulmasını hazırlamak bakımından, birinci planda bir rol oynadığını çok iyi anlarlar.

İKTİSADÎ BUNALIMLAR KAPİTALİZMDE NEDEN ÖNLENEMEZ?

Kapitalizm, anarşinin egemen olduğu bir toplumsal rejimdir, yani üretim, kapitalizmde planlı değildir. Sermaye, yüzlerce ve binlerce işçinin çalışmasını, her işletme içinde ayrı ayrı örgütler. Ama toplumsal üretimin bütünü içinde özel mülkiyete bağlı rasgele davranışların egemen olduğu, karışıklığın arttığı görülür.

Tüm kapitalistler büyük kârlar vurmak isterler, bu da aralarında zorlu bir savaşıma neden olur. Bu yarışmada, herkes, rakibi zararına en büyük parçayı kapmaya, hatta rakibini ortadan kaldırmaya çalışır. Bu arada, kurtlar arasında olduğu gibi, en güçlü olan, güçsüzü ezmeye ve böylece kendi egemenliğini zorla kabul ettirmeye yetenekli olan yaşar. Üretimdeki anarşi, kapitalizmin bir yasasıdır.

Ayrıca, kapitalizm, üretimin başlıca iki koşulu: kapitalistlerin ellerinde toplanmış bulunan üretim araçları ile, kendi emek-güçleri dışında her şeyden yoksun üreticiler arasındaki bir ayrılık ile de belirlenir. Bu ayrılık, kendini, özellikle, bir yanda bir ürünler artığı, ve öte yanda da satınalma gücünden yoksun işsiz yığınlarından oluşan bir emek-gücü artığı biçimindeki bir kısır döngünün ortaya çıktığı görüldüğü zaman, yani aşırı-üretim bunalımları sırasında gösterir.

Üretimdeki anarşi ile emeğin sermaye tarafından sömürülmesi, zaman zaman kapitalist ülkeleri sarsan iktisadî aşırı-üretim bunalımlarını kaçınılmaz kılarlar.

AŞIRI-ÜRETİM HANGİ NEDENLERE BAĞLIDIR?

İngiliz madencilerinin yaşamını anlatan bir kitapta, bir madencinin oğlu, annesine sorar:

— Neden ateş yakmıyorsun? Hava soğuk.

— Kömürümüz yok. Baban işsiz, kömür alacak paramız yok.

— Babam neden işsiz?

— Çünkü çok kömür var.

Kömür "çok" çıkarıldığı için, madenci ailesi buz keser. Bunalım durumunda, köylüler dahil, milyonlarca emekçi, açlıktan kıvranır, çünkü "çok" ekmek üretilmiştir. Ülkede, gerektiğinden çok üretim aracı, tüketim maddeleri ve işgücü vardır, ama fabrika bacaları tütmez, lokomotifler hareketsiz kalır, buğday olduğu yerde çürür, ambarlar tıkabasa meta doludur, ve işçiler işsiz, aileleri de sıkıntı içindedir. Kapitalist bunalım böyle bir tablo çizer.

Aşırı-üretim bunalımları, kapitalizmde önlenmesi olanaksız şeylerdir. Kâr yarışmaları içinde, kapitalistler bütün malların üretimini hızla artırırlar. Ama üretimin plan-

sız, pazarın gerçek gereksinmelerini gözönünde tutmayan genişlemesi, sonuna değin süremez. Metaların sürümünün olanaksız göründüğü bir an ister istemez gelir, çünkü "çok" meta üretilmiştir.

Ama gerçekten "çok" mu kömür, ekmek, giysi üretilmiş, gerçekten "çok" mu konut vb. yapılmıştır? Elbette hayır. Bunalım boyunca, ekmek, kömür, giysi gereksinmeleri, son derece büyüktür. Dahası, önceki döneme göre hatta artar bile. Ama halk yığınlarının gelirlerindeki düşme sonucu, nüfus çoğunluğunun ödenebilir istemi (talebi) çok zayıftır. Emekçiler kemerlerini sıkmalıdırlar, çünkü cepleri bomboştur. Kömür, giysi gereksinmeleri vardır, ama onları satınalacak paraları yoktur.

Böylece, emekçilerin ezici çoğunluğunun gerçek gereksinmeleri bakımından değil, ama satınalma güçleri bakımından, çok meta üretilmiştir. Kapitalistler, emekçilerin gereksinmelerinin karşılanıp karşılanmaması ile hiç ilgilenmezler; onları ilgilendiren şey, üretilen maddeleri, kendilerine yeterince yüksek kârlar sağlayabilen fiyatlar üzerinden satabilmektir. İktisadî bunalımların doğrudan nedeni, işte bu üretilen engin meta miktarı ile, nüfusun ödenebilir istemi arasındaki boşluktur.

BUNALIMLAR NE GİBİ ZARARLAR VERİR?

Bunalım döneminde, emekçiler en temel gereksinmelerini bile doğru dürüst karşılayamazlar. Böyle olmasına karşın, kapitalistler, fiyatları yüksek bir düzeyde tutmak için, ürünlerin çok büyük bir bölümünü yok ederler. Halkın düşük satınalma gücü nedeniyle sürülemeyen engin miktarlarda meta, yakılır, denize atılır ya da depolarda çürütülür.

1929-1933 bunalımı sırasında, buğday ve mısır, Amerika'da yakıt yerine kullanılmış, milyonlarca domuz kesilip

atılmış, pamuk hasadının büyük bir kısmı plantasyonlarda çürümüştü; Brezilya'da milyonlarca kahve çuvalı denize atılmış; Danimarka'da koca koca sürüler boğazlanmıştı; Fransa'da ve İtalya'da binlerce ton meyve yok edilmişti. Bunalımlar, ekonomide çok büyük yıkımlara neden olur ve milyonlarca insanın emek ürünlerini yok ederler. Toplumun üretici güçlerinin saçmaca saçılıp savrulduklarını görülür: makineler hareketsiz kalır, iş makineleri paslanır, fabrika yapıları harabolur. Milyonlarca insan işsiz bırakılır. 1929-1933 iktisadî bunalımının dört yılının, Birinci Dünya Savaşının dört yıllık zararına eşit bir zarara yolaçtığı hesaplanmıştır.

Bir Amerikan gazetesi şu rakamları vermiştir: Korkunç 1929-1933 bunalımını izleyen 1934 yılı içinde, yalnızca o yıl, kapitalist ülkelerde 2.400.000 kişi açlıktan ölmüştür. Aynı yıl, bir milyon vagondan çok tahıl, 267.000 vagon kahve, 258.000 ton şeker, 25.000 ton pirinç, 25.000 ton et vb. yok edilmiştir.

Burjuva iktisatçılar, bunalımların gerçek nitelik ve nedenlerini gizlemeye çalışırlar. Önlenmesi olanaksız niteliklerini gözlerden saklamak için, bunalımları, kapitalizmin iktisadî sistemine dokunmaksızın ortadan kaldırabilecek rasgele nedenlerle açıklarlar. Bunalımların kesin nedeninin, ya etkinlik kolları arasındaki beklenmedik bir dengesizlik, ya da, düzeltilmesi için silahlanma yarışı ve savaş gibi çareler önerdikleri bir "eksik-tüketim" olduğunu ileri sürerler. Gerçeklikte, dengesizlikler ve "eksik-tüketim", raslantıya bağlı şeyler değildirler, kapitalist düzenin bozukluklarının kaçınılmaz belirtilerini oluştururlar.

Bunalımlar arasındaki dönemlerde, burjuvazinin savunucuları, genellikle, artık bunalımların sonunun gelmiş ve kapitalizmin bunalımsız bir gelişme yoluna girmiş olduğunu söylerler. Ama yaşam, kapitalizmi iyileştirmeyi gözeten her türlü reçetenin olduğu gibi, bu büyülü sözlerin de etkisizliğini, hiç şaşmadan gösterir.

ÜÇ

KAPİTALİZMİN TEKELCİ AŞAMASI EMPERYALİZM

EMPERYALİZME NASIL GEÇİLDİ?

19. yüzyılın son üçte-biri, tekelcilik-öncesi kapitalizmden, kapitalizmin en yüksek aşaması olan tekelci kapitalizm ya da emperyalizme geçişin başlangıcını gösterir. Emperyalizm, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında, kendini kesinlikle kabul ettirir. Emperyalizm, kapitalizmin son aşamasıdır da.

Bu evrim, kapitalist sistemin iktisadî yasalarının işleyişine bağlıdır. Rekabet aracıyla, büyük işletmeler küçükleri gitgide ortadan kaldırırlar, ve yalnızca zanaatçıların değil, ama küçük kapitalistlerin de yıkıma uğradıkları görülür. Sanayi üretimi, gitgide herbiri yüzlerce ve binlerce, ve hatta bazıları onbinlerce işçi çalıştıran az sayıdaki büyük işletmelerde toplanır. Bu devsel fabrikalar, sanayileşmiş her kapitalist

ülkedeki işletmelerin yüzde-bir ya da ikisini oluşturur, ama en büyük işçi sayısını kendilerinde toplar ve üretimin çok büyük bir bölümünü sağlarlar. Sayılarının çokluğuna karşın, küçük ve orta işletmeler, bu devlerin yanında hiçbir önem taşımazlar.

İşte böylece, engin bir üretim ve sermaye yoğunlaşması (temerküzü) gerçekleşir. Bu yoğunlaşma, belli bir derecede, tekellerin doğuşu ve gelişmesi sonucunu verir.

Her kolda, üretim, yüzlerce ve binlerce bağımsız küçük ve orta işletme arasında dağıldığı sürece, tekele geçiş, güçtür. Yoğunlaşma gerçekleştiği zaman, durum değişir. Belli bir kolda ancak on kadar dev işletme kaldığı zaman, onlar için aralarında bir anlaşmaya varmak son derece daha kolaydır. Pazarın ortaklaşa bir sömürüsü amacıyla, mülk sahiplerini birbirleri ile anlaşmaya götüren bir şey de, işletmelerin büyük boyutlarının ta kendisidir.

Tekellerin egemenliği, bu nedenle tekelci kapitalizm olarak adlandırılan emperyalizmin başta gelen niteliğini oluşturur.

TEKEL NEDİR?

Amerikan yazarı O. Henry'nin bir gülmece öyküsü, her türlü tekelin temelini çok güzel anlatır. İki dolandırıcı, bir su baskını yüzünden dünya ile ilişiği kesilmiş küçük bir kente gelirler. Geldikleri günün akşamı, kentin üç meyhanesini satın alır, hepsindeki şarapları bunlardan birine taşır, ve öbür ikisini kapatırlar. Ertesi gün, bu nemli hava nedeniyle gırtlaklarını çalkalamakta acele eden kentliler, bir bardak şarap için üç kat yüksek para ödemek zorunda kaldıklarını görünce, şaşkınlıktan donakalırlar.

Bu öykü, tekellerin ana özelliğini, onları özgür yarışma (serbest rekabet) sisteminden ayırdeden şeyi açıklar. Üç meyhane açık bulundukları sürece, özgür yarışma, fiyatla-

rı aşırı biçimde artırmaya izin vermiyordu. Tüm şarap, sözkonusu içkinin mülkiyet hakkı, dolandırıcıların tekeline geçince, iş bambaşka bir durum aldı. Dolandırıcılar, tekelci duruma geldikten sonra, fiyatları yükseltmek ve büyük kazançlar sağlamak için, bu durumdan yararlandılar.

Tekeller, çeşitli tiplerde olabilirler. Gene de, genel olarak, bir tekelin, büyük bir kapitalist firma ya da bir firmalar birliği; şu ya da bu metaın üretim ve sürümünün çok büyük bir bölümünü ellerinde toplayarak yarışmayı sınırlandıran, ve saptadıkları fiyatlar üzerinden satarak salt kendilerine yüksek kârlar sağlayan kapitalistlerin bir gizli anlaşma ya da bağlaşması olduğu söylenebilir.

Kapitalist ülkelerde, bir maddenin üretim ve sürümü için kısa erimli anlaşmalardan, çeşitli iktisadî kolların ve birçok maddeler üretiminin başına geçen devsel topluluklara kadar, çok çeşitli nitelikte tekeller görülür. Tekellerin biçimleri ne olursa olsun, gözetilen amaç hep aynıdır: Aşırı-kârlar elde etmek için, üretim ve pazarı egemenlik altına almak.

Birkaç onyıl boyunca, tekellerin kapitalist ülkeler ekonomisindeki rolü, boyutları ve payları, devsel oranlar içinde artmıştır.

BİRLEŞİK-DEVLETLER'DE KRALLAR VAR MIDIR?

İlk anda, soru iyice yersiz gibi görünür. Birleşik-Devletler'in bir cumhuriyet olduğunu ve bu ülkede hiçbir zaman bir krallık bulunmadığını herkes bilir. Ama, bununla birlikte, bu ülkede, birlikte ele alınmış bütün krallıklardan daha çok kral bulunur: petrol kralı ve çelik kralı, kimya sanayii kralı ve alüminyum kralı, demiryolları kralı, otomobil kralı, maden kömürü kralı, basın kralı, bankacılık hanedanları ve hatta domuz konservesi ve çiklet kralları.

Krallar kendilerini tanrının kutsal kulları sayarlar. Amerikan krallarına gelince, onlar, bütün dinlerin tüm tanrılarından daha güçlü bir tanrının, sermaye adını taşıyan bir tanrının kutsal kullarıdırlar. Onlar, taçlı kafaların, en eski çağlardan beri uslarından bile geçmemiş bulunan bir zenginliğe ve güce sahiptirler. Amerikan tekelleri, onlarca ülkenin ulusal ekonomisine girer, oralarda yatırımlarını çoğaltır, kilit kesimleri denetlemeye çalışır, ve usa sığmaz kârlar elde ederler.

Örneğin, Rockefeller ailesini alalım. Bunlar, Birleşik-Devletler'in ve kapitalist dünyanın en zengin adamlarıdır. Petrol krallarıdırlar. Rockefeller'lerin, Birleşik-Devletler'de, Venezüella'da, İran'da, Doğu Arap ülkelerinde petrol kuyuları vardır. Çeşitli maden işletmelerini, bankaları, demiryolu ortaklıklarını, sigorta ortaklıklarını vb. denetlerler. Güçlü Morgan'lar ailesi, onlarla yarışır. Bunlar da çelik krallarıdırlar. Egemenliklerini, bankalar ve sigorta ortaklıkları, ulaştırma, kamu hizmetleri işletmeleri vb. üzerinde de gösterirler.

Rockefeller'ler ve Morgan'lar, Birleşik-Devletler'in en eski malî gruplarıdırlar. Başka öbür altı grupla birlikte, değeri 218 milyar doları geçen çeşitli banka, sanayi, sigorta vb. kuruluşlarını denetlerler. Yüzbinlerce işçiyi sömüren egemenliklerini, ülkelerinin sınırlarının çok ötelerinde de gösterirler.

En büyük Amerikan tekellerinden biri, General Motors otomobil tröstü, Birleşik-Devletler'de, Büyük-Britanya'da, Batı Almanya'da, Fransa'da, Kanada'da, Asya ve Afrika ülkelerinde, büyük fabrikalara sahiptir.

Bir başka Amerikan tekeli, United-Fruit Company, Orta ve Güney Amerika ülkelerindeki muz ve öbür meyvelerin tüm üretim, ulaştırma ve ticaretini, dünyanın bu bölgesindeki kereviz sanayiini, hurma yağı üretimini, şeker kamışı, kakao plantasyonlarını ve değerli koruluklarını dene-

timi altında tutar. Bu ortaklık, Birleşik-Devletler'de ve sekiz öbür Amerika ülkesinde, iki milyon hektara yakın toprağa, 1.500 kilometreden çok demiryoluna, bir ticaret filosu, radyo istasyonları ve telgraf hatlarına sahiptir.

Birleşik-Devletler'de son zamanlarda yayınlanan istatistiklere göre, (sayısı 3 ile 6 arasında değişen) birkaç büyük ortaklık, demiryolu vagonları üretiminin %90,1'ini, gezi otomobilleri üretiminin %47,2'sini, petrol ürünlerinin %87,9'unu, kimyasal dokuların %88,9'unu, elektrik donatımının %54,1'ini tekellerine almışlardır.

TEKELLER EGEMENLİĞİNİN SONUÇLARI NELERDİR?

Ekonominin koskoca kollarını denetleyen tekellerin, toplumsal bakımdan üretim giderlerine uygun düşen fiyatlar düzeyini geniş ölçüde aşan aşırı fiyatlar üzerinden satma yolunda tam bir davranış özgürlükleri vardır. Tekel fiyatlarının ilk sonucu, işçilerin gerçek ücretinde sert bir düşmedir. Aynı zamanda, tekeller, tekelleşmemiş kollar ve işletmelerdeki işçilerden sızdırılan artı-değerin bir kısmını da kendilerine mal ederler. Konumlarını pekiştirmek için, tekeller, taş kömürü, petrol, demir filizi... gibi hammadde kaynaklarına elkoyarlar. Tarımsal hammaddeler ve besin aşlıkları pazarını da egemenlikleri altına almaya çalışır; siloları, değirmenleri, ambarları, soğutucuları, ulaştırma araçlarını ellerinde tutarlar. Tekeller, köylü, çiftlik kiracısı, zanaatçı gibi küçük üreticileri, ağır bir haraca bağlarlar. Bir yandan onları, sınaî ürünleri kendileri tarafından saptanan fiyatlarla satınalmaya zorlarken, bir yandan da onlara köleleştirici sürüm koşulları dayatırlar. Köylüleri yıkıma uğratıp, kent tüketicilerini soyarak, köylünün tarımsal ürünlerini sattığı fiyatlar ile, tüketicinin bu ürünleri satınaldığı fiyatlar arasındaki büyük farkı, ceplerine indirirler.

Tekelcilere ağır bir haraç ödemek, geniş yığınların güvensiz durumunu daha da bozar, yaşam düzeylerinde bir düşme sonucunu verir. İç pazarın ödenebilir istemindeki azalış, dış pazarlar için yapılan savaşımda kaçınılmaz bir kızışmaya neden olur.

Tekellerin boyunduruğu nüfusun geniş yığınlarında hoşnutsuzluk uyandırır. Bu nedenle, tekeller hizmetindeki burjuva iktisatçılar, tekellerin egemenliğini tanınmayacak bir kılığa sokmaya çalışır, ve bazan "tekel" ("monopol") ve "takım tekeli" ("oligopol") sözcükleri oynayarak, tekellerin tüm egemenliğini yadsımaya kadar giderler. Bu terimlerin sözcük anlamlarına yapışarak (monopol bir tek anlamına gelir), çağdaş kapitalizmin tekel tarafından değil, "oligopol" tarafından belirlendiğini ileri sürerler.

Bu amaçla, tekellerin düşmanlarına, tekelleşmenin, belli bir koldaki tüm işletmelerin, bir tek firma içinde birleşmeleri anlamına geldiği yolundaki saçma kesinleme yüklenir. Gerçekte, tekellerin kesin egemenliği, herhangi bir üretim ya da iktisadî etkinlik kolunda birçok büyük tekelci firmanın varlığını hiçbir zaman dıştalamaz, ve emperyalist devletler ile kapitalist tekellerin, yeni etki bölgeleri kazanmak için giriştikleri savaşımları hafifletmek şöyle dursun, daha da ağırlaştırır. Sanayi ve ticarette, yarışma daha belirgin bir duruma gelir, ve para ve döviz savaşının durmadan yayıldığı görülür.

Eğer her kesimde (sektörde) birçok tekel bulunursa, bu durum yalnızca onların egemenliklerine zarar vermemekle kalmaz, ama tersine, bu egemenliği daha açık ve daha duyulur kılar; çünkü bu yırtıcı kuşların yarışmaları, tekelleşmenin son derece zararlı sonuçlarının en parlak kanıtlarıdır. Yani tekellerin egemenliğini gözlerden saklamak için sözcüklerle oynayanlar, kimseyi aldatamazlar.

MALÎ-SERMAYE VE MALÎ-OLİGARŞİ NEDİR?

Tekellerin boyunduruğu, bankaların emperyalizmdeki yeni rolü gereğince büsbütün belirginleşir. Başlangıçta, bankalar, ödemeler için birer aracı idiler. Kapitalizm geliştikçe, bankaların etkinlikleri de genişler. Gerçekten sermaye ticareti yapan işletmeler durumuna gelirler; belli bir yüzde karşılığı, kullanılabilen sermayeleri ödünç alır, ve onları daha yüksek bir oranla, bu sermayelere gereksinme duyan işadamlarına ödünç verirler. Kapitalistlerin buyruğuna sunmak üzere, halkın tüm katmanlarının gelir ve biriktirimlerini toplarlar.

Bu işletmeler arasında, sanayide oluşan yoğunlaşma (temerküz) sürecine benzer bir yoğunlaşma süreci gözlemlenir. En büyük bankalar, büyük paralar toplarlar. Her büyük kapitalist ülkede, tüm banka sistemini egemenlik altında tutan üç-beş büyük banka bulunur. Öbür bankalar, onlara bağımlıdırlar. Toplanan engin sermayeler, sanayie yatırılmışlardır, ve böylece bankalar, sınaî işletmelerin mülk ortağı durumuna gelirler. O zaman bu işletmelerin işlerine karışabilir, onları denetleyebilirler.

Büyük bankalar, sanayi tekellerine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Genel kural olarak, birincilerin de, ikincilerin de başında, aynı büyük kapitalistler bulunur. Yani banka sermayesi ile sanayi sermayesi arasında bir kaynaşma olur. Sanayi sermayesi ile birleşmiş banka sermayesine, malî-sermaye adı verilir. Bu nedenle, emperyalizm, malî-sermaye çağı olarak da nitelendirilir.

Her kapitalist ülkede, tüm iktisadî yaşamın kilit noktaları, küçük sayıda bir altın babası sanayi ve banka tekelcisinin ellerindedirler. Bunlar çok büyük sermayelere sahiptirler, en büyük sanayi işletmelerini ve en büyük bankaları denetimleri altında tutarlar. Milyonlarca emekçinin emeği

ile yaratılmış engin kârlar, bunların kasalarının yolunu tutarlar. Ve iktisadî yaşama egemen olan, tüm ülkeyi denetler. Bir avuç banka ve sanayi tekelcisi, bir salt-egemen para oligarşisi, her kapitalist ülkede, ülkenin yazgısına egemen olur. (Yunanca *oligarkhia* sözcüğü, "birkaç kişinin komutanlığı", ya da "takım erkliği" anlamına gelir.)

Değerler yığını, sermaye krallarının pek küçük bir azınlığının elinde toplanmıştır. Bu parababaları, siyasal düzeni, anayasası vb. ne olursa olsun, herhangi bir kapitalist ülkede, gerçekte engin bir erkliğe sahip bulunurlar.

ÇAĞDAŞ KAPİTALİZM "HALK KAPİTALİZMİ" Mİ OLUYOR?

Burjuva toplumda, reklamcılığın ticaretin itici gücü olduğu sık sık yinelenir. Burjuvazinin siyasacıları ile "kapitalist yaşam biçimi" propagandacılarının "satılacak" oldukça özel bir malları var: öbür halklara kabul ettirmek istedikleri rejim. Bu yüzden, tecimsel reklamcılığın tüm kuralları içinde kapitalizmin övgüsünü yaparlar.

Çağdaş kapitalizm, "halk kapitalizmi", "demokratik kapitalizm" olarak ilân edilir. Bir "bolluk toplumu", bir "genel gönenç devleti" olarak betimlenir. Ne var ki, bütün bu reklamcılık kurnazlıkları, gerçeklik ile ilk yüzyüze gelmede yerle bir olur.

Birleşik-Devletler'de, kapitalizm, görülmemiş derecede elverişli bir dış ve iç konjonktür içinde gelişmiş, ve bu ülkede, dünyanın en yüksek yaşam düzeyine erişilmiştir. Gene de, Amerikan yaşam düzeyini belirleyen araçlar arkasında, ne büyük inansal trajediler gizlenir!

Başkan Johnson, 1964 başında, Kongreye gönderdiği bir bildiride, Amerikan ailelerinin en az beşte-birinin, gereksinmelerini karşılamak için çok düşük gelirlere sahip bulunduklarını kabul etme zorunda kalmıştı. "Yoksulluk, diye yazı-

yordu Birleşik-Devletler başkanı, ulusal bir sorun." Başkanın kendi sözlerine göre, 33-35 milyon Amerikalı, "çoğu kez, en az gerekirliklerin altında, umutsuz yaşıyor". Ezilen ve keyfe bağlı bir yönetimin kurbanı olan karaderili nüfus, son derece güç koşullar içindedir. Yüksek bir nitelik gerektiren mesleklere giriş, çoğu yoksul konutlarda yaşan karaderililere, pratik olarak yasaktır; ücretleri, beyazların ücretlerinden adamakıllı düşüktür. Başkanlık bildirisinden dört yıl sonra, büyük Amerikan yığınlarının durumu daha da kötüleşti. 1964'te, "gereksinmelerini karşılamak için çok düşük" gelirlere sahip ailelerin oranı %20 idi; 1968'de, %24'e çıktı. Beyaz olmayan nüfusa gelince, ailelerin %41'inin yıllık geliri, enaz geçim düzeyinin altındadır. Birleşik-Devletler'de, yıkıma uğradıktan sonra, sayısı üç milyonun üstünde bulunan işsizler ordusu saflarını kabartacak orta ve küçük çiftçilerin yıkıma uğrama sürecinin sürdüğü görülür.

Çağımızda, insanlığa, aya yapılan uçuşlara değin, usa durgunluk veren olanaklar sunmuş bulunan bilimsel ve teknik devrim çağında, kapitalizmin, toplumu yoksulluktan, sefaletten kurtarma, işsizliği ortadan kaldırma, köylülerin yıkımına son verme, emekçileri gelecekleri karşısında korkudan titretmeme yolundaki yeteneksizliği, kendini büyük bir açıklıkla gösterir. Bu, bilim ve tekniğin tüm başarılarının, bir avuç milyoner ve milyarderin daha da zenginleşmesi için, yığınların sömürüsünün pekiştirilmesine yaradığı kapitalist düzenin örgensel bir kusurudur.

KAPİTALİZMİN DÜNYA EKONOMİSİ NEYE DAYANIR?

Malî-sermaye, dokunaçlarını, kapitalist dünya üzerine yayar. Kâr yarışmaları içinde, tekelciler, sermayelerini, en başta, ucuz ve zengin hammadde kaynaklarının ve hemen hemen bedava bir işgücünün bulunduğu az-sanayileşmiş

ülkelere gönderirler (ihraç ederler). Tekelciler, bu ülkelerde doğal zenginlikleri yok pahasına satınalır ve kendi işletmelerini kurarlar. Böylece bağımlı ve ezilmiş halkları soyarlar; kendilerine sermaye ihraç edilmiş ülkeler, bir avuç emperyalist tekele çok büyük bir haraç öderler.

Emperyalist tekeller iç pazarları denetlemekle yetinmezler. Çeşitli ülkeler tekelcileri, kapitalist dünya pazarlarını kendi aralarında paylaşırlar. En önemli madenlerin çıkartılmasını, başlıca metaların pazarlarını, deniz ticaretini aralarında paylaşan uluslararası tekeller, işte böyle kurulurlar.

Kapitalizmin avukatları, şişine şişine, onun "uygarlaştırma görevi"nden sözederler. Kapitalizm, derler, eskiden geri bir durumda bulunan halklara, ilerlemeyi öğretti. Bundan daha büyük bir yalan yoktur. Gerçekte, kapitalizmin evrenselleşmesi, insanlığın engin çoğunluğunun, sanayice gelişmiş az bir sayıdaki ülkenin tekelci sermayesine kul köle olması sonucunu vermiştir. Dünya kapitalist sistemi, egemenlik-bağımlılık ilişkisi üzerine, baskı ve sömürü üzerine dayanır.

Sömürge siyaseti ve en güçsüz ülkeler ile en güçsüz halkları köleleştirerek büyük imparatorluklar kurma isteği, tekelci aşamadan, hatta kapitalizmin doğuşundan önce de vardı. Daha 18. yüzyılın ortalarında, İngiltere, Hindistan'ı, bu engin doğal kaynaklara sahip ve nüfusu anayurttan (metropolden) çok daha yüksek olan ülkeyi kendine bağımlı kılmıştı. İngiltere'den başka, emperyalizm çağının başında, Fransa, Hollanda, İspanya ve Portekiz de, geniş sömürgelere sahip bulunuyorlardı. 19. yüzyılın ortasında, Amerika Birleşik-Devletleri, Meksika'nın topraklarını kendine kattı, ve birçok Latin Amerika ülkesi üzerinde denetim kurdu.

20. yüzyıl başlarına doğru, başta gelen kapitalist ülkeler, tüm anakaralardaki "boş" toprakları sömürge durumuna dönüştürmüş bulunuyorlardı. Sömürge, yarı-sömürge ve

bağımlı ülkelerin sayısı bir milyarı aşan halkı, yani dünya nüfusunun yarıya yakını, dünyayı böylece aralarında paylaşmış olan birkaç emperyalist devletin boyunduruğu altında yaşıyordu.

Hemen tüm Afrika, Asya'nın büyük bir bölümü, Latin Amerika, böylece, birkaç emperyalist devletin sömürge ya da yarı-sömürgesi durumuna gelmişlerdi. Bir yanda, sömürgelerini sömüren anayurtlar, öte yanda, emperyalistlerin boyunduruğu altında bulunan sömürge ve yarı-sömürgeler vardı.

Dünyanın paylaşılmasından sonra, emperyalist devletler, dünyanın yeniden-paylaşılması için savaşıma giriştiler. Bu savaşım, iki kez askerî çatışmaya, kanlı ve yıkıcı savaşlara yolaçtı. 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, dünyanın yeniden-paylaşılması için bir insan kırımı oldu. Faşist saldırganlar, yani bu uluslararası gericilik ürünleri tarafından başlatılan İkinci Dünya Savaşını yaratan şey de, gene dünyanın yeni bir paylaşılmasını sağlama isteğidir.

EMPERYALİZMİN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

Kapitalizmin tekelci aşamasını, bir önceki aşamadan, tekelcilik-öncesi aşamadan nelerin ayırdettiğini şimdi belirleyebiliriz. Emperyalizmin başlıca iktisadî özellikleri şunlardır:

1. Üretim ve sermayenin, iktisadî yaşamda kesin bir rol oynayan tekellerin kurulması sonucunu verecek derecede yoğunlaşması;

2. Tekelci banka sermayesinin, tekelci sanayi sermayesi ile kaynaşması, ve bu temel üzerinde, malî-sermayenin, malî-oligarşinin oluşması;

3. Sermaye ihracının, emtia dışsatımından daha büyük bir önem kazanması;

4. Dünyayı aralarında paylaşan büyük uluslararası tekeller kurulması;

5. Dünyanın büyük kapitalist devletler tarafından ülkesel paylaşımının son bulması.

Emperyalizm, kapitalizmin özel bir aşamasını oluşturur. Bu özellik, kendini üç bakımdan gösterir: Emperyalizm, ilkin tekelci bir kapitalizm, ikinci olarak asalak ya da çürüyen bir kapitalizm, ve üçüncü olarak da cançekişen bir kapitalizmdir. Emperyalizm, sosyalist devrimin önbelirtisidir. Emperyalizmin kapitalizme göre tarihsel yeri, ve genel olarak insanlık tarihindeki yeri, işte budur.

Emperyalizmin iktisadî özü, serbest rekabetten, tüm kapitalist ülkelerde tek başlarına hüküm süren tekellerin egemenliğine geçiş tarafından oluşturulur. Tekellerin salt egemenlikleri, kendini, üretim, tecim ve kredi alanlarında gösterir. Burjuva toplumun iktisadî ve siyasal yaşamında, tekelci ahtapotların dokunaçlarının girmediği hiçbir kesim yoktur.

Emperyalizm, asalak ya da çürüyen bir kapitalizmdir. Rantiyeler, yani tamamen aylak, boşgezen, değerli senetlerinin gelirleri ile yaşayan kimseler katmanı, son derece büyümüştür. Bunlar, hisse senetleri, devlet tahvilleri vb. sahipleridirler. İşletmeler ücretli teknisyenlerce yönetildiğinden, burjuvazinin engin çoğunluğunun, artık üretim ile hiçbir ilişkisi kalmamıştır.

Yalnızca bir asalaklar katmanı değil, ama koca koca ülkeler de rantiye olarak nitelendirilebilir. Zenginliklerinin önemli bir parçasını yabancı ülkelere yatıran bu ülkeler, tüm dünyanın malî sömürü merkezidirler. Sermaye ihracı, bu ülkelere, yabancı ülkelerden ağır bir haraç alma olanağını sağlar.

Emperyalizm, cançekişen kapitalizmdir. Bununla birlikte, bu, onun, yazgısını, olacağa boyuneğme davranışı ile kabul ettiği anlamına hiç mi hiç gelmez. Tersine, kendini, ka-

pitalist ve sosyalist iki sistem savaşımının oluştuğu ortama, bilimsel ve teknik devrim gereklerine uyarlamaya çalışır. Bu nedenle yeni özellikler kazanır: devlet tekelciliği niteliği daha bir belirginleşir; devlet, üretim ve sermayenin tekelci yoğunlaşmasını uyarmak için, ulusal gelirin gitgide daha önemli bir parçasının yeniden-dağıtımına, tekellere askerî siparişler vermeye, üretim ve araştırma programlarını para ile desteklemeye, ulusal ölçüde gelişme programları hazırlamaya vb. gitgide daha çok karışır. Gene de, bütün bu önlemler, ne kapitalist sistemin niteliğini değiştirebilir, ne de kapitalist pazar üzerinde zincirlerinden boşanan anarşik güçleri bir düzen altına alabilirler. Ekonomisi devreli dalgalanmalar ve daralmalar geçirmeyen kapitalist ülke yoktur. Sistemin tümü derin bir parasal (*monétaire*) bunalım ile altüst olurken, tek tek ülkelerde, sınaî üretim atılımları, yavaşlama ya da düşüş dönemleri ile nöbet değiştirirler. Kapitalist sistem gitgide daha kararsız bir duruma gelir. Deneyim, kapitalizm yerine sosyalizmin geçişinin, tarihsel bakımdan zorunlu olduğunu gösterir. Bu geçiş, ancak ve ancak, halk çoğunluğu, yani işçi sınıfı ile büyük emekçi yığınları, kapitalizmin olanaklarını tükettiği ve toplumsal ilerleme yolunda bir engel durumuna geldiği gerçeğinin bilincine vardığı zaman gerçekleşebilir. Nesnel olarak, üretici güçlerin gelişme düzeyi bakımından, kapitalizm, sosyalist üretim, bölüşüm ve tüketim biçimlerine geçişin zorunlu olduğu dereceye erişmiş bulunmaktadır. Kapitalizmin dünya sistemi, bütün olarak, böyle bir geçiş için olgunlaşmıştır. Artan bir sayıda ülke, kapitalist-olmayan gelişme yoluna girmektedir. İnsanlık, bütünüyle, kapitalizmden, daha üstün tipte bir toplumsal sisteme, sosyalizme geçiş dönemine girmiş bulunmaktadır.

Günümüzde, üretici güçlerin inanılmaz bir atılımı, bilim ve tekniğin görülmemiş bir gelişmesi karşısında bulunuyoruz. Ve eğer yüzlerce milyon insanın sefaleti henüz son bulmamışsa, eğer gezegenimizin tüm halkı, bir maddî ve zihinsel

mallar bolluğundan yararlanmıyorsa, bunun suçlusu, kapitalizmdir.

KAPİTALİST EKONOMİNİN ASKERLEŞTİRİLMESİ NEYE YARAR?

İkinci Dünya Savaşından sonra, modern kapitalizmin asalak ve çürüyen niteliğinin en çarpıcı görünüşlerinden birini oluşturan ekonominin askerleştirilmesi, emperyalist ülkelerde, o güne değin görülmemiş ölçülere vardı. Büyük kapitalist devletlerde, silahlanma yarışı, bütçenin yarısından çoğunu ve bazan üçte-ikiye yakın bölümünü, ulusal gelirin dörtte-biri kadar bir parçasını yutar. Bunun sonucu, malî yük ağırlaşmış ve enflasyon yaşam pahalılığını artırmıştır. Saldırıya hazırlanmak için, Birleşik-Devletler'de, her yıl, halka, işçi ücretlerinin %40'ını yutan bir malî yük yükleyen 100 milyar dolar harcandığını söylemek yeter. Aynı zamanda, fiyatlar ve kiralar da hızla yükselir.

Bütün bunlar, emekçilerin ezilmesinde bir sertleşme, nüfusun çoğunluğu için, yaşam güçlüklerinde bir ağırlaşma anlamına gelir. Kapitalist ekonominin askerleştirilmesi, engin maddî araçların ve milyonlarca insan emeğinin üretken olmayan harcanışı sonucunu verir.

Silah üretimi, ulus bakımından, gelirinin çok büyük bir parçasını denize atmak gibi bir şeydir. Ekonominin askerleştirilmesi, yalnızca korkunç bir atom yıkımını içinde taşıdığı için değil, ama gelişmiş kapitalist ülkelerde, milyonlarca insan sefalet içinde yaşar, ve gelişme yolundaki genç devletler, teknik ve iktisadî geriliklerini ortadan kaldırmak, ve halklarının yaşam düzeyini yükseltmek için, büyük bir kredi kıtlığı ile karşı karşıya bulunurken, insan emeği ve aletler biçimindeki maddî değerlerin, insanlık için yararsız ve tehlikeli ölüm aletlerine dönüştürülmesi kesinlikle kabul edilmez ve saçma bir şey olduğu için de insanlık-dışıdır.

Silahlanma yarışı, savaş sanayiinin büyümesi, tüketim malları üreten birçok kolda kaçınılmaz bir durgunluk ve bazan da üretimin kısılması sonucunu verir. Bundan da, bir bütün olarak kapitalist üretimde, gelişme eşitsizliklerinde bir ağırlaşma, artan bir dengesizlik ve anarşi doğar.

Kapitalist ekonominin askerleştirilmesi, devlet tarafından verilen askerî siparişler sayesinde, büyük tekellere, usa durgunluk verecek kârlar sağlar. Silahlanma yarışı kimi sanayi ürünlerine karşı yapay bir istem yaratarak, aynı zamanda kapitalist ülkelerin iktisadî güçlüklerini de ağırlaştırır. Ekonominin askerleştirilmesi, kapitalizmi bunalım ve daralmalardan kurtaracak bir yol değildir.

EMPERYALİZMİN SALDIRGAN NİTELİĞİ

Askerleştirme, emperyalizmin her zaman içinde taşıdığı bir özellik olmuştur. Günümüzde, bu iş inanılmaz ölçülere varmış bulunmaktadır. Söylediğimiz gibi, Birleşik-Devletler'de, askerî ereklerle, büyük paralar harcanmaktadır. Bu harcamalar, İkinci Dünya Savaşı zamanındaki Amerikan askerî harcamalarını kat kat aşmaktadırlar. Ama harcamaların sınırına daha erişilmemiştir. Birleşik-Devletler ve öbür emperyalist hükümetler, onlarca yıllık yeni silahlanma programları hazırlamaktadırlar. Bu durum, emekçiler için, yeni güçlük ve yoksulluklar getirir ve yeni bir savaş tehlikesini artırır.

Yalnızca altmış yıllarını gözönünde tutarsak, Birleşik-Devletler ve emperyalist ortaklarının, Vietnam'a, Küba'ya, Panama'ya, Dominik Cumhuriyeti'ne, Arap ülkelerine vb. karşı silahlı saldırı suçları işlediklerini görürüz.

Emperyalizmden, ve en başta da, o dünya gericiliğinin temel gücü olan Birleşik-Devletler'den gelen savaş tehlikesini küçümsersek, kuşkusuz büyük bir yanlışlığa düşmüş

oluruz. Emperyalizm, insanlığı atom savaşı ile burun buruna getirerek, birçok kez zorlu uluslararası çatışmalar yaratmıştır. Ama sosyalist topluluğun, özellikle Sovyetler Birliği'nin gücü, onu gerçekleri görme durumunda bırakmıştır. Yeni bir savaş üzerine kumar oynamak, emperyalizm için durmadan daha güç ve daha tehlikeli bir durum alıyor. Emperyalist "güç durumları" siyaseti ile bu siyasetin gerçek uygulanma olanakları arasındaki çelişki, belirginleşiyor.

Emperyalizm tarihsel inisiyatifini yitirmiştir, onu yeniden elde etmekte ve modern dünyayı geri götürmekte yeteneksizdir.

Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki güçler dengesi, durmadan sosyalizm yararına değişir. SSCB ve dünya sosyalist sistemi, halklar arasında barışı savunur, emperyalist saldırının yüzündeki maskeyi kaldırır ve onu başarısızlığa uğratırlar. Dünya sosyalist sistem devletleri tarafından uygulanan halklar arasında barış ve dostluk siyaseti, tüm barışçı halklar tarafından, dipten doruğa desteklenmektedir. Barışta çıkarı olan tüm güçlerin biraraya gelmesi, saldırganı durdurmaya yeteneklidir. Bu durumda, toplum yaşamından dünya savaşını kaldırmak, nükleer çatışma tehlikesini yok etmek olanaklıdır.

SÖMÜRGECİLİK NEDİR?

Asya, Afrika ve Latin Amerika'da, yüzmilyonlarca insan için, sömürgecilik sözcüğünden daha tiksinç bir sözcük yoktur. Sömürgecilik deyince, emperyalizmin, sömürge ve bağımlı ülkelerde kurduğu düzen anlaşılır.

Sömürgecilik, birçok eski kültürlü halkı, iktisadî gerilik ile maddî ve zihinsel sefalete adamıştır. Büyük Hint halkı, iki yüzyıl boyunca, Britanya egemenliği boyunduruğu altında inim inim inlemiştir. Uzun yarı-sömürge düzeni dönemi, büyük Çin halkı için gerçek bir bahtkaralık olmuştur. Arap,

Afrika, Latin Amerika, Güney-Doğu Asya halkları, gelişmelerini uzun zaman geciktiren kıyıcı bir sömürge sömürüsü altında yaşamışlardır. Sömürgecilik, tükenmez doğal zenginliklere ve çalışan bir nüfusa sahip ülkelere açlık getirmiştir.

Sömürgelerin fethi için kapitalist ülkeler tarafından kullanılan yöntem, bir burjuva siyaset adamı tarafından, özlü bir biçimde, şöyle betimlenmiştir: "Önce misyoner, sonra tecimen, ve ensonu topçeker."

Ve, gerçekten, kapitalist "uygarlık"ın ilk görevlisi, genellikle misyonerdi. O, yerli halkın, sözde "ruhlarını kurtarmak" için geliyordu. Az sonra, açgözlü tecimenler, üç-beş kuruşluk incik boncuk karşılığı, ülke zenginliklerini (değerli madenler, fildişi, kürk, pamuk, kahve) ellerine geçiriyorlardı. Bir süre sonra, sıra askerlere geliyordu. Askerler, demir ve ateş aracıyla, ülkeyi yeni hükümdarına, yabancı sermayeye boyun eğdiriyorlardı.

Yerli halk, sırtına ağır bir malî yükün yüklendiğini görüyordu. Denizciler, askerler, serüvenciler, sömürgelere, hızla yayılan frengi ve başka hastalıklar getiriyorlardı. Sömürge ülkelere bol bol gönderilen tek meta, alkollü içkilerdi. Hastalıklar ve alkol düşkünlüğü, koca koca halkları, bozulmaya ve hızla yokolmaya götürdü. Kapitalizmin sömürgeler halklarına getirdiği "iyilikler", işte bunlardır.

EMPERYALİZMİN SÖMÜRGECİ SİSTEMİ NASIL KURULDU?

19. yüzyılın 60-70 yıllarında, Avrupa ülkelerinin sömürge varlıkları, henüz denizaşırı toprakların görece küçük bir bölümünü oluşturuyorlardı. 1876 yılında, Afrika toprağının yalnızca onda-biri sömürgeleştirilmişti. Asya anakarasının yarıya yakını ile Büyük Okyanus (Polinezya) adaları, henüz kapitalist ülkeler tarafından fethedilmemişlerdi.

19. yüzyılın son çeyreğinde, dünya haritası köklü değiş-

şikliklere uğradı. En eski sömürgeci devletin, İngiltere'nin arkasından, bütün gelişmiş kapitalist ülkeler, fetih yoluna girdiler. Fransa, 19. yüzyıl sonunda, sömürgeleri 3,7 milyon milkareye erişen büyük bir sömürgeci devlet durumuna geldi. Almanya, üzerinde 14,7 milyon insan yaşayan bir milyon milkare, Belçika, üzerinde 30 milyon yaşayan 900.000 milkare üzerine elkoymuştu. Birleşik-Devletler, Büyük Okyanusta, Filipinler, Küba, Porto Riko'da önemli bir stratejik nokta tutmuş, ve ayrıca birçok merkez ve Güney Amerika ülkesi üzerinde edimli bir egemenlik kurmuştu. 1876'dan 1914'e değin, "büyük devletler", 25 milyon kilometre kareye yakın, yani Avrupa'dan iki kez daha büyük bir toprak fethettiler. Birçok ülke, emperyalist devletlerin yarı-sömürgesi durumuna düşürüldü. Emperyalizmin sömürgeci sistemi kurulmuştu. Sömürgelerin, küçük bir sayıdaki emperyalist devlet tarafından sömürüsü, "uygar dünya"nın, kölelik düzeyine düşürülmüş ve geri bir yaşama adanmış yüzmilyonlarca insanın gövdesi üzerinde bir sülük durumuna dönüşmesi sonucunu verdi.

Sömürgeci devletler, nüfusları kendi nüfuslarını kat kat aşan ülkelerin salt egemenleri durumuna geldiler. İkinci Dünya Savaşının öngününde, Büyük-Britanya'nın nüfusu 47 milyon, sömürgelerinin nüfusu ise 480 milyon, yani 10 kat yüksekti; Fransa'nın 42 milyon, oysa sömürgelerinin 70 milyon nüfusu vardı; Hollanda, 9 milyon nüfusu ile, 69,7 milyon nüfuslu sömürgelere sahip bulunuyordu; Belçika'nın nüfusu, sömürgelerindeki 14 milyon nüfusa karşılık, 8 milyondu.

Asya'nın, Büyük Okyanusun, Afrika ve Latin Amerika'nın büyük sömürge ve bağımlı halklar yığını, emperyalizm tarafından, acımasız bir sömürü ve kıyıcı bir boyunduruk altına alınmıştı. Emperyalist devletler, insanlığın ezici çoğunluğu üzerinde egemenlik kurmuşlardı.

SÖMÜRGECİ SÖMÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

Kapitalizmin iktisadî yasaları, geniş emekçi yığınların durumu kötüleşirken, zenginliklerin bir avuç kapitalist elinde birikmesi yararına işler. Aynı yasalar, bir yanda Avrupa ve Kuzey Amerika tekelcileri ile, öte yanda bu tekelciler tarafından köleleştirilmiş ülkelerin yüzmilyonlarca nüfusu arasındaki uçurumun, hızlı bir derinleşmesi sonucunu verirler.

Kapitalizmin savunucuları, yüksek derecede gelişmiş burjuva ülkelerin, bağımsız ülkeler halklarına sözümona getirmiş bulundukları iyilikler üzerine konuşmaya bayılırlar. Anayurtlar ile sömürgeler arasındaki ilişkileri bir "bağlaşma" olarak gösterirler. Gerçekte, bu, binici ile atı arasındaki bağlaşmanın ta kendisidir. Sömürgeciler tarafından, köleleştirilmiş halklara saçılan iyilikler, kapitalistlerin işçilerine gösterdikleri iyiliklerin tıpkısıdır.

Emperyalizmin sömürgeci sistemi, ulusal boyunduruk ve ırk ayrımındaki görülmemiş bir ağırlaşmadan ayrılmaz. Emperyalistler, sömürge ve yarı-sömürgelerde, görevlilere, askerlere, tecimenlere, kolay kazanç meraklılarına, anayurttan gelmiş her çeşit serüvencilere, "üstün ırk"tan, yerlilere karşı her türlü ayrıcalığa sahip bireylerin haklarından yararlanma olanağı sağlayan bir düzen kurmuşlardır. Kapitalizm, tekelci aşamasında, ulusların en büyük baskı gücü durumuna gelmiştir.

Sömürgelerin yabancı tekeller tarafından sömürüsü, her şeyden önce, ekonomilerinin, yani hammadde ve besi aşlıklarının, ucuz işgüçlerinin, daha önce birikmiş zenginliklerinin sömürüsüdür. Yüzlerce milyon insanın, güç koşullar altındaki çalışması ile üretilen artı-değerin en büyük bölümü, çeşitli yöntemler aracıyla, anayurtlara gönderilir, geri kalan da, sömürge halklarının emeği sayesinde emperyalist-

ler tarafından satınalınmış bulunan yerel egemen sınıflar tarafından tüketilir. Tekellerin giriştikleri sistemli yağma, sömürgeleri, kendi iktisadî gelişmeleri için zorunlu kaynaklardan yoksun bırakır.

Emperyalizmin sömürgeci sisteminin, ezilen halkların ulusal kurtuluş hareketi yumrukları altında yıkılmış bulunduğu güncel dönemde, ulusal bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin en amansız düşmanı yeni-sömürgeciliktir (*néo-colonialisme*). Yabancı tekeller, gene, yatırımlardan kazanılan kârlar, ulaştırma, sigorta ve para işlemleri üzerinden elde edilen gelirler biçimi altında, önemli bir haraç alırlar. Eşdeğer olmayan değişimler geniş ölçüde uygulanır: Sömürge ülkeler ve genç devletler, kapitalist tekellerden yüksek fiyatlarla satınalma, ve hammadde ve besin aşlıklarını onlara düşük fiyatlarla satma zorunda bırakılırlar. Bütün bu yağma biçimleri, tekellere, devsel aşırı-kârlar sağlama bakımından, emperyalizm dönemi boyunca engin bir rol oynarlar.

Emperyalistler, sömürgelerin, malî-sermayeye, sömürgeler üzerindeki egemenliğini koruma ve sömürüsünü daha da artırma olanağını veren iktisadî geriliklerinden çıkar sağlarlar.

Kapitalizm, yalnızca sömürge ve bağımlı ülkeler halkını değil, ama gelişmiş kapitalist ülkeler nüfusunun önemli katmanlarını da, acımasız bir sömürü ve ırkçı baskıya mahkûm eder. Bunun en açık örneği, toplam nüfusun 1/10'una yakınını oluşturan karaderili nüfusun, ırk ayrımının kurbanı olduğu Birleşik-Devletler'dir. Kara Amerikalıların ezici çoğunluğu, ancak düşük ücretli bir işte çalışabilirler; çok güç koşullar içinde yaşamak zorundadırlar; anayasanın kendilerine biçimsel olarak tanıdığı yurttaşlık haklarından gerçekte yoksun bulunurlar. Kara getto, —karaderililerin yaşadıkları bakımsız evlere haklı olarak bu ad verilir—, milyonlarca Amerikalı için, koyu bir sefalet, yoğun bir işsizlik ve sevinçsiz bir yaşam ocağıdır. ABD'deki sürekli ka-

rışıklıklar, karaderililerin durumlarını kabul etmediklerini ve ırkçı baskı ve ayırdetme sistemine karşı savaşıma hazır olduklarını gösterir. Öbür ulusal azınlıklar, özellikle Meksikalı ve Porto Rikolular da, Birleşik-Devletler'de bir aşağılık durumu içinde yaşarlar.

SÖMÜRGECİLİĞİN SONUÇLARI NELERDİR?

İktisadî gelişmenin düşük düzeyi ve kıyıcı yabancı sömürü, sömürge halklarına açlık, sefalet ve ölüm getirmiştir.

Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından yayınlanan rakamlara göre, kişi başına yıllık gelir, insanlığın üçte-ikisi bakımından, 41 doları güç bulur. Bu, anayurtlardakinden 10-15 kez daha azdır. Yüzlerce milyon insan derin bir sefalet içinde ve her türlü sağlık yardımından yoksun yaşar. İnsanlığın üçte-ikisi bakımından, altı-bin kişiye bir hekim düşer, ve ortalama yaşam süresi 30 yıldır.

Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde, onmilyonlarca insan az-beslenmeden acı çeker. Afrika'da, yerlilerin %57'si, 15 yaşına varmadan önce ölür. Brezilya'da, Arjantin'de, Şili'de ve öbür Güney-Amerika ülkelerinde, 60 milyona yakın insan, süreğen az-beslenmeden acı çeker.

Emperyalizm, sömürge ve bağımlı ülkeler halklarına, kandökücü bir sömürü ve insanlık dışı bir baskı getirmiştir. Aşırı-kârlar ardındaki yarışmaları içinde, tekeller, sömürge ve yarı-sömürgelerde, bu ülkelerin iktisadî bağımsızlıkları bakımından başta gelen bir önem taşıyan sanayi kollarının gelişmesini engelleyerek, özellikle çıkarım (istihraç) sanayilerini geliştirirler. İşçinin kısmetini, 14-16 saatlik işgünü ile son derece düşük bir ücret oluşturur. Köylülerin yazgısı, koyu bir sefalet ve yıkımdır.

Uzun sömürgeci egemenlik, dünya nüfusunun büyük bir bölümünü, iktisadî gerilik ve sefalete adamıştır. Bugün, dün-

yanın sosyalist olmayan bölümü, iki grup ülkeye bölünür: Dünyanın sosyalist olmayan bölümü nüfusunun üçte-birinden azının yaşadığı, sanayileşmiş tekelci sermaye ülkeleri (Birleşik-Devletler, Batı Avrupa, Japonya, Kanada, Avustralya) ile, kapitalist dünya nüfusunun üçte-ikisinden çoğunun yaşadığı Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın genç ulusal devletleri.

İlk gruptaki ülkeler, dünyanın sosyalist olmayan bölümü tüm sanayi üretiminin onda-dokuzundan çoğunu sağlarlar. Buna göre, gelişme yolunda bulunan ülkeler, dünyanın bu parçasındaki tüm üretimin onda-birinden azını üretir, ve bu üretimde de, petrol, maden filizi vb. gibi, hemen yalnızca sanayi hammaddeleri çıkarımı (istihracı) sözkonusudur. Ama bu sanayi de, hemen büsbütün zengin ülkeler tekellerinin mülküdür. Böylece, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da çıkarılan petrolün beşte-dördünden çoğu, Amerikan ve İngiliz tekellerinin elindedir.

Bütün bunlar, gelişmiş kapitalist ülkeler tekelleri ile, sömürge ve bağımlı ülkelerin yüzmilyonlarca nüfusu arasındaki çelişkileri son derece kızışmıştır.

SÖMÜRGECİLİĞİN YIKILIŞI NASIL GERÇEKLEŞTİ?

Kapitalizmin, insanlığın engin çoğunluğunu içine kapattığı sömürgeci zindan duvarları, yüzyıllar boyunca yükseltilmişlerdir. Bu yüzyılın ortasında, dünya halkları, özgürlük ve bağımsızlıkları için, yabancı boyunduruğuna karşı, gözüpek bir savaşıma giriştiler. Sömürgeci Bastille'lerin düşüşü, çağımızda, daha yakın zamanlara değin inanılmaz gibi görünebilecek bir çabuklukla gerçekleşti. Kısa bir tarihsel süre içinde, Asya ve Afrika'daki sömürgeci sistemin yıkıntıları üzerinde, 70'ten çok egemen devlet kuruldu. Büyük Çin halkı tarafından yabancı boyunduruk sökülüp atıldı;

Afrika'da onlarca bağımsız devlet kuruldu. Küba devriminin yengisi, Kuzey-Amerika tekellerinin sömürüsünden kurtulmayı özleyen tüm Latin Amerika halkları için ilgi çekici bir örnektir.

Birçok ülkede sömürgeciliğin yıkılışı, emperyalizm tarafından köleleştirilmiş, ama sosyalist ülkeler ile çağımızın tüm ilerici güçlerinin desteğinden yararlanan halkların, uzun ve çetin bir kurtuluş savaşının sonucu, olanaklı bir duruma gelmiştir. Ulusal kurtuluş hareketinin sömürge ve bağımlı ülkelerdeki başarıları, emperyalizmin bütün dünyadaki konumlarını güçten düşürmüştür.

Tüm tarihsel evrim, bütün biçimleri altındaki sömürgeciliğin, tam ve kesin yıkılışının zorunluluğunu tanıtlar. Siyasal bağımsızlığın elde edilmesi, kurtulmuş ülkeler halklarının önüne, çok karmaşık ve çok önemli görevler koyar. Sözkonusu olan şey, onlarca, ve bazan yüzlerce yıllık sömürgeci boyunduruk tarafından bırakılan mirasın ortadan kaldırılmasıdır. Bu miras, büyük bir teknik ve iktisadî gerilik, toplumsal yaşamın sömürgecilik tarafından yapay olaküm edilmiştir, ve dünyada onu kurtarmaya yetenekli bir emek üretkenliği ile son derece düşük bir ulusal gelir düzeyi, ve sermaye tarafından az-beslenme ve yavaş bir ölüme adanmış halk yığınlarının sefaletidir.

YENİ-SÖMÜRGECİLİK TEHLİKESİ NEDİR?

Emperyalizmin sömürgeci sistemi tarih tarafından mahküm edilmiştir, ve dünyada onu kurtarmaya yetenekli bir güç yoktur. Ama emperyalizmin işinin bitmiş olduğuna inanmak da yanlış olur.

Emperyalizmin sömürgeci sisteminin yıkılışı ve sömürgeler nüfusunun ezici çoğunluğu tarafından siyasal bağımsızlığın elde edilmesi, tekeller bakımından, iktisadî yönden

az-gelişmiş ülkelerdeki konjonktürü kökten değiştirmiştir. Bununla birlikte, emperyalist devletlerin tekellerinin, ve her şeyden önce Amerikan tekellerinin, gelişme yolunda bulunan ülkelerin sömürüsü gibi devsel bir aşırı-kârlar kaynağından vazgeçmeye de hiç niyetleri yoktur. Emperyalizm, bir yandan sömürgecilik kalıntılarını savunmakta direnir, bir yandan da, yeni-sömürgeci yöntemleri kullanarak, gelişme yolunda bulunan ülkelerin iktisadî ve toplumsal ilerlemesini engellemeye çalışır. Böyle bir siyaset çerçevesinde, gerici çevreleri destekler, aşılmış toplumsal yapıların ortadan kaldırılmasını engeller, kurtulmuş ülkelerin sosyalizm yolunda sosyalist bir gelecek sunan kapitalist-olmayan yol üzerinde gelişmesi bakımından elverişsiz bir durum oluşturmak için her şeyi yapar.

Eski "klasik" sömürgecilikten yeni biçimlere geçiş, çağdaş tekelci kapitalizmin gücüne değil, güçsüzlüğüne tanıklık eder. Yeni-sömürgecilik, emperyalizmin sömürge sisteminin yıkılışı döneminde, emperyalist devletlerin sömürgeci siyasetinin en tipik biçimidir.

Yeni-sömürgecilik, genellikle tehditler ile vaatleri almaştıran bir siyasettir. Bir kuzu postuna bürünen emperyalist kurtlar, kurtulmuş ülkeler halklarına karşı vaatlerde bulunma bakımından cimrice davranmazlar. Malî-sermayenin bencil çıkarları, ikiyüzlü karşılıksız yardım vaatleri, özgürlük ve ilerleme ülkülerine bağlılık güvenceleri altında gizlenirler. Yeni-sömürgecilik yöntemlerini benimseyen emperyalistler, bundan ötürü "klasik" sömürgeci siyaset yöntemlerini, yani her şeyden önce zorbalık yöntemlerini de bırakmamışlardır. Olanaklı gibi görülen her yerde, cezalandırma seferlerine, topçeker siyasetine, her türlü kışkırtmaya seve seve başvururlar.

Tekelciler, gelişme yolunda bulunan ülkelerdeki konumlarına dört elle sarılır, bu ülkeler halklarının gerçek bir kurtuluşuna tüm araçlarla karşı koyar, bağımsızlığını yeni ka-

zanan halkları yeniden sömürgecilik boyunduruğu altına almak için hiçbir girişimden vazgeçmezler. Çevirdikleri dolaplarda, kurtulmuş ülkelerin, emperyalistlerle anlaşmaya hazır, gerici, halk düşmanı güçlerinin siyasal desteğine dayanırlar. Gelişme yolunda bulunan ülkelerin yabancı tekeller tarafından sömürüsünün iktisadî temeline gelince, bu temel, bir yandan bu ülkelerin teknik ve iktisadî geriliği, ve öte yandan, aralarından birçoğunda varlığını sürdüren yabancı sermaye malı sanayi, ticaret ve bankacılık işletmeleri ve öbür malî ve iktisadî bağımlılık biçimleridir.

Kurtulmuş ülkelerin güçlükleri rasgele güçlükler değildir. Bu güçlükler, ırkçı sömürgecilerin, dikkati bu sorunun gerçek nedenlerinden çevirmek için karaçalıcılıkla ileri sürdükleri gibi, genç devletler halklarının ekonomilerini yönetmedeki "yetersizlik"ine değil, ama bu ülkelerden çoğunun henüz dünya kapitalist ekonomi alanından çıkmamış, ve bunun sonucu yabancı tekeller tarafından sömürülmeye devam edilmekte olmaları gerçeğine bağlıdır.

Gelişmekte bulunan ülkeler karşısında dikilen güçlükleri sömüren emperyalist devletler, konumlarını pekiştirmeye çalışırlar. Yabancı sermaye akını ve kapitalist devletler tarafından gelişme yolunda bulunan ülkelere yapılan sözde yardım, bu ereklere hizmet eder. Gerçekte, sözde çıkar-gözetmez bir yardım örtüsü altında, emperyalist devletler, yabancı tekellerin yatırımlarının kârları, dış ticarette eşdeğer olmayan değişimler vb. sayesinde sızdırmaya devam ettikleri tutarların yalnızca çok küçük bir parçasını kurtulmuş ülkelere geri verirler. Bir "yardım", genel olarak, örneğin saldırıcı bloklara girilmesi, yabancı tekeller ile onlara ortak yerel özel sermayeye tam bir eylem özgürlüğü tanınması vb. gibi, alçaltıcı ve köleleştirici koşullarla birlikte verilir. Eşdeğer olmayan değişimler ile yatırımlardan sızdırılan gelirler, kurtulmuş ülkeler ekonomisinin dibine darı ekerler. Asya, Afrika ve Latin Amerika'da, büyük yığınların

kısmetine sefalet, alfabesizlik ve hastalıktan başka bir şey düşmemesinin, ve koca koca halkların yokolmaya yazgılı bulunmasının baş sorumlusu, emperyalizmdir.

Gelişme yolunda bulunan ülkelere gerçek bir gelişmeyi, yalnızca ve yalnızca yabancı ülkeler karşısındaki tüm iktisadî bağımlılık biçimlerinden tam bir kurtuluş sağlar.

Gelişme yolunda bulunan ülkelerin gerçek bir bağımsızlık özlemi duyan halkları, başta gelen görevlerinin, teknik ve iktisadî geriliği ortadan kaldırmak, ve yabancı tekeller karşısında iktisadî bağımsızlığı gerçekleştirmek için savaşım olduğunu gözden uzak tutmazlar.

ÇAĞIMIZIN TEMEL İÇERİĞİ NEDİR?

Yaşadığımız yüzyıl, bazan atom çağı, bazan kozmik çağ, bazan da otomatizasyon çağı olarak adlandırılır. Gerçekten, çağımızın bilim ve teknik başarıları çok büyüktür. Atom enerjisinin evcilleştirilmesi, evrenin fethi, makinelerin ve atomsal döşemlerin üretimdeki geniş uygulanışı, insan dehasının gerçekten sonsuz olanaklar açan başarılarıdır.

Ama bilim ve tekniğin başarıları, ne denli büyük olurlarsa olsunlar, halkların yazgılarını kendi başlarına belirleyemezler. Emperyalizm varoldukça, insanlığı tehdit eden yıkımcıl bir dünya savaşında atom enerjisinin kullanılma tehlikesi varlığını sürdürecektir. Otomatizasyonun gerçekleştirimleri, insanlığın, gelişme yolunda bulunan ülkelerde ve sömürgelerde yaşayan engin çoğunluğu için henüz erişilmez şeylerdir. Sanayici kapitalist ülkelerde, otomatizasyon, milyonlarca insanı yaşama araçlarından yoksun bırakan yoğun bir işsizlik tehlikesi yaratır.

Çağımızın temel içeriği, insanlığın toplumsal yenilenme süreci, günügeçmiş kapitalist düzenden sosyalizme geçiştir. Bu süreç, kapitalizmin genel bunalımı olarak nitelendirile-

bilecek tüm bir dönem üzerine yayılır. Kapitalizmin genel bunalımının temel belirleyici özelliği, iki karşıt toplumsal sistemin, sosyalizm ile kapitalizmin savaşımıdır.

Sovyetler Birliği, kapitalizmden sosyalizme geçen ilk ülke oldu. İkinci Dünya Savaşından sonra, önemli bir başka ülkeler kümesi, kapitalizmden koptu ve sosyalist yola girdi. Dünya sosyalizm sistemi kuruldu. Böylece bugün, iki dünya sistemi var: sosyalist sistem ve kapitalist sistem. Bu iki sistemden herbiri, kendine özgü nesnel iktisadî yasalara göre yaşar ve gelişir. Dünya sosyalizm sisteminin varlığı, gelişmesi ve güçlenmesi, insanlığın gelişmesi üzerinde gitgide daha etkili olur.

Toplumsal mülkiyet ve emekçilerin erkliği üzerine kurulmuş bulunan sosyalizm, insanlığa, savaşları, anarşik üretimi, bunalımları ve işsizliği ile birlikte emperyalizmden kurtulma olanağını açmış, ve halkın çıkarlarına yarayan, planlı, bunalımsız iktisadî gelişme yolunu, işsizlik ve sefaletin ortadan kaldırılma, herkes ve tek tek her birey için maddî ve zihinsel değerlerin bolluğu yolunu göstermiştir.

Sosyalizmin yengisi, tarihsel gelişmeyi büyük ölçüde hızlandırmıştır, çünkü, vaktiyle egemen sınıflar tarafından siyasal yaşama her türlü etkin katılımdan uzak tutulmuş milyonlarca insanı harekete getirmiştir. Dünya, şaşkınlık verici bir hızla değişmeye koyulmuştur. Kimi ülkelerde sosyalist devrimlerin, kimi ülkelerde de ulusal kurtuluş devrimlerinin yengilerine, dünyanın henüz kapitalist kalan bölümündeki çelişkilerin bir kızışması eşlik etmiştir. Emperyalist devletler arasında, iktisadî gelişme eşitsizlikleri büyür, kapitalist tekeller arasında etki bölgeleri için savaşımlar devam eder, sınaî ve tecimsel yarışma yoğunlaşır, kapitalist Avrupa ülkelerini hem kendi aralarında, hem de Birleşik-Devletler ile birbirlerine düşüren rekabet ağırlaşır. Bu pazar ve aşırı kâr yarışmasında, Japon emperyalizmi gitgide daha etkin bir görünüm kazanır. Böylece, kapitalizmin

genel bunalım çağı, üç temel süreç tarafından belirlenir.

Bu süreçlerden birincisi, yeni dünyanın, sosyalist devrimin yengi kazandığı ülkelerdeki pekişmesidir.

İkincisi, sermaye egemenliği altında kalan ülkelerdeki tüm çelişkilerin kızışması, işçi sınıfının, geniş emekçi yığınların, yeni sosyalist düzene geçiş koşullarını yaratmak üzere, tekellerin egemenliğine karşı savaşımlarının güç kazanmasıdır.

Üçüncüsü de, ezilen halkların kurtuluş hareketi darbeleri altında, emperyalizmin, sömürge dünyasındaki egemenliğinin çöküşü.

Üç büyük güncel güç: dünya sosyalizm sistemi, uluslararası işçi sınıfı ve ulusal kurtuluş hareketi, emperyalizme karşı savaşımda biraraya gelirler. İnsanlığın temel gelişme yolunu, işte bu güçler belirler.

DÖRT

SOSYALİZMİN İKTİSADÎ SİSTEMİ

SOSYALİST DEVRİMİN İÇERİĞİ NEDİR?

Kapitalizm ortaya çıkar, ama sosyalizm kurulur diyoruz. Bu ayrım, yalnızca bir söz ayrımı değildir. Kapitalizm ortaya kendiliğinden çıkmış, bilinçli bir plana göre kurulmamıştır. Daha önceki sömürü düzenleri, kölecilik ve feodalizm de aynı biçimde ortaya çıkmışlardı. Sosyalist üretim tarzı, çok ayrı bir biçimde kuruldu. İşçi sınıfı, kendisine erek olarak, kapitalizm yerine sosyalizmi ve komünizmi geçirmeyi alır. Sosyalizm, ortaya kendiliğinden çıkamaz. İşçi sınıfı tarafından yönetilen halk yığınlarının bilinçli eylemi sonucudur.

Ama, burjuvazi erklikte oldukça, sosyalizmin kuruluşu olanaksızdır. Gerçekten, burjuvazi erklikte oldukça, üretim

araçları kapitalistlerin malıdır; sosyalizm ise, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti demektir. Sosyalizmin kuruluşuna, ancak devlet erkliği, burjuvazinin elinden işçi sınıfının eline geçtiği zaman yanaşılabilinir.

Bu geçişi, sosyalist devrim gerçekleştirir. Devlet erkliğini fetheden işçi sınıfı, burjuvaziyi mülksüzleştirir, üretim araçlarını eline alır ve onları toplumsal bir mülk durumuna getirir. Sosyalizmin üretim ilişkileri, işte ancak o zaman kapitalizmin üretim ilişkileri yerine geçer.

İnsanlık tarihi birçok devrimler görmüştür, ama bu devrimlerin hiçbiri, toplumsal yaşamın temellerini, sosyalist devrim kadar derinden sarsmamıştır. Sosyalist devrim, üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kalkması ve sosyalist mülkiyet tarafından değiştirilmesine yol açar.

Daha önceki tüm devrimler, bir sömürü biçiminin, bir başkası ile değiştirilmesi sonucunu vermişlerdir. Sosyalist devrim, insanın insan tarafından tüm sömürüsünün yokedilmesine götürür. Emeğin sömürü boyunduruğundan kurtuluşu, çalışan yığınların iktisadî köleliğinin ortadan kalkışı, asalaklıkları, çalışmayı horgörmeleri ve düzmeçe ahlâkları ile birlikte, sömürücü sınıfların yokoluşu tarafından izlenir.

Geçmişin tüm devrimleri, toplumsal üretimin anarşik niteliğini değiştirmemişlerdir. Bu işi, sosyalist devrim yapar. Sosyalist devrim, toplumsal üretimin planlı örgütlenişine bir geçiş demektir. Toplumsal mülkiyet üzerine kurulu bir ekonomi, ancak tek bir plana göre gelişebilir.

Böylece, sosyalist devrim, tüm insanlık tarihinde, en derin devrimci altüst oluşu oluşturur.

SOSYALİST DEVRİMİN ÇÖZMESİ GEREKEN GÖREVLER NELERDİR?

Sosyalist devrim, devlet erkliğinin, burjuva azınlığın elinden, toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan geniş halk

yığınlarının başına geçen işçi sınıfının eline geçmesini sağlar.

Sosyalist devrim, geniş halk yığınlarını, tarihin bilinçli yapılışına katar. Sosyalizmin kuruluşu, tüm emekçilerin işidir. Sosyalizm, çalışan yığınların canlı yapıtıdır. Halk yığınlarının, yeni bir yaşamın kuruluşundaki artan etkinliği, sosyalizm çağının bir yasasıdır.

Burjuva devrimlerde, kapitalistler sınıfı, halk yığınlarını uzun süre ardından sürükleyemez. Yaşam, burjuva devrimin sömürüyü ortadan kaldırmadığını, ama yalnızca sömürü biçimlerinden biri yerine bir başkasını geçirdiğini, emekçilere çok çabuk öğretmiştir. Toplumun sosyalist dönüşümü içinde, emekçiler, temel çıkarlarının, işçi sınıfının temel çıkarları ile tamamen örtüştüğüne gitgide daha çok inanırlar.

Sosyalizmin kurulması ve sonra da komünizm yolundaki gelişmesi ereğiyle, işçi sınıfı ile emekçi köylülük arasındaki sarsılmaz bağlaşma (ittifak), işte bu temel üzerinde kurulmuştur. Bu, özel nitelikte bir bağlaşmadır, çünkü sınıf ayrılıklarının sürdürülmelerini değil, ama ortadan kaldırılmasını gözetir.

Sosyalist devlet, eski toplumun güç ve geleneklerine karşı savaşım amacıyla, emekçi yığınları örgütler. Sömürücülerin direncini kırarak, ülkeyi dış saldırıya karşı savunarak, sosyalist ekonominin kuruluşunu düzenler ve yönetir. Yeni sistemin kuruluşu boyunca, eski kapitalist üretim ilişkileri, yeni ilişkiler, yani sosyalist üretim ilişkileri tarafından ortadan kaldırılır. Sosyalist üretim tarzının kurulması ve yükselmesi için zorunlu yeni üretici güçler, o zaman gelişirler.

DÜNYA SOSYALİST DEVRİMİ NASIL GELİŞİR?

Her ülkedeki sosyalist devrim, dünya devriminin bir parçasından başka bir şey değildir. Ama bu devrim, her ülkenin işçi sınıfı, halk yığınları tarafından gerçekleştirilir. Is-

marlama olmaz ve dıştan zorlanmaz, kapitalizmin içsel ve uluslararası çelişkilerinin kızışması sonucu gerçekleşir.

İnsanlık tarihinde yengi kazanan ilk sosyalist devrim, Rusya'daki Büyük Ekim Devrimidir. Ekim Devrimi, kapitalist dünya sisteminin temellerini sarsmış ve gelecekteki varlığını tartışma konusu durumuna getirmiştir.

Ekim Devriminin yengisi, tarihte yeni bir çağ, kapitalizmin çöküşü ve üstün bir toplumsal düzenin, sosyalist düzenin kuruluşu çağını açarak, tüm insanlık yaşamında bir dönemeç oluşturmuştur. SSCB'nde sosyalist bir toplumun kuruluşu, evrensel bir önem taşıyan bir olgu idi. Toplumun sosyalist devrimci dönüşümünü olanaksız ilân eden yalancı burjuva söylencesi, ilk kez olarak, pratiğin söz götürmez ölçütü ile çürütülmüştü.

Sosyalizmin iyiden iyiye gerçekleşebilir bir şey olduğunu tüm dünya saptadı, çünkü geniş bir ülkede yengi kazanmıştı. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşu, kapitalist sistemin sonunun geldiğini gösterdi; sosyalizmin, tüm dünyada yüzmilyonlarca insanın durmadan bayrağı altında toplandığı öncü toplumsal düzen olarak, kesin üstünlüğünü tanıtladı.

Olayların daha sonraki gidişi, kapitalizmin, başka birçok Avrupa ve Asya ülkelerindeki çöküşü, ve bu ülkelerin sosyalizm yoluna girişleri sonucuna vardı. Böylece, sosyalizm, bir tek ülke çerçevesinden çıktı ve bir dünya sistemi durumuna dönüştü. Kapitalizmin, bu tarihsel sürece karşı koymaya yeteneksiz olduğu anlaşıldı.

Emperyalistler tarafından başlatılan birinci ve ikinci dünya savaşları, sosyalist devrimlerle bitmişlerdir, ama bu, hiçbir zaman, sosyalist devrimin ancak bir savaş sonucu yengi kazanabileceği anlamına gelmez. Tersine, sosyalist devrim, savaşsız da son derece olanaklıdır. Çağımızda, bu yönde, her zamandan çok daha elverişli koşullar yaratılmıştır. Dünya sahnesinde, sosyalizm yararına ve kapitalizm zararına temel değişikliklerin saptandığı ve sosyalizm

düşüncelerinin çekiciliğinin arttığı güncel tarihsel konjonktür içinde, çeşitli ülkelerin sosyalizme geçişi bakımından yeni olanakların açıldığı görülür. Bundan böyle, çeşitli ülkelerde sosyalizme geçişin değişik biçimlerinden yararlanılabilecektir. Kuşkusuz, bütün durumlarda, kapitalist toplumun sosyalist topluma dönüşümü, derinden derine devrimci bir süreç oluşturur. Böylesine bir dönüşümün zorunlu ve kesin koşulu, işçi sınıfı ile onun örgütlenmiş öncüsünün, marksist-leninist partinin siyasal yönetimidir. Toplumun sosyalist dönüşüm yasaları, evrensel bir nitelik taşırlar. Bu yasalar, sosyalist yola girmiş bulunan ülkelerde kendilerini gösterirler. Ulusal özellikler, bu yasaların somut biçimleri üzerinde etkili olurlar, ama özleri hep aynı kalır.

SOSYALİST MÜLKİYET NASIL AĞIR BASAR?

Sosyalist devrim, özel mülkiyetin iki biçiminin toplumsallaşması işini, başka başka gerçekleştirir. Bir yandan, kapitalistler ile toprak sahiplerinin, onlara proletarya ile köylülüğü sömürme olanağı veren mülkiyeti, ve öte yandan küçük üreticiler ve en başta köylülerin, kişisel çalışma üzerine kurulu küçük meta üretiminin kendisine dayandığı özel mülkiyeti sözkonusudur.

Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, iki yoldan kurulur:

Sosyalist devlet, şu ya da bu biçim altında, büyük toprak sahiplerinin toprağını, kapitalistlerin fabrika, demiryolu ve bankalarını zoralımına uğratır ve bütün bunları kamu malı durumuna getirir. Bu sorun, görece kısa süreler içinde çözümlenir.

Küçük köylü mülkiyetini toplumsallaştırmak için, sosyalist devlet büsbütün başka bir yol tutar. Bu yol, küçük işletmelerin, sosyalist tipte büyük işletmeler içinde birleşmesi

yoludur. Köylü işletmelerin gönüllü birleşmesi, üretim araçlarının toplumsallaşması sonucu, kırdaki çeşitli tipten kooperatif işletmeleri üretim topluluklarının sosyalist mülkiyetinin kurulduğu görülür. Bu sorunun çözümü, uzun soluklu bir çözümdür.

Kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi, işte ancak bu iki iş gerçekleşince tamamlanır. Tüm geçiş dönemi boyunca, ülke ekonomisi karma niteliktedir: çeşitli iktisadî yapıların öğeleri yanyana bulunur.

KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİNİN ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

Geçiş döneminde başlıca ekonomi biçimleri: sosyalizm, küçük meta üretimi ve kapitalizmdir. Toplumsal ekonominin bu üç biçimine, üç mülkiyet biçimi ve üç temel sınıf gücü: işçi sınıfı, köylülük ve burjuvazi tekabül eder. Küçük meta üretimi, kapitalizmin gerçek bir türeme ortamıdır. Kapitalist öğeleri doğurmaktan geri kalmaz.

Geçiş dönemi boyunca, işçi sınıfı ile burjuvazi arasında bir savaşım görülür. İşçi sınıfı, köylülüğün büyük yığınlarını, burjuvazinin etkisinden kurtarmaya çalışır. Sosyalist toplumun kurulması için, işçi sınıfı ile köylülük arasında, burjuvazi ve kapitalizme karşı savaşım bakımından gerçekleştirilen bağlaşma, işte bu ereği izler.

Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki geçiş döneminin, bu iki ekonomi biçiminin çeşitli yönlerini içermemesi olanaksızdır. Bu geçiş dönemi, yenilmiş, ama yokedilmemiş kapitalizm ile, henüz güçsüz bir durumda bulunan sosyalizm arasında bir savaşım dönemini oluşturur. Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkeler tarihsel deneyiminin gösterdiği gibi, bu savaşımın biçimleri çeşitlidir. Gene de, karma yapılı ekonominin gelişmesi, her yerde, bütün kollarda sosyalizmin yengisi yolunu izler, başka bir deyişle, yerlerini, tüm halkın mül-

kiyeti ile kooperatif mülkiyet gibi iki biçimden oluşan sosyalist mülkiyete bırakan, sosyalist olmayan mülkiyet biçimlerinin ortadan kalkmasına varır. Tüm ulusal ekonominin dönüşümü, sosyalist bir iktisadî sistemin kurulmasına yolaçar.

Geçiş dönemi, komünist toplumun birinci evresi olan sosyalizmin kuruluşu ile tamamlanır. Sosyalist toplum, üst evresine, komünizme doğru gelişmesini sürdürür.

SOSYALİZMİN İKTİSADÎ YASALARI NASIL ETKİR?

Kapitalizmin ya da başka herhangi bir toplumsal ve iktisadî kuruluşun iktisadî yasaları gibi, sosyalizmin iktisadî yasaları da, nesnel bir nitelik taşır. Başka bir deyişle, bu yasalar, insanların istenç ve bilincinden bağımsız olarak varolan olayların iç bağlantısını dile getirirler.

Ne var ki, sosyalizmde, insanlar yalnızca nesnel iktisadî yasaları tanımakla kalmaz, ama tüm toplumun yararına, onları iktisadî kuruluşta kullanabilirler de. Bu nitelikleri ile, sosyalizmin iktisadî yasaları, daha önceki tüm toplumların iktisadî yasalarından temelli bir biçimde ayrılırlar. Ayrım, yıldırımın yıkıcı gücü ile elektrik lambası ya da telgraf aygıtını besleyen evcilleştirilmiş elektrik enerjisi, yangın ile insan hizmetindeki ateş arasındaki ayrımın tıpkısıdır.

Kapitalizmin ve geçmişin tüm toplumlarının iktisadî yasaları, kendiliklerinden etkirler. Yıldırım insanların denetimine ne denli az girerse, bu yasalar da o denli az girerler. Kapitalizmin iktisadî yasaları, insanların karşısına, doğanın onlara yabancı ve onları egemenlikleri altında tutan güçleri olarak çıkarlar. Bu yasaların niteliği bilinir, ama onları toplum hizmetine koymak olanaksızdır. Ancak dalgalanmalar ve ardı arası kesilmez aksamalarla işler, bunalımlar, işsizlik ve halkın emeğinin öbür saçılıp savrulma biçimlerine neden olarak, yıkıcı bir biçimde etkirler.

Kapitalizmden sosyalizme geçişten sonra, üretimdeki anarşi, yerini, ulusal ekonominin planlı bir düzenlenişine bırakır. Özel mülkiyet, toplumu, bağımsız üreticiler biçiminde böler. Toplumsal mülkiyet, tersine, ulusal ekonomiyi tek bir bütün biçiminde birleştirir. Ulusal ekonominin gelişmesi, tıpkı her işletmedeki insan çalışması gibi, bilinçli ve yönetilen bir etkinlik konusu durumuna gelir. Sosyalizm, devletin tüm iktisadî işleyişini, yüzmilyonlarca insanın aynı plana göre çalışmasını sağlayan tek bir iktisadî örgenlik durumuna dönüştürür.

TOPLUM – SOSYALİZMİN İKTİSADİ YASALARINI NASIL KULLANIR?

Sosyalist toplumda, insanlar, iktisadî yasaları yalnızca irdelemekle kalmaz, ama onları etkinliklerinin temeli durumuna da getirirler. Böylelikle, onları kullanırlar. Toplum, sosyalizmin iktisadî yasalarını, ne yaptığını iyiden iyiye bilerek uygular, bir ampulün elektrik enerjisi insan tarafından nasıl evcilleştirilmişse, onları tıpkı öyle evcilleştirir.

Sosyalizm ve komünizm, insanların istenç ve bilincinden bağımsız olarak varolan yasaların, toplumun nesnel iktisadî gelişme yasalarının etkisi sayesinde kurulup gelişir. Öte yandan, sosyalizm ve komünizm, çalışan yığınların bilinçli etkinliği sayesinde kurulup gelişir.

Sosyalizmin iktisadî yasalarının bilinmesi ve kullanılmaları, sosyalizmin kuruluşu boyunca etkili olurlar.

İnsanların bilgileri, pratik çalışmalarına sıkı bir bağımlılık içinde bulunur. İşte böylece, astronomi, denizcilikteki gelişme ile birlikte, daha hızlı bir biçimde gelişmiştir. Pratik, teorinin önüne, durmadan yeni görevler koyar, ona, onun genelleştirdiği bir yığın olgu sunar. Sırası gelince, teori de pratiğe yol açar, ona durmadan yeni olanaklar sunar. Pratik ile sıkı bir bağ kurarak, insanlar, doğa yasalarını olduğu

denli, toplumsal yaşam yasalarını da bulurlar.

Bir zamanlar bilimsel bir teoriden başka bir şey olmayan sosyalizm, Ekim Devriminden sonra, olgular içinde ete kemiğe bürünmeye başladı. Ancak Ekim Devriminden sonradır ki, sosyalizm teorisinin yaşama girdiği, pratik tarafından düzeltildiği, canlandırıldığı ve doğrulandığı tarihsel dönem ortaya çıktı.

Sosyalizmin kuruluşu boyunca, toplum, bu sistemin iktisadî yasaları üzerindeki bilgisini derinleştirir ve bu yasaları artan bir başarı ile kullanır. Pratik deneyim birikimi, sosyalizmin iktisadî yasalarının uygulanışının durmadan yetkinleştirilmesini sağlar. Sırası gelince, unutulmaları çok zararlı olan bu yasaların doğru uygulanması, pratik görevlerin iyi bir çözümünü güvenceye bağlar.

SOSYALİST DEVLETİN İKTİSADÎ ROLÜ NEDİR?

Toplumun iktisadî gelişmesinde devletin rolü, kendiliğinden işleyen iktisadî yasalar tarafından yönetilen kapitalizmden, nesnel iktisadî yasaların bilinçli uygulanışına dayanan sosyalizme geçiş ile birlikte, temelden değişir.

Bu değişikliği anlamak için, burjuva ve proleter devrimler arasındaki temel ayrımın gözönünde tutulması gerekir. Burjuva devrimde, halk yığınlarının görevi, burjuvazinin feodalizmi yıkmasına yardımcı olmaya indirgeniyor, oysa yeni toplumun olumlu, yapıcı örgütlenme görevi, nüfusun varlıklı azınlığı tarafından, burjuvazi tarafından üstlenilmiş bulunuyordu. Tersine, işçi sınıfının ve onun tarafından yönetilen emekçi yığınların sosyalist devrimdeki temel görevi olumlu ve yapıcıdır, ve planlı üretim ile planlı bölüşümü kapsayan son derece karmaşık bir yeni üretim ilişkileri şebekesinin kurulmasına dayanır. Sonuç olarak, sosyalist devrim, ancak nüfusun çoğunluğunun, emekçi yığınla-

rın etkin bir katılımı ile düzlüğe çıkarılabilir.

Burjuva ve sosyalist devrimler arasındaki temel ayrımlardan, proleter devletin kurucu rolü ile ilgili birçok temel tez çıkar. Sosyalist devrim, dünyaya, insanlık tarihinde benzeri bulunmayan yeni tipte bir devlet getirir. Bu devlet, erklik karşısına hiçbir zaman dikilmemiş bulunan görevleri yüklenir. Sözkonusu olan şey, yalnızca kapitalizmin eskimiş iktisadî sisteminin yıkılması değil, ama yeni iktisadî biçimlerin yaratılması, sosyalist bir ekonominin kurulmasıdır da.

SOSYALİST DEVLETİN GÜCÜ NEREDEN GELİR?

Proleter devrimin yarattığı devlet kendini devsel görevlerle karşı karşıya bulur, ama bu görevlerin üstesinden gelebilmek için gerçek olanaklara da sahiptir. Gerçekten, insanın insan tarafından sömürüsüne son vererek, tarihte ilk kez olarak gerçek bir demokrasi kurar. Göstermelik burjuva demokrasisinden farklı olarak, sosyalist devlet, tüm emekçiler için, yani tarihte ilk kez olarak, yalnızca biçimsel haklar değil, ama bu hakları kullanmanın gerçek olanaklarını da elde eden ezici halk çoğunluğu için demokrasi getirir.

Böylece, sosyalist devlet, halk yığınlarını, tarihin bilinçli yapılışına katar ve devsel yapıcı gücünün kaynağı da işte budur. O, halk yığınlarının tarihe katılmasının örgütleyicisi olarak görünür, ve onların, toplumsal yaşamının bütün alanlarında gerçekleştirilecek büyük dönüşümlere yönelik çabalarını yönetir.

İşçi sınıfının, öncü bilim ile, marksist-leninist teori ile pusatlanmış devrimci partisinin yönetici rolü, sosyalizmin kuruluşunun en sağlam güvencesidir.

Sosyalist devlet, kısa ve uzun erimli iktisadî planlar hazırlar, onların uygulanmalarını örgütler. Başlıca üretim araçlarının sahibi olarak, işletmeleri, işletme kümelerini ve eko-

nomi kesimlerini yönetmek için, yetkilileri atar (tayin eder). İşçi ve müstahdemlerin ücret düzeyini belirler. Tüm devlet sanayi ürünlerinin toptan ve perakende fiyatları ile, tarımsal ürünlerin alım fiyatlarını saptar. Etkinliğini yöneten genel malî planı temsil eden devlet bütçesi, sosyalist toplumun tüm iktisadî yaşamında çok büyük bir öneme bürünür.

SOSYALİZMDE ÜRETİMİN EREĞİ NEDİR?

Kapitalizmden sosyalizme geçerken, üretimin ereği de temelden değişir.

Kapitalist için, üretimin dolaysız ereği, ücretli-emeğin sömürüsü aracıyla bir kâr sağlamaktır. Üretim, kapitalizmde, şu ya da bu biçimde insanların gereksinmelerinin karşılanmasına, ancak işin sonunda yarar.

İnsanın insan tarafından tüm sömürüsünden kurtulmuş sosyalist toplumda, üretim, bireylerin zenginleşmesini değil, ama halk gereksinmelerinin karşılanmasını gözetir. Sosyalizmin ereği, toplumsal üretimin ardı arası kesilmez gelişme ve yetkinleşmesi sayesinde, halkın büyüyen maddî ve kültürel gereksinmelerinin durmadan daha eksiksiz bir biçimde karşılanmasıdır. Sosyalizmde başka hiçbir erek olamaz.

Böylece, sosyalizm, kârı gözeten anarşik üretimden, toplum gereksinmelerinin karşılanmasını gözeten planlı üretime geçişi gerçekleştirir. Sosyalizmin başka bir ereği bulunamaz.

Tüm toplumun artan gereksinmelerinin karşılanması, sosyalizmin büyük itici gücüdür. Sosyalist toplum, emekçilerin maddî gönencini ve kültür düzeyini yükseltmek için, sınaî ve tarımsal üretimi durmadan geliştirip yetkinleştirir.

SOSYALİZMDE YAŞAM DÜZEYİ NEYE BAĞLIDIR?

Üretimin ereğindeki değişiklik, emekçi yığınların yaşam

düzeyini belirleyen koşulları kökünden değiştirir. Kapitalizmin iktisadî yasaları, kendiliğinden nitelikleri ile, halk yığınlarının dirimsel gereksinmelerini ödenebilir istemin dar çerçevesi içine sıkıştırarak, onların karşılanmasını sınırlandırırlar. Kârlarını artırmak için, kapitalistler, ücretleri kırpmaya çalışır ve böylece emekçilerin tüketimini sonuna değin kısarlar. Bu nedenle, burjuva toplumunda, işçi sınıfı iktisadî durumunu ancak zorlu bir sınıf savaşımı aracı ile iyileştirebilir.

Sosyalist toplumda, emekçilerin gönenci, yalnızca ve yalnızca, toplumsal üretim tarafından erişilen gelişme düzeyine, emek üretkenliğinin yükselmesine, üretimin büyüklük ve niteliğine bağlıdır. Sosyalist toplum, her türlü tüketim mallarından ne denli çok üretirse, yaşam düzeyi de o denli yüksek olur.

Sosyalist devrim, çalışan yığınların yaşam koşullarında, gözle görülür bir iyileşme sağlar. Halk iktidarı, işgününü kısaltır, konut koşullarını iyileştirir. İşsizliğin hızla azalmasını sonra da ortadan kaldırılmasını gözeten önlemler alır. Sosyalizm, kırsal yığınlara, bir bolluk ve kültür yaşamının yolunu açar.

Ama toplumun sosyalist dönüşümü, ekonominin düzenlenmesi, toplumsal hizmetlerin gelişmesi, halkın kültür düzeyinin yükselmesi, yeni bir ahlâkın kurulması vb. gibi birçok sorunların çözümünü içerir. Bu sorunların çözümü, özellikle iktisadî yönden azgelişmiş ülkelerde, tüm halkın engin çabalarını gerektirir. Üreticilerin yaşam düzeyindeki sürekli bir yükselişi, ancak üretici güçlerin hızlı bir gelişmesi sağlayabilir. Bu da, sanayi, tarım ve öbür kesimlerdeki eski işletmelerin bir genişletilmesi ile yenilerinin yapılmasını, emek üretkenliğinde sürekli bir artışı, teknik ilerlemeyi ve ekonominin tüm basamaklarındaki örgütlenmenin iyileştirilmesini gerektirir.

Burjuva iktisatçılar, sosyalist ülkelerde henüz bolluk görülmemesi olgusu üzerinde olur olmaz düşünce cambazlıkları yaparlar. Ama SSCB ve öbür ülkelerde, sosyalizmi kur-

mak için üstesinden gelinmesi gerekmiş güçlüklerin gerçek nedenleri üzerinde bile bile susarlar. Bu nedenler, Rusya ve öbür sosyalist ülkelerin geçmişteki iktisadî geriliği, devrik sömürücü sınıfların inatçı direnci, sosyalizme karşı emperyalistlerin düşmanca eylemi, sosyalist ülkeler halklarına engin bir zarar veren ve milyonlarca yaşama malolan yıkıcı savaşlar gibi nedenlerdir.

ULUSAL EKONOMİNİN PLANLI GELİŞMESİ NEYE DAYANIR?

Sosyalizm, ulusal ekonominin planlı bir yönetimini hem sağlar, hem de ister. Sosyalist ekonomi, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine dayanır. Sovyetler Birliği'nde, ülkenin üretim aygıtının çok büyük bir bölümü: fabrikalar, elektrik santralleri, ulaştırma ve telekomünikasyon, ticaret ve kamu hizmetleri işletmelerinin çoğu, tarımsal işletmelerin (sovhoz adı verilen) büyük bir bölümü ve toprak, devlet mülkleridirler. Bu işletmeleri, Sovyet devleti ile, federal ve yerel devlet örgenlikleri yönetirler. Bir de, devlet işletmelerinden başka, kooperatif işletmeler, her şeyden önce kolektif tarımsal işletmeler (kolhozlar) vardır. Kolektif tarımsal işletmeler, devlet malı olan ve karşılıksız olarak yararlandıkları toprak üzerinde çalışırlar.

Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti sayesinde, sosyalist ekonomi, bir plana göre gelişir. Zaten başka türlü de gelişemez. Bununla birlikte, ekonominin planlı niteliği, ulusal ekonominin başlıca halkaları, onun temel hücreleri olan işletmelere, belirli bir iktisadî özerkliğin verilmesini gerektirir. Üretim araçlarının toplumsallaşması, üretimin toplumsal niteliği ile, ürünlerinin mal edilmesinin (temellükünün) özel kapitalist biçimi arasında, kapitalizme özgü çelişkiyi ortadan kaldırır. Sosyalizmde, üretim araçlarının, ve bunun sonucu, üretim sonuçlarının (ürünlerin) toplumsal mülkiye-

ti, üretimin toplumsal niteliğine karşılık düşer.

Üretimin toplumsal niteliği, iktisadî yaşamın kendini bir bütün olarak göstermesi olgusu ile açığa vurulur. Bu bütünün tüm öğeleri birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır, birbirlerinden ayrılmaz. Toplumun yaşayabilmesi için, öğelerin arasında belirli bir bağ bulunmalıdır. Her şeyden önce, maden kömürü ve makineler, kumaş ve kundura, tahıl ve et gibi çeşitli maddelerin, belirli oranlar içinde üretilmeleri gerekir. Bu erekle, emeğin ve üretim araçlarının çeşitli kesimler arasında bir dağılımı, zorunludur.

Yukarıda görmüş bulunduğumuz gibi, kapitalizmde, toplumsal üretimin parça ve öğeleri arasındaki ilişkiler, sürekli dalgalanmalar ortasında kendiliğinden bir biçimde kurulur. Bu durum, rekabet savaşımı içindeki üretici güçlerin, bunalımlar ve işsizlik sonucu, yıkımına varır. Kapitalizmde kaçınılmaz olan üretim anarşisi, kendisini işte böyle dile getirir.

Sosyalizme geçiş, tüm iktisadî yaşamın, toplum yararına planlı bir gelişmesinin başlangıcını oluşturur. Kapitalizm nasıl üretimdeki anarşiden ayrılamazsa, sosyalizm de ekonominin tüm olarak planlı gelişmesinden işte öyle ayrılamaz. Tüm toplumsal üretim ve bölüşümün planlı örgütlenmesi, her şeyden önce, tüm kesimler arasındaki zorunlu oranların bilinçli bir saptanması ve sürekli bir sürdürülmesini içerir. Ekonominin oranlı ve planlı gelişmesi, sosyalizmin nesnel bir yasasını oluşturur.

Sosyalist toplum bu yasayı uygulayarak artan bir başarı ile planlı ekonomisini kurar. Planlar bilimsel olarak düzenlenir. Ulusal ekonominin oranlı ve planlı gelişme yasasının kullanılması, yönetimin sürekli yetkinleşmesi, planlamanın bilimsel düzeyinin yükselmesi aracıyla gerçekleşir.

Sosyalizmde, ülkenin iktisadî yaşamı, bir devlet planı tarafından, kamu mallarının çoğalması ve emekçilerin maddî ve kültürel düzeyinin yükselmesine doğru yöneltilir. Sosyalist ülkeler arasındaki iktisadî yardımlaşma da planlan-

mıştır. Devlet planı tüm toplumdaki ürünlerin üretim ve bölüşümünü bir tek bütün içinde birleştirir. Yalnızca sanayi, tarım, ulaştırma, inşaat, ticaret değil, ama araştırma kurumları, kültür kuruluşları, öğretim ve halk sağlığı örgenlikleri de, bir plana göre çalışırlar.

Ulusal ekonominin planlı yönetimi, sosyalist mülkiyete dayalı toplumun, tüm maddî kaynaklar ve işgücünden, en iyi bir biçimde yararlanması olanağını sağlar.

ULUSAL EKONOMİNİN SOSYALİST ÖRGÜTLENME VE YÖNETİMİNİN ROLÜ NEDİR?

Ulusal ekonominin tek bir plana göre örgütlenme ve yönetimi, sosyalist devrimin yengisi ve üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinin kuruluşundan sonra görülen, çok özgül, yeni bir görevi temsil eder. Özel mülkiyetin egemen olduğu kapitalist düzende, ekonominin örgütlenmesi, işletmelerin, ortaklıkların, tröstlerin çerçevesi ile sınırlıdır. Tümüyle, ekonomi tüm planlı yönetime kafa tutar, çünkü kapitalizmin dar sınırları, özellikle ulusal ölçekte ortaya çıkan sorunlara ilişkin olarak, örgütlenme ve yönetim olanaklarını iyiden iyiye kısıtlarlar.

Sosyalizm, bu engelleri, bu köstekleri tanımaz. O, örgütlenme ve yönetim işini usa en uygun bir biçime getirmeye ve onu elden geldiğince etkili kılmaya yönelen her girişime, sınırsız bir eylem alanı sunar. Üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinin kurulması ile birlikte, tüm ulusal ekonominin planlı örgütlenmesi yalnızca olanaklı bir duruma gelmekle kalmaz, ama iyiden iyiye zorunlu bir duruma da gelir.

Ulusal ekonominin örgütlenme ve yönetimi, iktisadî örgenliğin, bütünlüğü içinde iyi bir işleyişini sağlamaya yönelir. Sosyalist ekonomi nicel ve nitel olarak geliştiği, üretim süreçleri ile, işletmelerin içinde olduğu kadar işletmeler arasında da karşılıklı bağlantı ve bağlılaşmalar dokusu daha

karmaşık bir duruma geldiği ölçüde, iktisadî örgütlenme ve yönetim görevleri gitgide daha çok önem kazanır. Üretimin yoğunlaşması, toplumsal emeğin etkinliğinin artması, en geniş anlamlarında alınmış örgütlenme ve yönetim sorunları karşısında, bilimsel bir davranış gerektirirler.

Sosyalist ekonominin merkezleştirilmiş yönetim görevleri, son derece geniş ve önemlidirler. Merkezleştirilmiş yönetim, genişletilmiş yeniden-üretimde istenen düzenliklerin sağlanmasına, iktisadî gelişmenin (örneğin, öncü kesimlerin hızlandırılmış gelişmesine doğru, tüm kollarda teknik ilerlemeye doğru vb.) yönlendirilmesine, tam bir gelişme durumundaki iktisadî bütünün dengesine gözkulak olmaya adaydır. Merkezleştirilmiş yönetimin ereklerine, işletmeler için doğrudan doğruya saptanmış hedefleri, işletmelerin işleyişleri üzerinde etkide bulunmaya elverişli iktisadî yöntemler ile, belli bir işletmenin tüm topluluğunun ve her emekçisinin, saptanan görevlerin yerine getirilmesinden maddî çıkarlandırılması ile çok iyi düşünülmüş bir biçimde birleştirerek erişilir.

Sosyalist ekonominin örgütlenme ve yönetimi, merkezleştirilmiş planlı yönetim ile, sosyalist ekonominin temel hücreleri olarak işletmelerin zorunlu eylemcesel (operasyonel) özerklikleri arasında, bile bile gerçekleştirilmiş bir bireşime (senteze) dayanır. Sosyalist ekonomi geliştiği ölçüde, onun merkezleştirilmiş yönetiminin öneminin arttığı, ama çoğu, ancak kendilerine büyük bir eylem özgürlüğü alanı verilmesi koşulu ile başarılı bir biçimde gelişebilecek büyük üretim birimlerini temsil eden işletmelerin eylemcesel özerkliklerinin öneminin de aynı biçimde arttığı görülür.

Sonuç olarak, sosyalist ekonominin örgütlenme ve yönetimi şu iki temele dayanır: merkezleştirilmiş planlı yönetim ve işletmelerin eylemcesel özerkliliği. Bütün iş, ulusal ekonominin yönetiminin makro-ekonomik ve mikro-ekonomik yönlerinin temelinde yatan ilkeler olarak tanımlana-

bilecek bu iki ilkeyi, organik ve uyumlu bir biçimde birleştirmesini bilmektedir.

SOSYALİST EKONOMİNİN YÖNETİMİNDE UYGULANDIĞI BİÇİMİ İLE DEMOKRATİK MERKEZİYETÇİLİK NEYE DAYANIR?

Sosyalist ekonominin planlı örgütlenme ve yönetimi, bir yandan geniş emekçi yığınların yaratıcı enerjileri ve girişkenliğinin gelişmesini, öte yandan da büyük üretimin, yüksek derecede gelişmiş modern iktisadî örgenliğin normal işleyişi için zorunlu bir erek ve istenç birliğini biraraya getirmeyi sağlayan demokratik merkeziyetçilik ilkesine dayanır.

Sosyalizmin iktisadî düzeni, toplumun uzlaşmaz karşıt sınıflara bölünmesini dıştalar, yani toplumsal bütünlüğü güvence altına alır. Sosyalizmin nesnel gelişme yasalarından biri de, sınıfların kerteli, ama ardı arası kesilmez bir yaklaşması olduğundan, sosyalist toplumda varlığını gene de sürdüren sınıf ayrılıkları hafifler. Bundan ötürü, genel olarak sosyalist demokrasinin gelişmesi, ve özel olarak da iktisadî yönetim konusunda demokratik ilkelerin genişlemesi, sosyalist toplumun en ivedi gereksinmeleri sırasına girer, ve onun nesnel gelişme yasaları arasında yer alır. Bu yasa, sosyalist toplumun tüm öbür nesnel gelişme yasaları gibi, kendiliğinden bir biçimde değil, ama insanların ereklerine erişmek için gösterdikleri bilinçli etkinlikler aracıyla etkir.

Sosyalizmin ve komünizmin kuruluşu, ulusal ekonominin merkezleştirilmiş yönetiminin pekiştirilip yetkinleştirilerek, demokratik yönetim ilkelerinin sonuna değin geliştirilmesini gerektirir.

Demokratik merkeziyetçiliğin somut biçimleri, zamanla değişmezlik gösteremez. Ulusal ekonomi ilerlediği, ulusal ekonominin teknik donatımı iyileştiği ve çalışan yığınların kültür ve meslek düzeyi yükseldiği ölçüde, demokratik mer-

keziyetçiliğin somut biçimleri de gelişip yetkinleşirler.

Yığınların yaratıcı etkinliğinin, iktisadî genişleme ve ilerlemenin engin bir itici gücünü temsil etmesi, sosyalist üretim tarzının en önemli yasalarından biridir. Sosyalizm, milyonlarca insanın enerjisini özgürleştirmiştir; iktisadî gelişme düzenlilikleri, bu enerjiden yararlanmak için yaratılacak azçok elverişli havaya bağlıdır.

Merkezleştirilmiş iktisadî yönetimin rolünün artması sosyalist üretim tarzının çok önemli bir başka yasasıdır. Merkezleştirilmiş yönetim, ekonominin, sosyalizmin kapitalizme göre kesin üstünlüklerinden birini oluşturan ussal örgütlenme koşulunun ta kendisidir.

Sosyalist ekonomi geliştiği, yönetimi yetkinleştiği ölçüde, demokratik merkeziyetçiliğin, çekip-çevirmenin (*gestion*) demokratlaştırılması ve yönetimin (*direction*) merkezleştirilmesi biçimindeki iki ilkenin de, buna koşut olarak geliştiği görülür. Sosyalizmin ve komünizmin kuruluşunun bilimsel yönetiminin ilk görevi, bu iki ilkenin en başarılı bağdaşımını sağlamak ve onları durmadan geliştirmektir.

İŞLETMELERİN EYLEMCESEL İKTİSADÎ ÖZERKLİLİKLERİ NEYE DAYANIR?

Toplumsal mülkiyetteki sosyalist işletmeler, ancak ve ancak, tüm ulusal ekonomi ölçüsünde zorunlu oranlar; kesimler ve üretimler arasında eşgüdüm; üretim, tüketim, birikim vb. arasında denge sağlamayı gözeten tek bir devlet planı çerçevesinde işleyip gelişebilirler.

Planlı işleyiş, sınaî üretimin istenen büyümesini; ve verim artışı, maliyet-fiyatlarının düşüşü, ürünlerin niteliğinin düzelmesi, işçi, mühendis, teknisyen ve büro müstahdemlerinin ücretlerinin yükselişi gibi, işletmelerin nicel işleyiş göstergelerinin iyileşmesini sağlar. Başlıca teknik ilerleme ve üretim yöntemlerinin yetkinleşme yönleri önceden belirle-

nir, ve iktisadî ilerleme açısında yer alan kol ve birimlerin öncelikli gelişmesi için zorunlu koşullar, aynı biçimde bir araya getirilir.

Aynı zamanda, işletmeler ve işletme kümeleri, eylemcesel bir iktisadî özerklilik alanından yararlanır, ve bunun sonucu, bu açıdan, özerkli özneler (*administrateurs gestionnaires*) olarak görünürler. İşletme, tüzel kişi olarak, bir plan çerçevesinde, üretim fonlarını, dolayısıyla, işletme fonlarını istediği gibi kullanır, yönetim hesabını saptar, öbür işletmeler ve tecim örgenlikleri ile sözleşmeler yapar. Kendi üretim mallarının sahibi olarak, ürünlerini belirli fiyatlar üzerinden sürerek, giderlerini kendi başına karşılamalı, ve üstelik, belli bir kâr sağlamalıdır. İşletmenin, planlı sosyalist ekonomi tarafından sunulan kaynak ve olanakları sonuna değin kullanabilmesi için, eylemcesel iktisadî özerklilik zorunludur.

SOSYALİST İŞLETMELERİN MALÎ ÖZERKLİLİĞİNİN EREKLERİ NELERDİR?

Belirli bir bağımsızlık alanından yararlanan işletmeler, malî özerklilik düzeninde çalışırlar. Bu özerklilik, "işletme" ve "atelye" düzeyinde, tüm maddî, insansal ve parasal kaynakların ussal ve tutumlu kullanımını, toplum yararına, en az giderle en iyi sonuçların elde edilmesini sağlamalıdır. Öte yandan, malî özerklilik, personel ve her emekçinin, üretim sonuçlarından çıkarlandırılmasının son derece önemli bir koşuludur. Gerçekten, işçilere, mühendislere, teknisyenlere ve işletme yöneticilerine, ücretlere ek olarak, primler verilmesini, işletme çerçevesindeki toplumsal önlemlerin para ile desteklenmesini sağlayan isteklendirme fonlarının oluşma ve tutarı, belirli göstergelere göre değerlendirilen çalışma sonuçlarına bağlıdır.

Bu maddî uyarıcılar, tinsel güdüler (emekçilerin, top-

lum ve ülkelerine karşı yükümlülüklerini yerine getirme isteği) ile birlikte, yaratıcı girişkenliğin gelişmesi, emekçi yığınların enerjilerinin dayandırılıp, daha iyi bir iş-örgütlenmesi, üretimin ussallaştırılması kaynakların tutumlu kullanılması vb. yararına eyleme geçirilmeleri için zorunlu koşulları yaratırlar. Sosyalist ülkelerde, iktisadî uyarıcıların gelişmesi, planlamanın yetkinleşmesi ve iktisadî yönetimin temel görevlerinden biridir.

MERKEZLEŞTİRİLMİŞ PLANLAMA YÖNTEMLERİ NELERDİR?

Merkezleştirilmiş planlı yönetim, şu iki temel yöntemin bağdaşımına dayanır: Doğrudan yönetim (*administration directe*) ve iktisadî özendirme (*encouragement économique*).

Sosyalist ekonominin planlı yönetiminin yönetimsel (idarî) yöntemleri, iktisadî birimlere verilen ve neyi ve nasıl üreteceklerini belirleyen yönergelere dayanır. Bu buyruklar, işletmelerin işleyişlerinin en çeşitli yönleri üzerine yönelebilirler.

İktisadî yöntemlere gelince, onların varlık nedeni, üretimi geliştirmek için, değer üzerine kurulu ve fiyat, kâr, ücret, kredi, faiz oranı vb. gibi kategorileri içeren ilişkiler sisteminin en eksiksiz kullanımıdır.

Her yönetim (*direction*), iyice belirli yönetimsel (*administrative*) işlevlerin kullanılmasını içerir. Genel olarak, tüm üretken devrenin dengesini sağlamaya yetenekli bir yönetim olmaksızın, büyük makineli üretim düşünülmez bir şeydir. Kesin buyruklar olmaksızın, disiplin olmaksızın, çeşitli bölümleri olan atelyeler ya da kesimler gibi, bir işletmenin kendisi de normal olarak çalışamaz. Hele ulusal ekonomi denli karmaşık bir örgenliğin yönetilmesi sözkonusu olunca, yönetimsel (*administratif*) çalışmanın tüm önemi haydi haydi görülür.

Sosyalizmin kapitalizme göre gösterdiği kesin üstünlükler arasında, bir de, ulusun, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine dayanan iktisadî örgenliğinin birlik ve bütünlüğü bulunur. Sosyalist devlet, ülkenin başlıca üretim araçlarının tek sahibi olarak, engin bir örgütleme çalışması gerçekleştirir. Sosyalist devletin iktisadî örgenliklerinin, sosyalist devlet tarafından atanan işletme yöneticilerinin görevi, milyonlarca emekçinin çalışmasını örgütlemek ve düzenleştirmektir. Onlar, gerekli gördükleri, ve devlet disiplini ve iş disiplini gereğince uygulanmaları zorunlu olan yönetimsel buyruklar hazırlama ve verme hakkına (ve ödevine) sahiptirler.

Bununla birlikte, ağır bastıkları zaman, yönetimsel yöntemler, işletme özerkliliğini kısıtlama sonucunu verirler; tersine, iktisadî özendirme yöntemlerinin ağır basması, üretim birimlerine daha geniş bir alan sunar. Böylece, ulusal ekonominin merkezleştirilmiş yönetimi ile işletmelerin (zorunlu) özerkliliğini birleştirme sorunu, işletmelerin çekilip-çevrilmesinin yönetimsel ve iktisadî yöntemleri arasında bir ilişki sorunu olarak görünür. Varolan duruma, ekonominin gelişme derecesine ve içinde çalıştığı koşulların evrimine bağlı olarak, bu ilişki durmadan değişir.

İŞLETMELERİN "KATI" DÜZENLENMESİNDEN NEDEN VAZGEÇİLEMEDİ?

Sosyalizmin kuruluşunun bazı evrelerinde, işletmelerin tüm çalışmalarının "katı" bir düzenlenmesinin kesenkes zorunlu olduğu olur. Örneğin, SSCB'nde, hızlı düzünü bilinen sanayileşme sırasında olsun, savaş ve iktisadî kalkınma yılları sırasında olsun, bu durum görüldü. Sovyet ekonomisi tarihi, sözünü ettiğimiz evrelere özgü kaçınılmaz bir kıtlık ve oransızlık havası içinde, böylesine bir düzenlemenin doğruluğuna tanıklık eder.

Sovyet devletinin yarım yüzyıllık varlığı içinde, ilk on yıl, yabancı karışmasını püskürtme, ve uzun Birinci Dünya Savaşı ve yabancı karışma yılları tarafından yıkılmış ekonomiyi kalkındırma çabaları için zorunluydu. Daha sonra, kırk yılları içinde, yeniden savaş ve kalkınma çabaları söz konusu oldu. Geriye, barış işleri için, Sovyetler Birliği'nin, içinde devsel iktisadî ilerlemeler gerçekleştirdiği kısa bir süre olan 30 yıl dolayında bir zaman kaldı.

Şu birkaç rakam, bu konuda bir fikir vermeye yetecektir: 1968 yılında, 1913 toplam sanayi üretimi 79 ile çarpılıyordu. 1913'te iki milyar kilovat-saat olan enerji üretimi, 1968'de 638,7 milyar dolaylarına erişti. Aynı yıllar için, çelik üretimi, 4.300.000 tondan 106.500.000 tondan çoğa, petrol üretimi 10.300.000 tondan 309.200.000 tona yükseldi. Çarlık Rusyasında varolmayan onlarca önemli etkinlik kolu yaratıldı.

Sovyet ekonomisi, tüm öbür ülkeler ekonomisinden çok daha hızlı bir biçimde gelişiyordu. Bu gelişme, SSCB'ni, Avrupa'da birinci, dünyada ikinci sıraya yükseltti. Oysa çarlık Rusyası, Birleşik-Devletler, Almanya, Büyük-Britanya ve Fransa arkasında, beşinci sırada gelmekle yetinme zorunda kalmıştı. İşte, SSCB'nin, dünya sanayi üretimi içindeki payının evrimi: 1913'te %4, 1937'de %10 dolaylarında ve bugün de %20'ye yakın, yani Büyük-Britanya, Fransa ve Federal Alman Cumhuriyeti'nin toplam payından yüksek. Eğer taban olarak Amerikan sanayi üretim hacmi alınırsa, 1913'te çarlık Rusyası ve günümüzde SSCB tarafından sağlanan üretim, sırasıyla bunun %12,5 ve %70'ini oluşturur.

SSCB'nin sanayi atılımında olağanüstü hiçbir şey görmeyen bazı yabancı iktisatçılar, eğer devrimden önceki düzenini korusaydı, Rusya'nın gelişmesinin gene bu denli hızlı olacağını ileri sürerler. Ama gene de, varlığının son on yılları içinde, dünya sanayi üretimi gelişme düzeyine göre durmadan gerilemekten geri kalmayan Rus kapitalizminin, sü-

rünün başına geçmek için bu eğilimi nasıl değiştirebilecek olduğunu anlamak olanaksız. Sovyetler Birliği'nin eşsiz sanayi atılımının, iktisadî ve toplumsal düzende, sosyalist devrim tarafından getirilen derin değişikliklerin sonucu olduğundan hiç kuşku yok.

SSCB VE ÖBÜR SOSYALİST ÜLKELERDE İKTİSADÎ REFORM NEDEN ZORUNLU BİR DURUMA GELDİ?

Sovyet ekonomisi, başlangıçta, her şeyden önce, madenkömürü, çelik, çimento vb. gibi görece küçük bir sayıdaki yoğun kullanım maddelerinin üretimini kapsıyordu. Bu koşullar içinde, ulusal ekonominin kaynak ve gereksinmelerini belirlemek güç değildi.

Sovyet ekonomisinin hızlı atılımı, gelişmesinin karmaşıklıklarını da artırdı. Bugün, SSCB sanayii, bundan yıllarca önce varolmayan büyük bir sayıda yeni madde üretir. Toplam üretim hacmi görülmemiş ölçülere ulaştığı halde, bilimsel ve teknik ilerleme sayesinde, yeni ürünler yelpazesi, inanılmaz bir hızla genişler. Bunun sonucu, Sovyet ekonomisinin gelişmesi, ulusal ekonominin yönetilmesi için kabul edilmiş bulunan örgütlenme biçimleri ve iktisadî yöntemlerde köklü bir iyileştirmeyi zorunlu kılmıştır.

Somut örgütlenme ve iktisadî yönetim biçimleri, değişmez ya da bir kez ve hiç değişmemek üzere verilmiş şeyler değildir. Değişen koşullara ve ulusal ekonominin yeni görevlerine bağlı olarak bu biçimler de gelişirler. Sosyalist ekonominin örgütlenme ve yönetiminin yetkinleşmesi, Sovyetler Birliği ve öbür sosyalist ülkelerde gerçekleştirilen yeni yönetim sisteminin birinci derecede önemli görevleri arasında yeralır.

Bazı batılı Sovyet ekonomisi "uzman"ları, geleneksel bir nitelik kazanan şu tezi yinelerler: Sovyet ekonomisi bir "bu-

nalım" geçirmekte, ve bu nedenle, yönetim yöntemlerini değiştirme zorunda kalmaktadır. Sovyetler Birliği'nde, halkın ortak çabası sayesinde bu işe en kısa zamanda bir çare bulmak ve iktisadî yaşamın tüm kesimlerinin işleyişini iyileştirmek için, bu alanda saptanmış bulunan yetersizlikler basında açıkça tartışılmaktadır. Özellikle, reformun hazırlanması ve reform tasarısının incelenmesi sırasında, birçok yayın, yönetim yetersizliklerini ortaya koymuştur.

- Bununla birlikte, bu kusurlarını, kendilerine, kapitalist ekonomiye göre sosyalist ekonominin "etkisizliği" sonucunu çıkarma olanağı verdiğini düşünen bu batılı iktisatçılar, fena halde yanılıyorlar. Çünkü gerçekler tam tersini tanıtlıyor. 1960'tan 1968'e SSCB'nde toplam sınaî üretim, yüzde-yüzden çok, ve tarımsal üretim de üçte-bir kadar arttı. Emekçilerin gerçek gelirleri %43 yükseldi. Eğer bir bunalım sözkonusu ise, o zaman, iktisadî atılım ve yaşam düzeylerinin yükselmesi nasıl tanımlanır?

17 yıllık bir dönem boyunca (1951-1968), sanayi üretiminin yıllık artışının, Birleşik-Devletler'deki yalnızca %4,5'a karşılık, Sovyetler Birliği'nde %10,4 olduğunu anımsatalım. Sovyet sanayiinin gelişmesi, savaş-sonrası dönemi boyunca, Amerikan sanayiinin gelişmesinden üç kat daha hızlı olmuştu.

Şu birkaç rakam, Sovyet iktisadî reformunun bir "bunalım" tarafından dürtüldüğünü ileri süren kimselerin, gerçeklikten ne kadar uzak olduklarını göstermeye yeter.

Öte yandan, bu türlü reformlara, yalnızca Sovyetler Birliği'nde değil, ama öbür sosyalist ülkelerde de girişilmiştir. Sosyalist ülkeler topluluğunun her ülkesinde, yerine getirilecek görevler, somut durum ve ulusal özellikler gözönünde tutularak belirlenir, ama gene de, iktisadî yönetimi iyileştirmek için hazırlanan önlemler, bütün bu ülkeler bakımından ortak bazı özellikler gösterirler.

İktisadî reformlar, marksist-leninist sosyalist yönetim il-

kelerinin, sosyalist ekonominin hızlı ilerlemesinin ortaya yeni sorunlar ve yeni görevler çıkardığı bir ortam içindeki gelişmesine dayanır. Bu reformların ereği, planlı yönetim ve üretimin iktisadî özendirilmesi ile ilgili iktisadî yöntemleri iyileştirerek, sosyalizmin üstünlüklerinin gerçekleşmesini, toplumsal üretim etkililiğinin artmasını, ve halk gönencinin sürekli yükselmesini sağlamaktır.

YOĞUN EKONOMİYE GEÇİŞ NEYE DAYANIR?

İktisadî planlama ve yönetimde ciddî bir etkinleşme zorunluluğu, Sovyetler Birliği ve öbür sosyalist Avrupa ülkelerinde, kendini hemen hemen aynı zamanda duyurdu. Sosyalist ülkelerin, özsel olarak yaygın (*extensive*) bir ekonomiden, özsel olarak yoğun (*intensive*) bir ekonomiye geçişleri, zorunlu ve nesnel olarak, ulusal ekonominin yönetiminde kullanılan iktisadî özendirme yöntemlerinin geniş ölçüde pekiştirilmesi gereksinmesini doğurdu.

Yaygın gelişme deyince, üretimin özsel olarak yeni yatırımlar ve yeni işgücü katılımları aracıyla gerçekleştirilen genişlemesi anlaşılır. Ama bir başka yol daha var: Üretimin yoğunlaşması, yani üretim oylumunun (hacminin), tüm üretim araçlarının (çalışma araçları ve gereçler) daha iyi bir kullanılması, daha iyi bir örgütlenme ve emek üretkenliğinin büyük bir yükselişi sayesindeki artışı.

Bilim ve tekniklerin ardı arası kesilmez ilerlemesi, bu ilerleme sonuçlarının üretime uygulanması, sanayi yapılarında değişinim (*mutation*) ve değişiklikler meydana getirir. Öncü kol ve üretimler öncelikle geliştiklerine göre, bunların payı durmadan artar. Böylece, 1960'tan 1968'e, toplam sanayi üretimi oylumu %95 artmış bulunan SSCB'nde, elektrik enerjisi üretimi 2,2 kat, otomatizasyon aygıt ve araçları yapımı 2,7 kat artmıştır. Kimyasal sanayilerde, artış

düzünleri, öbür sanayilerdekinden duyulur derecede hızlı olmuştur.

Tüm maddî üretimin, tüm maddî üretim kol ve süreçlerinin gitgide daha ileri götürülmüş yoğunlaşması, doğal olarak, sosyalist yönetimin daha iyi bir örgütlenmesini gerektiriyordu. Planlama sistemini yetkinleştirmek, ve iktisadî yönetimde, maddî özendirme yöntemlerini pekiştirmek gerekiyordu. Bu sorunları, iktisadî reform çözümleyecektir.

SOVYETLER BİRLİĞİ VE ÖBÜR SOSYALİST ÜLKELERDE İKTİSADÎ PLANLI YÖNETİM YÖNTEMLERİNİN PEKİŞTİRİLMESİ NEDİR?

Yeni Sovyet yönetim (*gestion*) sistemi, işletmeler ve işletme kümelerinin eylemcesel iktisadî özerklilikleri ve girişkenliklerinde bir genişleme ve dolayısıyla, sorumluluklarında bir artış içerir. Reformdan önce, işletmeleri, yüksek iktisadî örgenlikler tarafından onaylanmış (bazan onlarla sayılan) büyük bir sayıdaki plan göstergeleri yönetiyordu.

Yani bu zorunlu göstergelerin sayısı büyük ölçüde azaltıldı. Yüksek örgenlikler artık yalnızca şu erekleri saptayacaklardır:

— Sürülecek üretim hacmi;
— Başlıca ürünler listesi;
— Kârlar tutarı ve kârlılık (*rentabilité*);
— Bütçeye verilecek ve bütçeden alınacak tutarlar.

Ayrıca, her işletme için, merkezleştirilmiş yatırımlar hacmi, işletme etkinliğinde kullanacağı kapasite ve sabit fonlar, yeni tekniklerin uygulanması ile ilgili temel erekler, donatım ve gereç bakımından azıklanma (*approvisionnement*) göstergeleri saptanır.

İktisadî etkinlikleri dile getiren tüm öbür göstergeler, özellikle personel sayısı, emek üretkenliği, ortalama ücret,

maliyet fiyatları, işletme tarafından planlanırlar. SSCB Bakanlar Kurulu tarafından 4 Ekim 1965'te kabul edilen sosyalist devlet işletme yönetmeliği, işletmelere verilen geniş hakları yasal olarak onaylar.

Yüksek örgenlikler tarafından saptanmış-planlanmış göstergeler sistemi, bir yandan, her işletme girişkenliğinin gelişmesi için zorunlu koşulları, bir yandan da, tüm ulusal ekonominin merkezleştirilmiş ve planlı yönetiminin temel görevlerini birleştirmeye çalışır. Sürülecek üretimi, erişilecek kârlar ve kârlılık tutarını saptayan göstergeler, sıkı sıkıya bağlantılıdır. Sürüm ereği saptanarak, üretim tüketime daha çok yaklaştırılır. "Kârlar ve kârlılık" göstergesi, üretimin etkililiğini ölçme, ve işletmenin, sosyalist toplumun elinde bulunan kaynaklar tutarına ne getirdiğini değerlendirme olanağını sağlar.

İktisadî reformun ana fikri, merkezleştirilmiş planlı yönetimin, sosyalist toplumun gelişmesinde belirleyici bir rol oynadığı fikridir, — oysa ereği, planlı yönetim sistemi ve çekip-çevirme yöntemlerinin yetkinleştirilmesi, bunların iktisadî kuruluşun gitgide daha önemli görevlerine uyarlanması, ve sosyalist üretim biçiminin başlıca yönleri ve üstünlüklerinin geliştirilmesi ve daha iyi kullanılmasıdır.

Yeni yönetim sistemi, devlet tarafından yapılan genel plan ile işletmelerin tam malî özerklilikleri arasında, kolların merkezleştirilmiş yönetimi ile cumhuriyet düzeyinde ve yerel düzeyde gelişmiş geniş bir girişkenlik arasında, tek yönetim ilkesi ile üretim topluluklarının rolündeki artış arasında bir bireşimdir (sentezdir).

İktisadî yönetimin yetkinleşmesi, bu yönetimin demokratik ilkelerinin gelişmesine, üretimin yönetiminde yığınların aldıkları payın çok büyük bir genişlemesine bağlıdır. İktisadî reform, iktisadî yönetim kaldıraçlarının etkisini hızlı bir biçimde pekiştirmeyi, fiyatlar, kârlar, primler ve krediler aracıyla, üretimi maddî olarak uyarmayı gözetir.

Böylece, demokratik yönetim ilkeleri daha da geliştirilir, ve üretimin yönetiminde yığınların daha büyük bir pay almaları ve işletmelerin sağladığı sonuçlar üzerinde daha etkili olmaları için, gerekli iktisadî öncüller bir araya getirilir.

SOSYALİST İŞLETMELERİN GÖREVİ NEDİR?

Bu görev, planlamanın yeniden-örgütlenmesi ve Sovyet ekonomisinin yönetiminde birinci planda bir rol oynamaya aday 4 Ekim Yönetmeliği tarafından belirlenmiştir. Bu yönetmelikte, özellikle sosyalist sanayi işletmesinin, SSCB ulusal ekonomisinin temel hücresi olduğu okunur. Etkinliklerinin ekseni, bir yandan merkezleştirilmiş yönetim ile, öte yandan işletmenin iktisadî özerkliliği ve girişkenliği arasında gerçekleştirilmiş bir bireşimdir. Bu belge, işletmeye ilişkin genel bilgiler içerir, işletmenin yönetimini, malları ve araçlarını, üretken etkinliklerini, yönetim etkinliklerini, donatım ve gereç edinme, sürüm, para işleri, çalışma ve ücret alanlarında, planlama, büyük işler ve onarım, gereç ve yöntemlerin yenileştirilmesi konusundaki haklarını belirler. Bu yönetmelik, yalnızca sanayide değil, ama inşaat, tarım, ulaştırma, telekomünikasyonda da, olgunluğa erişmiş sorunları yanıtlar.

Plana göre malî özerklilik temeli üzerinde çalışan işletme, diye okunur yönetmelikte, insan, gereç ve para kaynaklarını elden geldiğince az harcayarak, ulusal ekonomi yararına, en iyi sonuçları elde etmelidir. Bu erekle, işletme, yeteneklerini, iç iktisadî yedekliklerini, kullanımına verilen toprak ve öbür doğal kaynakları, sonuna değin kullanacaktır. Bir tutumluluk rejimine sıkı sıkıya uyacak, bilim, teknik ve öncü deneyin en yeni başarılarından yararlanarak, en ussal hammadde, gereç, yakıt, elektrik enerjisi tüketim kurallarını benimseyecek, maliyet fiyatını düşürmeye ve

üretim verimini artırmaya yönelecektir. İşletmenin bu gereklilikleri yerine getirebilmesi için, ona geniş haklar verilmiştir, ve emekçilerinin herbiri, büyük bir kişisel girişkenlik olanağından yararlanır.

Personelin planlamaya katılımı, yüksek örgenliklerin üretim planlarını inceledikleri işletmelerin katılımları ile birlikte, büyük ölçüde artar. Onaylanmış planlar, ancak ayrıksın (istisnai) durumlarda değiştirilir. Saptanmış erekler değiştiği zaman, sonuç olarak, işletme ile bütçe arasında yapılacak ödemeleri gösteren rakamlar gibi, planın bu erekle-re bağlı tüm öbür göstergeleri de değişecektir.

Yeterli iç kaynaklara sahip bulunduğuna göre, personel, devlet tarafından saptanan görevin yerine getirilmesi bakımından zararlı olmaması koşulu ile, kendi başına, programını büyütebilir, siparişler alabilir, başka işletmelerle sözleşmeler yapabilir. İşletmenin, planın üstünde üretim yapma izni vardır, — ama bu ek üretimi satabilmesi koşulu ile. Gereç plan ve programlarının işletme tarafından yerine getirilmemesi, devlet disiplininin çiğnenmesi anlamına gelir, ve sorumluları, yürürlükteki yargılama yöntemine göre uygulanan yaptırımlarla (müeyyideler ile) karşı karşıya bırakır.

Sabit fonlar ile işletme fonlarının kullanılmasında, işletmeler büyük bir özerklikten yararlanırlar. Kullanımı kendisine kalan amortismanlar payı ile birlikte, sabit fonlarını yenileyebilmesi için işletmeye bırakılan kâr payı artırılmıştır; bu durum, onarıma ve donatımın yenileştirilmesine ayrılan araçların ussal bir biçimde kullanılması ve başlıca kesimlere yatırımlar yapılması olanağını sağlar. Ayrıca, işletme, artık gereksinme duymadığı donatım, gereç vb. gibi şeyleri, bundan böyle satma hakkına da sahiptir.

Tam malî özerklilik tarafından yaratılan yeni koşullar içinde, kâr, işletme üretkenliği ve, dolayısıyla, özendirme fonları, hammaddelerin, çeşitli gereç ve donatımlarının kul-

lanılış etkililiğine bağlıdır. Bu işletme fonları, işletmenin kârları üzerinden alınan tutarlarla beslenir ve, herbirinin başarısına ve genel işletme sonuçlarına göre personele verilen primlerin ödenmesine, konut, kreş, çocuk bahçesi, kulüp yapımının para ile desteklenmesine, öbür toplumsal gereksinmelerin karşılanmasına, üretimin geliştirilip yetkinleştirilmesine yararlar.

PLANLAMANIN BİLİMSEL NİTELİĞİ NEDEN ÖTÜRÜ İYİLEŞTİRİLMELİDİR?

Sosyalist ekonominin şaşırtıcı ilerlemeleri, planlı yönetimin görevlerini son derece karmaşık bir duruma getirir. Devlet planlamasının bilimsel düzeyindeki büyük bir yükselme zorunluluğunun nedeni budur. İlkin, bu, üretim ve ulusal gelirin, planlar tarafından öngörülen artış düzünleri ile ekonominin başlıca oranlarının, önceden bilimsel olarak gerekçelendirilmeleri gerektiği anlamına gelir. Planın rolü, elde bulunan olanak ve kaynakların en ussal kullanımını, bilim ve tekniğin en yeni başarılarının sanayide hemen uygulanmasını, bilimsel ve teknik ilerleme olanaklarının gözönünde tutulmasını sağlamaktır.

Bilimsel olarak gerekçelendirilmiş bir planı belirleyen ilk şey, onun kararlılığıdır; çünkü bu plan, çeşitli kollar ve işletmelerin tüm özellik ve tüm yedekliklerinin derin bir çözümlemesine (tahliline) dayanır. Merkezleştirilmiş planlamanın asıl görevi, toplumsal üretimin etkililiğini artırmak ve ulusal gelir artışı ile halk gönencinin yükselişini hızlandırma bakımından zorunlu kaynakları bulmak için, izlenecek gidişi belirlemektir.

Sosyalist planlama, yığınların, planların hazırlanıp uygulanmasına en etkin bir katılımına dayanır. Ulusal ekonominin planlanması, yığınların, toplulukların, işletmelerin ve her

emekçinin yaratıcı girişkenliğini dıştalamak şöyle dursun, büsbütün zorunlu kılar.

SOSYALİZM, TOPLUMSAL EMEK TUTUMUNU NASIL SAĞLAR?

Burjuvazi, yönetimindeki sözümona tutum (tasarruf) ile her zaman böbürlenmiştir. Hatta burjuva iktisatçılar, en az giderle en iyi sonucun elde edilmesi anlamına gelen o ünlü "iktisadî ilke"yi, kendilerine put yapmışlardır. Gerçekte, kapitalist üretim biçimi, kendini en büyük savurganlık ve en büyük düzensizlik ile belli eder. Kapitalistler, en büyük tutumu, ancak işçi sınıfının çalışma koşulları sözkonusu olduğu zaman gösterirler. Ama bu alandaki aşırı çileciliğe, kapitalizmde, üretimdeki anarşi, yarışma, işsizlik, bunalımlar ve savaşlar sonucu, emek ve emek ürünlerinin korkunç bir savurganlığı eşlik eder.

Kapitalizmin mutsuzluklarını bilmeyen sosyalizm, tarihte ilk kez olarak, emek ve maddî kaynakların, tüm toplum yararına ussal kullanımını başlatmıştır. Bu bakıma, sosyalist devrimden çok zaman önce, Marx, sosyalizmde, (her türlü tutumun sonucu diye eklediği) canlı ve maddeleşmiş emek tutumunun, çok büyük bir önem taşıyacağını yazıyordu. Sovyetler erkliğinin kuruluşunun ertesinde, Lenin, halkın malı olan her kopekin iyi kullanılması zorunluluğunu belirtiyordu.

Sosyalist ekonomi, doğası gereği, çok etkilidir. Bu etkililik, sosyalizmin, insanın insan tarafından sömürüsünün ortadan kaldırılması ve varlıklı sınıfların savurganlığının yokedilmesi, en yüksek ereği halkın iyiliği olan ulusal ekonominin planlı gelişmesi, üretimin egemenleri olan emekçi yığınların tükenmez yaratıcı enerji kaynağı gibi başlıca özelliklerinin sonucudur. Sosyalist sistemin etkililiğini tanıtlamak için, Sovyetler Birliği ve öbür sosyalist ülkelerin iktisadî gelişme bilançosu, üretimdeki gelişmenin yüksek düzün-

leri, emek üretkenliğindeki artış, maddî gönencin iyileşmesi, ortadadır. Genel kural olarak, sosyalist ülkeler, iktisadî gelişme göstergeleri bakımından, tüm öbür ülkelerin onlarca yıl önünde giderler. Sosyalizmin, kapitalizm ile iktisadî yarışma içindeki başarıları, bunu inandırıcı bir biçimde gösterir.

Malî araçların, maddî harcamaların, sağlanan emeğin ayrıntılı bir dökümü olmadıkça, bir tutum düzeni (tasarruf rejimi) ve her iktisadî önlemin etkisinin tam bir değerlendirmesi olmadıkça, sosyalist yönetim, düşünülmesi olanaksız bir şeydir.

Toplumsal gelişmenin, kapitalizme göre bir üst basamağını oluşturan sosyalizmin büyük üstünlükleri, işte ancak bu koşullar içinde gerçekleştirilebilir. Sosyalizm, iktisadî gelişmenin hızlı düzünleri ile halkın yaşam düzeyinin sürekli bir yükselişini, işte ancak bu koşullar içinde sağlar. Yönetimin tüm alanlardaki iyileştirilmesi, yönetim yöntemlerinin ve bunların pratik uygulamasının yetkinleştirilmesi kaygısı, plan öngörülerini yerine getirme ve aşma savaşımının başta gelen bir yönünü oluşturur.

Kapitalizmde, bir işletmenin "tutumlu" yönetimi gibi, ulusal ekonomi çerçevesindeki engin savurganlık da, özü gereği, bir artı-değer sistemi olan bu sistemin iktisadî yasaları tarafından belirlenmiştir. Her işletme içinde "tutum"u gözeten tüm yöntemler, toplumda, herkesin herkese karşı savaşımı, güçlünün güçsüzü ezdiği yıkıcı bir yarışma aracıyla işleyen değer yasasının kendiliğinden etkisinden kaynaklanırlar.

SOSYALİZMDE DEĞER YASASI NASIL İŞLER?

Hangi toplumda olursa olsun, çeşitli gereksinmeleri karşılayan maddelerin üretimi için, belli bir nicelikte toplumsal emek zorunludur. Toplumsal emeği bu belirli oranlarda da-

ğıtma zorunluluğu hiçbir toplumda ortadan kaldırılamaz. Hiçbir sistem, toplumun sahip bulunduğu çalışma zamanının, üretim kolları arasında şu ya da bu oranda dağıtılmasından kaçınamaz.

Toplumun sahip bulunduğu çalışma zamanının, çeşitli kesimler arasında, toplum gereksinmelerine orantılı olarak, kendisi gereğince dağıtılacağı iktisadî yasa, sosyalist toplumda da tamamen geçerli kalır. Kapitalizmde, bu yasa, körükörüne işleyen değer yasası biçimini alır. Sosyalizmde ise, gene nesnel bir iktisadî yasa kalmakta devam ederek, değer yasası, yönetilebilir bir güç olarak işler. Değer yasasından planlama aracıyla yararlanılması, her işletmede olduğu denli, tüm kesimlerde ve tüm ulusal ekonomide de, emek tutumu ilkesine uyma bakımından, çok önemli bir koşuldur.

Toplum yararına en büyük sonuçları en küçük giderlerle elde etmek, sosyalizmde iktisadî kuruluşun zaman aşımına uğramaz bir yasasıdır. Üretim harcamaları ile üretim sonuçlarını karşılaştırma zorunluluğunun nedeni budur. Bu amaçla, tüm bir dizi sosyalist yönetim yöntemleri kullanılır. Bu yöntemler, değer yasasından yararlanılmasına dayanırlar. Maliyet fiyatı, fiyat, para, ücret vb. gibi kategoriler olmaksızın, sosyalist bir işletmenin yaşamı tasarlanamaz.

Sosyalist yönetim yöntemleri, savsamaya, gereksiz harcamalara karşı savaşımda kullanılırlar. Sosyalizmin nesnel iktisadî yasalarının bilgisine yaslanan devlet, emekçiler için zorunlu maddî ve kültürel malları çoğaltmak için, sosyalist sistemin büyük üstünlüklerinden her zaman sonuna değin yararlanmayı gözetir.

SOSYALİST DEĞER İLİŞKİLERİ SİSTEMİNİN ROLÜ NEDİR?

Sosyalist ekonominin planlı yönetimi, sosyalizmin tüm iktisadî yasalarının, ve en başta, (planlı yönetimi zorunlu

kılan) düzenli ve oranlı gelişme yasası ile, üretim giderleri ve üretim sonuçları arasındaki dengeyi, tüm iç iktisadî ilişkilerdeki eşdeğerliliği belirleyen değer yasasının uygulanmasına dayanır.

Bu yasaların birliği, çözülmez karşılıklı bağlantıları ve karşılıklı-bağımlılıkları, ekonominin planlı ve merkezleştirilmiş yönetiminin, işletmelerin, iktisadî örgenliğin o temel hücrelerinin geniş bir eylemcesel iktisadî özerkliliği ile üzerinde birleştiği nesnel temeli sağlar. Bu birleşme, fiyat, kâr, ücret, prim, kredi, faiz oranı, ticaret ve maliye gibi sosyalist değer kategorileri aracı ile, iktisadî planlı yönetim yöntemlerinin gelişip pekişmeleri sonucunu verir.

Değer kategorileri, tecimsel üretime özgü ilişkileri dile getirir. Ama, sosyalizmde, tecimsel üretimin toplumsal içeriği, kapitalizmde olduğundan büsbütün farklıdır. Sosyalist ekonomide, tecimsel üretim, toplumsal mülkiyete dayanır; kapitalist toplumda ise, özel mülkiyete. Sonuç olarak, sosyalizmde, tecimsel üretim planlıdır, oysa, kapitalizmde, tüm iktisadî planlama ve programlama çabalarına karşın, özsel olarak özel, planlanmamış bir üretim olarak kalır, ve toplumsal, planlı bir ekonomi tipi ile hiçbir ortak yanı yoktur. Sovyetler Birliği ve öbür sosyalist ülkeler ekonomisinde, değer kategorileri, kapitalist ülkelerdekinden nitel olarak farklı bir içeriğe sahiptir ve büsbütün başka bir rol oynarlar.

Bu sosyalist tecimsel üretim, planlı üretim kategorileri, işletmelerin, üretici topluluklarının ve tek tek emekçilerin etkinliklerini değerlendirmeye yarayan ölçütler olarak görünürler. Bu kategoriler, iktisadî örgenliklerin, sınaî ve tarımsal işletmelerin, işletme kümelerinin, inşaat örgenlikleri ve irdeleme bürolarının sürekli olarak karşısına çıkan iktisadî ve teknik sorunların çözümü için bellilik noktaları (*points de repère*) işini görürler.

İktisadî yöntemler, sanayi ve tarım arasında, çeşitli iktisadî kollar arasında ve işletmeler arasında kurulan ilişki-

lerin en iyi düzenleyicisini oluştururlar; çünkü toplumsal bakımdan zorunlu giderlerin karşılanmasını ve emeğin nicelik ve niteliğine göre ödenmesini sağlarlar. Planlamayı yetkinleştirmek, plan öğelerini düzenleştirmek ve onları daha etkin kılmak, üretim, tüketim ve birikimi dengelemek, ulusal ekonominin çeşitli kesimleri arasında doğru oranlar kurmak için, şu baş koşulu yerine getirmek gerekir: Sosyalist değer kategorileri sistemini, iktisadî uyarıcılar sistemini, geniş bir ölçek üzerinde uygulamak.

SOSYALİST EKONOMİDE KÂRIN ROLÜ NEDİR?

SSCB ve öbür sosyalist ülkelerde, iktisadî reformlar, işletmelerin, işletme personel ve yönetiminin etkinliklerini ölçmek için, değerlendirme ölçütü olarak, kârın rolünde hızlı bir büyüme anlamına gelirler. Eskiden, işletmeye yüksek yetkeler tarafından iletilen birçok plan göstergelerine göre bir değerlendirme yapılıyordu; bugün, bu göstergelerin sayısı azaldığından, sürülen üretim hacmi, kâr tutarı ve kârlılık, ölçüt olarak alınıyor.

Ulusal ekonomideki zorunlu oranların sürdürülmeleri için, her işletmenin, sürülecek ürünlerin hacim ve çeşidi bakımından, iyice belirlenmiş ereklere erişmesi gerekir. Bu ereklere erişildiği zaman, kâr (satışlar getirisinin üretim giderlerini aşan bölümü) ve kârlılık (kârın üretim fonlarına oranı), işletmenin çalışmasını değerlendirme bakımından en iyi ölçütler olarak ortaya çıkar.

"Kâr" göstergesine önem kazandıran şey, işletme üretken etkinliğinin tüm yönlerinin, yansılarını bu göstergede bulmalarıdır. Her iyileşme (hammadde tutumları, donatımın daha iyi kullanılması, emek üretkenliğindeki artış, vb.) kendini, bir kâr artışı ile gösterir. Tersine, her işleme kusuru kârı azaltır. Kâr, üretim genişletildiği zaman satışlar

getirisinin büyümesi ile olduğu kadar, maliyet fiyatlarındaki düşüş ile de artar. Bundan ötürü, işletmenin iktisadî etkinliklerini değerlendirme bakımından, en eksiksiz bireşim ölçütüdür.

ÜRETİM FONLARININ KULLANILIŞI NASIL İYİLEŞTİRİLİR?

Halkın başlıca zenginliğini üretim fonları oluşturur. Üretim fonlarının (nicel ve nitel) büyümesi, emek üretkenliği ve ulusal gelir artışının baş koşuludur. Buna göre, başlıca varlıklarının bir parçasını şu ya da bu işletme ve onun çalışanlar topluluğu buyruğuna veren toplumun, bunların halkın ortak fonuna katkıda bulunmalarını istemesi olağandır. Bunlar, kendilerine verilen fonları ödeyerek, bu katkının bir bölümünü gerçekleştirirler. Üretim fonları, işletme tarafından gerçekleştirilen kârlar üzerinden alınan vergiler biçimi altında, devlet bütçesine ödenir.

Belli bir zamana değin, fonların karşılıksız (bedava) olarak dağıtılması zorunlu olmuştu. Hızlandırılmış sanayileşme sırasında, birçok işletme kârda olmadığından, fonların ödenmesi olanaksızdı. Hitlerci Almanya'ya karşı savaş sırasında, sonra kalkınma dönemi sırasında, nazi işgali tarafından ulusal ekonomiye verilen korkunç zararların onarımı gerektiği zaman, durum gene böyle idi. Bununla birlikte, olağan zamanlarda, üretim fonlarının bedavalığı, planlı sosyalist tecimsel üretim ilkelerine aykırıdır, çünkü işletme işleyişinin çok önemli bir yönünü, üretim fonlarından yararlanma katsayısını, gözlerden saklar. Oysa, bu etken gözönünde tutulmaksızın, ürünlerin tüm üretim giderleri belirlenemez.

İşletmeler, fonlarını ödeme zorunda bırakılarak, üretimlerini büyütmekle, yalnızca toplam kârı değil, ama kârlılık düzeyini de, yani kârın, üretim fonları maliyetine oranını

da artırmakla, daha çok ilgilendirilirler. Üretim fonları maliyetini ödemeye ayrılan paraların tutarı öyledir ki, olağan biçimde çalışan her işletme, bunları ödedikten sonra, kârın, plan tarafından belirlenmiş özendirme fonlarını beslemek ve giderlerini karşılamak için yeterli bir parçasını kendine saklar.

Fon ödemeleri, büyük bir parçası bakımından, işletmeler tarafından devlet bütçesine yapılan ödemeler içinde yer alırlar. Birçok yıllar için, bu ödemelerin tutarını belirleyen kurallar saptanır; sonuç olarak, üretim fonlarını daha iyi kullanma başarısı gösteren işletmeler, kendi maddî özendirme fonlarına daha çok para ayırabilirler.

SOSYALİZM EMEĞİN TOPLUMDAKİ DURUMUNU NASIL DEĞİŞTİRİR?

Toplumsal yaşamın, sosyalizm tarafından gerçekleştirilen köklü dönüşümü, emeğin toplumdaki durumunu olduğu denli, insanların çalışma karşısındaki davranışını da temelden değiştirir. Sosyalist toplumda, çalışma, köleleştirici ağır bir yük olmaktan çıkar. Tüm ürünleri özgür emekçilerden oluşmuş bir toplumun malı olan, özgür bir çalışma durumuna gelir.

İnsan, emeği ile büyüktür. İlk olarak sosyalizm, bu gerçeği toplumsal bir sistemin köşetaşı durumuna getirmiştir. Sömürücü sınıf, tersine, din karşısında ne denli ikiyüzlü davranışa sahipse, çalışma karşısında da o denli ikiyüzlü bir davranışa sahiptir. Burjuva ideolojisi, başkaları için, çalışmanın yararlılığını öğütler, ama bu dünyanın güçlüleri, "tatlı aylaklığı" yeğ tutarlar. Marx, sermayeye, haklı olarak, "başkasının etkinlik üreticisi ve kullanıcısı" adını veriyordu.

Sosyalist toplumda, insanlar arasındaki ilişkilerin temelinde emek yatar.

Emek, sosyalist toplumda, baş köşededir. Bireyin top-

lumdaki yeri, toplumdan gördüğü saygı, çalışması, toplum karşısındaki kişisel değerleri tarafından belirlenir.

Sosyalizm, çalışma hakkını gerçekleştirmiştir. İlk kez olarak, birçok emekçi kuşakların yüzlerce yıllık düşlerinin: işsizlik ve ona bağlı tüm yoksunlukların, yarının sancılı belirsizliğinin, sefaletin, açlığın ortadan kalktığı bir toplumsal sistemin gerçekleştiği görülmüştür.

Sosyalizm, yalnızca işsizliğe değil, ama, kapitalist ekonomide, dönem dönem engin miktarda emek ürünlerini yok eden, hadsiz hesapsız maddî malları kırıp geçiren iktisadî bunalımlara da son vermiştir. Kapitalist sistemin bu doğuştan gelen saçmalığı, sosyalizmin planlı yönetim sistemi tarafından, sonsuz olarak ortadan kaldırılmıştır.

Sosyalist toplumda, genç kuşak, yaşama, yarın korkusu duymaksızın, "gereksiz ağız" durumuna düşme korkusu duymaksızın, çekinmeden girer.

Sosyalizm, kol emeği ile kafa emeği arasında, kölecilik ve feodalizmden beri varolan, ve kapitalizmin sürdürüp götürdüğü çelişkiye son vermiştir. Kol emeği ile kafa emeği arasındaki karşıtlık, sömürü üzerine kurulu sistemlerin en korkunç özelliklerinden biridir. Yığınlar bilgi kaynaklarından koparılmışlardır, çünkü öğrenim egemen katmanların tekelindedir.

Sosyalist toplumda, haklar sıkı sıkıya ödevlere bağlanmıştır. Burjuvazi erkliği altında, ödevlerin çoğu yoksul ve sömürülen çoğunluğun omuzlarına yüklendiği halde, haklardan ancak küçük bir sömürücüler katmanı yararlanır. Sosyalizm, haklar ile ödevler arasındaki boşluğu doldurmuştur.

İNSANLARIN ÇALIŞMA KARŞISINDAKİ DAVRANIŞI NASIL DEĞİŞİR?

Sosyalizm, komünizm gibi, emeğe dayanır. İlkesi şudur:

"Herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre". Komünist toplumda, bu ilke, yerini bir başka ilkeye bırakacaktır: "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre".

Çalışmaya karşı yeni bir sosyalist davranışın, sosyalist bir iş disiplininin oluşması, çok çaba gerektiren güç ve karmaşık bir görevdir. Derin toplumsal dönüşümler sonucu, yalnızca yaşam koşullarının değil, ama emekçi yığınların düşünce biçiminin de değiştiği görülür. Sömürücüler yararına çalışma ile geçen yüzyıllar tarafından oluşturulmuş eski anlayış, eski alışkanlıklar, yerlerini yeni bir sosyalist bilince, yeni toplumsal ödevlere, ve her şeyden önce de çalışma karşısında sosyalist bir davranışa bırakırlar.

Sosyalizm koşulları içinde, emekçilerde, çalışmaya karşı, üretime karşı, kapitalizmde varolamayacak ve varolmayan bir duygunun doğup pekiştiği görülür. İnsanlar, üretimi, kendi öz işleri gibi düşünmeye alışırlar. Her dürüst emekçi, topluma elinden gelenin en çoğunu vermeye çalışır, herkes yönetimin ussal olmasına ve en az giderle en çok sonuç vermesine gözkulak olur.

Bundan, çalışma karşısındaki davranışta derin bir değişiklik sonucu çıkar. Sosyalist toplum üyeleri, çalışmayı, ilk toplumsal ödevleri olarak görmeye alışırlar. "Çalışmayan, yemez"; bu formül, emekten gelmeyen tüm kazanç biçimlerini, tüm asalaklık biçimlerini yok etmeyi gözeten büyük düşünceyi dile getirir. Herkesin kendisine uygun çalışacağı sosyalist bir ilkeyi özetler.

SOSYALİZM ÇALIŞMA UYARICILARINI YOK ETMEZ Mİ?

Onyıllar boyunca, sömürü düzeni avukatları, sosyalizmde "evrensel bir tembelliğin" egemen olacağını ileri sürmüşlerdi. Özel mülkiyetin kaldırılması ile birlikte, diyorlardı, insanlar her türlü uyarıcıyı yitirir ve çalışmaz olurlar.

Kapitalizm ideologları, başkası zararına zenginleşme olanağının ortadan kalktığı sosyalizmde bu güdülerin varolamayacaklarını tanıtlamak ereğiyle, "iktisadî etkinliğin güdüleri" üzerine incelemeler yapmışlardır. Bu incelemelerde, sorunun bir yönü sistemli olarak karanlıkta bırakılıyordu: Özel mülkiyet düzeninde, halkın ezici çoğunluğu varlıksız emekçilerden oluşur, oysa zenginleşme olanağı, pratik olarak son derece küçük bir sömürücüler azınlığına vergidir.

Her toplumsal sistemin, insanları üretime katmayı gözeten kendi uyarıcıları vardır. Kölecilik ve feodalizmde kaba zorlama, kapitalizmde açlık tehlikesi, emekçileri, sömürücülerin hizmetine girme zorunda bırakır. Sosyalizm, kapitalizme özgü uyarıcıları: çoğunluk için açlık tehlikesi ile azınlık için kazanç hırsını, ortadan kaldırmıştır.

Sömürünün yok edilmesi, toplumsal çalışmaya katılımı düzenleyen koşulları ve yöntemleri kökten değiştirmiştir. Ama, aynı zamanda, tarihin nesnel akışı, ortaya, yeni yöntemler hazırlama görevini çıkarmıştır.

SSCB'nde sosyalist kuruluşun 50'den, ve öbür sosyalist ülkelerde de 20'den çok yılı boyunca, bütün dünya, kapitalizmin yıkılmasından sonra, insanların yalnızca "evrensel tembellik"in alçaltıcı etkisine kapılmamakla kalmadıklarını, ama, tersine, sömürü toplumunda düşünülmesi olanaksız uyarıcılar edindiklerini saptayabilmiştir.

Kapitalizm, yüzyıllar boyunca, insanları çalışmaya katmak için, kendine özgü yöntemler yaratmıştı. Gerçekten, bugüne değin, kapitalizm, ücretli işçilerden elden geldiğince çok emek sızdırmak ereğiyle, olanaklı ve düşünülebilir en ince tüm yöntemleri hazırlama işini sürdürür. Yeni uyarıcı yöntemlerin oluşturulmasının, sosyalizmde, büyük bir hazırlama çalışmasını gerektiren güç bir görev olması normaldir.

Sosyalist toplum, bu çalışma boyunca, her zaman, sosyalist üretim biçiminin nesnel iktisadî yasalarından biri olan emeğe göre bölüşüm yasası tarafından yönetilmiştir. —

EMEĞE GÖRE BÖLÜŞÜM SOSYALİST YASASI NEYE DAYANIR?

Sosyalizm, kapitalist toplumdan çıkmış insanlar tarafından kurulur. İnsan planında, sosyalist toplumun gereci budur. Kapitalizmde, işçi sınıfı, sert bir çalışma ve savaşım okulunda yaşar.

Kapitalist toplumdan çıkmış insanlar, toplumsal üretime katkıları ile, buna karşılık toplumdan aldıkları ödül arasında varolan bağı çok iyi anlayacaklardır. "Herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre" sosyalist ilkesinin uygulanması, işte bu bağı kurmayı gözetir.

Sosyalizmin bu ilkesi, özgür emeğin önemli bir yengisini belirler. Gerçekten yeteneklerine göre çalışarak emeğine göre almak, ancak insanın insan tarafından sömürüsünden kurtulmuş bir düzende olanaklıdır. Aynı zamanda, bu ilke, bireylerin ve grupların, üretimden maddî çıkarlandırılmasını da sağlar, çünkü bu insanların maddî gönençleri, sağlanan emeğin nicelik ve niteliğine, çalışmalarının sonuçlarına bağlıdır.

Sosyalist toplumda, toplumsal ürünün, emekçilerin kişisel kullanımına ayrılan parçası, yani zorunlu emek ürünü, her emekçi tarafından sağlanan emeğin nicelik ve niteliğine göre bölüştürülür.

Sovyetler Birliği'nin ve sosyalist kampın öbür ülkelerinin deneyi, emeğe göre bölüşüm iktisadî yasası ile, her emekçiye, sağlanan emeğin nicelik ve niteliğine göre ödeme yapılması ilkesinin, elden geldiğince eksiksiz bir biçimde uygulanmasının, sosyalizmde, toplumsal ilerlemenin itici gücünü oluşturduğunu göstermiştir. İyi çalışanların maddî özendirilmesi, yalnızca öncü emekçileri daha da ilerlemeye isteklendirmekle kalmaz, ama büyük yığını onların düzeyine çıkarmaya da katkıda bulunur.

Emeğe göre bölüşüm, toplumun üretici güçleri ile emek-

çilerin gönencinin yükselmesinin güçlü bir etkenidir. Verimi, irdelemeleri, mesleksel yetkinleşmeyi olumlu yönde etkiler. Sosyalist üretim ilişkilerinin ayırdedici özelliğini oluşturan, yeni, bilinçli bir iş disiplini, arkadaşlık duygusu gibi niteliklerin yaratılmasına katkıda bulunan bir uyarıcıdır.

KİŞİSEL VE TOPLUMSAL ÇIKARLAR SOSYALİZMDE NASIL BAĞDAŞIR?

Sosyalizm, bireylerin çıkarları ile toplum çıkarlarının uyumlu bir biçimde birleştirilmelerini sağlar.

Burjuvazi, pek parlak olmayan kendi kişisel zenginleşme kaygısını gizlemek için, "kamu yararı" üzerine inciler döktürür. Birçok ülkede, büyük tekeller, şu türlü fikirleri yaymaya son vermezler. "Ortaklığımız için iyi olan şey, halk için de iyidir." Aslında, doğru olan bunun tersidir: Eğer aşırı derecede yüksek kârlar sözkonusu tekel için iyi bir şeyse, azalmaları da bir halk gönencine, yani ya bu tekel tarafından çalıştırılan işçilerin ücretinde bir artışa, ya da bu tekel ürünleri fiyatlarında bir düşüşe tanıklık edebilir, ki bu da tüketici için elverişli bir durumdur. Çünkü, bir avuç kapitalistin zenginleşmesinden ve yığınların durumunun bozulmasından, bunalımlardan ve bunalımlar sonucu üretici güçlerdeki us almaz yıkımdan, milyonlarca insanı zorunlu aylaklığa, yoksunluk ve sefalete düşüren işsizlikten ne gibi bir "kamu yararı" çıkabilir?

Burjuvazi erklikte oldukça, "toplum çıkarı" üzerine güzel sözler, bencil çıkarları, kapitalistler sınıfının çıkarlarını maskelemeye yarayan bir paravanadan başka bir şey olamazlar.

Bireysel ve toplumsal çıkarları ayıran uçurumu, ancak kapitalist sömürünün kaldırılması yok edilebilir. Sosyalizmde, toplumsal çıkar, sömürü boyunduruğundan kurtulmuş

emekçilerin dostça bir topluluğundan başka bir şey olmayan bir toplumun çıkarıdır. O zaman böyle bir toplumda, bireyin çıkarları ile toplu̇luk çıkarları arasında üstesinden gelinmez ayrılıklar bulunamaz.

Sosyalizmde, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinin egemenliği çıkarlar alanında yeni bir olay, tüm toplum üyelerinin dirimsel çıkarlarının örtüşmesi olayını doğurur. Sosyalist toplumun tüm üyeleri, sosyalist toplumsal ve siyasal düzenin varlığı ve pekişmesi ile, sosyalist ekonominin hızlı gelişmesi ile büyük ölçüde ilgilenirler, çünkü bu hızlı gelişme, halk gönencinin koşulunu, ve aynı zamanda, güvencesini oluşturur.

Bu nedenle, sosyalist düzendeki bu ortak çıkarlar, öncelikli bir rol oynarlar. Genel olarak, toplumun, her çalışma topluluğunun (işletmenin) ve her emekçinin dirimsel çıkarları, aynıdır. Ama bu, bu çıkarların her durumda otomatik bir biçimde örtüşük olacakları anlamına gelmez.

Sosyalist ekonomi, her şeyden önce, işletmelerin belli bir iktisadî özerkliliğini, ve bunun sonucu, işletme topluluklarının emek harcamalarının ödenmesi zorunluluğunu öngerektirir. Sosyalist ekonomi, öte yandan, emekçilerin, toplum yararı için sağladığı emeğin nicelik ve niteliğine göre ödenmeleri ilkesini de öngerektirir. Sosyalist ekonominin bu iki ayrımı, toplumun, çalışma topluluklarının ve her emekçinin çıkarlarının örtüşük olmaması olanağını yaratır ve bunu ortadan kaldırmaya yarayacak iktisadî uyarı yöntemlerinin uygulanmasını gerektirir.

Toplum çıkarı ile işletme çıkarı arasındaki ayrılık, planlama ve malî özerklilik arasındaki ayrılık durumuna gelir. Üretim giderleri ile üretim sonuçları arasında iyi bir denge olmadığı zaman, işletme "elverişli" ya da "elverişsiz" üretimlerde bulunmuş demektir. İşletmeler, yüksek bir kâr getirerek kendilerini kayıran planlar sağlamaya çalışırlar, ama bir işletmenin kârı, toplum için bir açık olabilir.

Bir işletmenin yakın çıkarları ile tüm toplumun yakın çıkarları arasındaki çelişkileri, sosyalizmde, kendilerini ancak, iktisadî uyarı sisteminin yetersiz bir uygulanışı sonucu gösterebilirler. Sosyalist ekonominin gelişmesi ve görevlerinin artan karmaşıklığı ile birlikte, maddî çıkarlandırma ilkesinin eksiksiz gerçekleştirilmesi gitgide daha büyük bir önem kazanır, bu da, bireysel emekçilerin, toplulukların, işletmelerin ve tüm toplumun çıkarlarının doğru bir bağdaşımını gerektirir. Sosyalist düzenin niteliği, bu görevlerin çözümünü olanaklı kılar, çünkü bu düzen sınıf karşıtlıklarından kurtulmuştur, çünkü bu düzende kâr yarışması ortadan kalkmıştır, çünkü bu düzende üretim halkın hizmetindedir, ve üretim artışı, yığınların gönencinin yükselmesi sonucunu verir. Tüm toplum ve tüm toplum üyelerinin gereksinmelerinin en eksiksiz bir karşılanması için üretim: Sosyalizmin iktisadî kuruluşunun temeli, işte budur.

Sosyalizm, kişisel ve toplumsal çıkarları birleştiren, çeşitli biçimler ve çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Bu biçim ve yöntemlerin dirilikleri, yeni toplumun, SSCB'nde olduğu denli öbür sosyalist ülkelerde de saptanan tüm kuruluş deneyi tarafından doğrulanmıştır.

MADDÎ VE TİNSEL ÇALIŞMA UYARICILARINI SOSYALİZM NASIL BİRLEŞTİRİR?

Her emekçinin, çalışma sonuçlarından maddî bakımdan çıkarlandırılmasını, sosyalizmde doğup gelişen güçlü tinsel uyarıcılar ile karşıt bir şey olarak düşünmek, yanlış olur. Tersine, sosyalizme özgü maddî ve tinsel uyarıcılar, birbirlerini tamamlarlar.

Sovyetler Birliği ve öbür sosyalist ülkelerin deneyimi, tinsel çalışma uyarıcılarının kaynağının ne olduğunu gösterir. Bu kaynak, sosyalizm yoluna giren bir toplumdaki çalış-

ma durumunun köklü değişikliğidir. Toplumdaki yeni çalışma durumu, emekçilerde üretime karşı yeni bir sorumluluk duygusu, verimi yükseltme kaygısı, daha etkili bir biçimde çalışma isteği doğurur.

Sosyalist üretim ilişkileri, çalışan yığınların yaratıcı eylem ve enerjisine, yeteneklerinin açılıp serpilmesine geniş bir alan açar. Milyonlarca insanın üretime karşı sorumluluk davranışı durmadan gelişir. Büyük yığınların katıldığı yarışma (*émulation*), üretimi geliştirmenin güçlü bir motorudur. Örnek olma gücü, öncü deneyimin çabucak yayılmasına, geride kalanların en iyi emekçiler düzeyine gelmesine katkıda bulunur. Üretime karşı sorumluluk duygusu, kendini, niteliği iyileştirmeyi, emek üretkenliğini yükseltmeyi gözeten bir öneriler dalgası aracıyla gösterir.

Sosyalist toplumda, maddî ve tinsel uyarıcılar birbirleri ile organik olarak birleşir, birbirlerini tamamlarlar. Sosyalist iktisadî düzene özgü özelliklerden biri de budur.

EMEKÇİLERİN MADDÎ ÇIKARLANDIRILMASINI ARTIRMAK İÇİN NE YAPILIR?

Yeni yönetim sistemi öyle koşullar yaratır ki, işletmeler, emek karşılığını, özellikle üretim artışı, nitelik düzelmesi, kârların ve kârlılığın yükselmesi uyarınca, iyileştirirler. İşçi ve müstahdemlerin ücret artışları merkez yetkenin kararı ile gerçekleştiği halde, işletmelerin elinde, ücretler fonundan başka, bir de emekçileri bireysel başarılarına, ama işletmenin toplam sonuçlarına göre de ödüllendirmeye yarayan, bir maddî özendirme fonu bulunur.

İktisadî reform, işletme, kendi öz gelir kaynaklarına başvurarak, işçi ve müstahdemleri özendirmek yolunda ancak sınırlı olanaklara sahip olduğu için, toplulukların ve tek tek emekçilerin, çalışma sonuçlarının iyileştirilmesi ile,

maddî bakımdan yetersiz bir biçimde çıkarlandırılmış bulundukları bir duruma çare buldu. Reformdan önce, işletmelerin yarısı kadarı, kârın bir parçası ile beslenen iç fonlara sahip bulunmuyordu. Bir fonu olan işletmelerde de, bu fonlarında çok az para bulunuyordu; bunun sonucu, ödüller vermek için, kârlar üzerinden değil, ama ücret fonları üzerinden para alınıyordu. Kâr ve kârlılık artışının, personel kazançları üzerinde doğrudan bir etkisi yoktu.

Yeni planlama ve iktisadî özendirme sistemine geçişten sonra, işçi ve müstahdemlere, iyi çalışmaları karşılığı, yıl boyunca prim ödenmesine olduğu gibi, yıl sonunda ödüller verilmesine de yarayan maddî özendirme fonlarının kurulması için gerekli paralar, kârlar üzerinden alınır. Özendirme fonu için alınan paralar, birçok yıllar için geçerli kurallara göre alınır, ve bu fonun büyüklüğü, plan tarafından saptanan göstergeler olan sürülen ürünler hacmindeki kâr ve kârlılık oranındaki artışa bağlıdır.

Planın aşılması, yerine getirilmesinden daha küçük ödüllerle ödüllendirilir. Böylece, işletmeler, daha yüklü programları yerine getirmek, ve iç kaynaklarını seferber etmekte çıkar görürler.

Öte yandan, maddî özendirme fonu, yeni ürünler payı ve yüksek nitelikteki ürünler fiyatlarına artış katsayıları uygulanması sayesinde elde edilen ek gelirler tutarı ile doğru orantılı olarak değişir. Buna göre, işletmelerin, yeni ürünler üretmek ve bunların niteliğini iyileştirmekte daha büyük çıkarları vardır.

Kârın bir parçasının ayrılması ile, bir toplumsal, kültürel önlemler ve konut yapım fonunun kurulması, işletme içinde, maddî özendirme olanaklarını çoğaltır. Merkezleştirilmiş kaynaklara ek olarak, bu fonun araçları da, konut yapımı, okul-öncesi kurumlar ve tatil köyleri kurulması, dinlenme evleri ve bakım istasyonları örgütünün iyileştirilmesi için kullanılırlar.

Sonuç olarak, iktisadî reform, işletmelerin sonuçlarından emekçilerin maddî çıkarlandırılmalarını artırmak için, kârın bir parçasından daha iyi yararlanma olanağını sağlar. Böylece, kâr, işletmenin, işçi ve müstahdemlerini maddî olarak özendirme bakımından başvurabildiği önemli bir iç kaynak durumuna gelir. Emekçilerin, toplam işletme sonucu ile daha çok ilgilenmeleri, ve üretimi artırma, işi daha iyi örgütleme, işletmelerin nicel ve nitel işleyiş göstergelerini iyileştirme ile daha çok uğraşmaları için zorunlu koşullar, bir araya, işte böyle getirilir.

Maddî özendirme fonlarının işletme düzeyinde kurulup kullanılması, tüm emekçilerin, işletme işleyişinin toplam sonuçlarının iyileşmesi ile kolektif bir biçimde ilgilenme ve bu iyileşmeden çıkar sağlama olanaklarını büyütür.

SOSYALİZMDE EMEK ÜRETKENLİĞİ ARTIŞININ ÖNEMİ NEDİR?

Toplumsal çalışmanın sosyalist örgütlenmesi, kapitalizmde erişilmiş bulunulan üretkenlikten daha yüksek bir üretkenlik elde edilmesini gözetir.

İlerici toplumsal düzen, daha yüksek bir emek üretkenliği sayesinde, eninde sonunda kapitalizmin günü geçmiş sisteminin hakkından gelecektir. Kapitalizm, feodalizmde düşünülmesi olanaksız bir üretkenlik yaratmıştı. Sosyalizm, emekçi yığınların yaratıcı enerji ve girişkenliği sayesinde, ulusal ekonominin planlanmasının sağladığı üstünlükler, toplumun, eskiden sömürü zincirleri tarafından kötürümleştirilmiş üretici güçlerinin özgürleşmesi sayesinde, kapitalizmi bu alanda da yenecektir.

Üretkenlik yükselişi, kendini, üretilen bir birim içinde bulunan (canlı ve maddeleşmiş) toplam emek tutarında bir azalma aracıyla belli eder. Bu yükseliş, elle çalışma yerine makineleri, eski makine ve döşem yerine yeni donatımı ge-

çirme ile elde edilir.

Aynı zamanda, iş ve üretimin daha iyi bir örgütlenmesi, her türlü üretkenlik artışının zorunlu bir koşuludur. Teknik ilerlemeden başka, personelin disiplin, meslek değeri ve becerisini iyileştirmeyi, işi daha iyi örgütleyip yoğunlaştırmayı da düşünmek gerekir.

Kapitalizmde, üretkenliğin yükselişi, sömürüde bir ağırlaşmayı içerir. Kapitalist üretimin anarşisi, rekabet, bunalımlar, işsizlik, — tüm bunlar, doğal kaynakların, emek-gücünün ve toplumsal çalışma ürünlerinin, çılgınca saçılıp savrulması sonucunu verir.

Sosyalizm, bilim ve tekniğin tüm başarısının, tüm toplum yararına geliştirilip kullanılması için en elverişli koşulları sunar. Toplumun sahip bulunduğu işgücünden sonuna değin ussal bir biçimde yararlanılmasını sağlar. Her türlü üretim anarşisi, her türlü rekabet, ve her türlü bunalım yokluğu, tüm ulusal ekonomi çerçevesindeki doğal kaynakların, üretim araçları ve işgücünün ussal kullanım olanaklarını yaratır.

Sosyalist ekonominin gelişmesi, tüm halkın, bütün kollardaki emek üretkenliğinin sürekli gelişmesi konusunda gösterdiği kaygıya bağlıdır. Bu üretkenlik artışı da, sırası gelince, sosyalist toplumdaki gönenç artışını koşullandırır.

SOSYALİZMDE TEKNİK İLERLEME KOŞULLARI NELERDİR?

Sosyalist toplum, tekniklerin gelişmesi için sonsuz bir ufuk açar. Makinelerin kullanılması, sosyalist toplumda, güçlükler çıkarmak ve kapitalizmde var olan engeller ile karşılaşmaz.

Kapitalist sistemin bas bas bağıran saçmalığı, insan dehasının şaşılacak bir ürünü olan güçlü bir tekniği, emekçilerin yaşam yüklerinde bir ağırlaşma durumlarında bir

bozulma sonucu veren bir baskı aleti durumuna dönüştürme gerçeği aracıyla açığa vurulur.

"Teknik ile sonu gelmez bir çatışma içine dalmış bulunuyoruz." Bu fikir, burjuva toplumun siyaset adamları ve konsorsiyum başkanları, sosyologlar ve gazeteciler, felsefeciler ve sendikacılar gibi temsilcilerinin ağzında, şu ya da bu biçim altında durmadan yinelenir.

Bu çatışma, kapitalizmin tarih tarafından mahkûm edildiğine, açık bir dille tanıklık eder. İnsanın gücünü doğa üzerine yayan, onu artık doğa güçlerinin bir oyuncağı değil, ama evrenin güçlü egemeni durumuna getiren şey, teknik ilerlemenin ta kendisidir. Kapitalist ilişkiler, bu yol üzerinde bir engeldirler. Bilimsel ve teknik ilerlemeyi kösteklerler.

Makine, kapitalizmde, Marx'a göre, bir emek üretkenliğini yükseltme ve artı-değer üretme aracıdır. Tekniğin bu ikili ve derinden derine çelişik rolü, ancak kapitalizmin ortadan kaldırılması ile son bulur. Sosyalizm, tekniği engellerden kurtarır ve böylece gelişmesine sınırsız bir alan açar. İlk kez olarak, teknik, artık insanı bağımlılaştıran şeytanca bir güç değil, ama onun güçlü bir kurtuluş ve ilerleme etkenidir. Eskiden bir artı-değer üretme aracı olan makine, halkın yaşam düzeyini bir yükseltme aracı durumuna gelir.

SOSYALİZMDE TEKNİK İLERLEME SONUÇLARI NELERDİR?

Kapitalizmde, teknik ilerleme ve emek üretkenliğinin yükselişi, sömürücülerin kârlarında bir artıştan başka bir sonuç vermez. Sosyalizmde, bunlar, halk gönencinde sürekli bir yükselme sağlarlar. Tüm toplum üyelerinin teknik ilerlemeye, üretimin örgütlenmesindeki iyileşmeye ve bunun yetkinleşmesine, üretimdeki gelişmeye karşı gösterdikleri dirimsel ilginin nedeni de budur. Gerçekten, herkes, emek üretkenliği yükseldikçe, kendi yaşam düzeyinin de yükseldi-

ğini görür.

Sosyalizmin, Sovyetler Birliği ve öbür sosyalist ülkelerdeki kuruluş deneyi, makinelerin yalnızca toplumsal emek tutumu sağlamakla kalmadıklarını, ama işçilerin çalışmasını da kolaylaştırdıklarını gösterir. Sosyalizmde makinelerin kullanılması, emekçiler için hiçbir olumsuz sonuç veremez ve vermemiştir de, çünkü bu sistem, insanın insan tarafından sömürüsünü, işsizliği dıştalar. Emekçiler, teknik ilerleme ürünlerinin, çalışmanın hafifleme ve emeğin tutumlu kullanılma sonuçlarının tamamen kendilerine geleceklerini, tüm toplumu yararlandıracaklarını çok iyi bilirler. Bundan ötürü makineleri seve seve kullanır, teknik ilerlemeye etkin olarak katılır, üretimin elden geldiğince eksiksiz makineleşmesine yardım ederler.

Sosyalizmin dikkate değer özelliklerinden biri de, teknik ilerleme ile tam çalıştırımı (tam istihdamı) birleştirmesidir. İşçilerin, tekniklerin hızlı bir ilerlemesinden korkacak hiçbir şeyleri yoktur. Bundan ötürü, gerecin yetkinleşmesine, yapım yöntemlerinin iyileşmesine etkin olarak katılırlar; üretimin hızlı nicel ve nitel gelişme düzünlerinin nedenlerinden biri de, işte budur. Teknik ilerleme, üretim sürecinin yetkinlik derecesini yükseltir ve emekçilerin genel öğrenim ve özel bilgilerini iyileştirir; bunun da, emekçi çıkarlarına uygun olduğu açıktır.

Sosyalist toplumda, teknik ilerleme, işçi sınıfının kültürel ve meslek düzeyinde hızlı bir yükselme ile birlikte gider. 1967 yılında, 73,6 milyon Sovyet yurttaşı, yani her üç yurttaştan biri, öğrenci idi. Milyonlarca emekçi, her yıl yeni bir mesleğe girer ve fabrikalarda düzenlenen dersleri izleyerek niteliklerini iyileştirirler. Sovyetler Birliği'nin, bütün kollarda yüksek derecede nitelikli işçiler ve uzmanlar yetiştirilmesi alanındaki başarıları, sosyalist ekonominin hızlı gelişme düzünlerinin nedenlerinden birini oluşturur.

İKTİSADÎ PLANLARIN OPTİMALLEŞTİRİLMESİ NEDİR?

Planlama, kendi başına bir erek değildir. Sosyalist ekonominin amaçlarına erişmek için kullanılan bir araçtır. Planlı yönetim, toplumun artan gereksinmelerinin gitgide daha iyi bir biçimde karşılanabilmesi için, üretimde hızlı ve sürekli bir artış sağlamalıdır.

Gerçekleşebilir olmak için, plan, bütün parçaları arasında tam bir bağlantı göstermelidir; yoksa, plan daha gerçekleşme yolunda iken, düzeltme gerektiren oransızlıkların, aşırı gerginliklerin ortaya çıktığı görülür. Bununla birlikte, tutarlı ve gerçekleşebilir bir planın da birçok değişik biçimleri (varyantları) bulunabilir.

En iyi varyantın, optimal varyantın seçimi sorunu, işte buradan doğar. İktisadî plan tarafından saptanan düzenlilikler ve oranlar optimal olmalı, yani plan, ülkenin iktisadî örgenliğinin tüm olarak ve kaynaklarının en tam bir kullanımını öngörebilmelidir.

Planlar, yalnızca toplumun durmadan artan gereksinmeleri uyarınca, ulusal ekonominin dengeli bir gelişmesini sağlamakla kalmamalı, ama üretimin etkililiğinde de sürekli bir artış sağlamalıdırlar. Sonuç olarak: üretim artışında hızlı düzenlilikler, ulusal ekonomi öğeleri arasında uygun oranlar, ve ürünlerde iyi bir nitelik sağlamaya yetenekli dengeli bir plana sahip olmak gerekir. Ve bütün bunlar, toplumsal emek ve maddî kaynaklarda en az bir harcama ile olacaktır.

Optimal varyantın seçilmesi zorunluluğu, sosyalist planlamanın niteliğinden çıkar. Sosyalist ekonomi ne denli gelişmişse, çözmesi gereken görevlerin karmaşıklığı ne denli büyümüşse, planlamanın, ulusal ekonomi içinde etkili olan karşılıklı-bağımlılıklara yönelik belgin hesaplar temeli üzerinde optimalleştirilmesine o denli çok önem verilir. Bu optimalleştirme, bilim ve hesap tekniklerinin ilerlemeleri ile

durmadan iyileştirilen matematik yöntemlere dayanır.

İktisadî planın optimal niteliğini ölçmek için, en tam bireşim ölçütü, halk gönencinin zorunlu düzeyine erişilmiş ve toplumun insan kaynakları sonuna kadar kullanılmış olması koşulu ile, ulusal gelir artış düzünüdür. Tek başına şu ya da bu kol söz konusu olduğuna göre, optimalleştirme ölçütleri, somut duruma bağlı olarak, üretim artışı, giderlerin azalışı, vb. biçiminde, değişebilir.

İktisadî sorunlara, optimal, yani en iyi çözümleri getirerek, üretimin etkililiği durmadan artırılır. Oysa, üretimin etkililiği, toplum tarafından yüklenilen giderler, sözcüğün en geniş anlamı ile, en düşük düzeyde oldukları zaman, üretimin nicel ve nitel artışını belirleyen süreçler topluluğunu açıklar. Sonuç olarak, toplumsal üretimin etkililik artışının bağlı bulunduğu başlıca etkenler, belirli koşullar içinde üretim sonuçlarını çoğaltan etkenlerdir: Emek üretkenliğinin artışı, gereç tutumu, ürünlerin niteliğinin iyileşmesi, ve, özellikle, fonlar veriminin yükselmesi (üretim fonu birimi başına üretilen maddeler).

Toplumsal üretimin etkililiğini artırmak için: yatırımların, işlerin ve yeteneklerin kullanılmasının yavaşlaması sonucunu veren dağılışı; aşırı hammadde ve gereç stokları içinde maddeleşmiş araçların, hareketsizliği tamamlanmamış işler sayısının artması; canlı ve maddeleşmiş emek tutumunda savsaklama gibi bazı kusurlar ortadan kaldırılmalıdır. Başka bir deyişle, ekonominin tüm kaynak ve yedeklerini seferber etmek, sosyalist iktisadî sistemin tüm üstünlük ve olanaklarından sonuna değin yararlanmak gerekir.

TOPLUMSAL ÜRETİMİN ETKİLİLİĞİ NASIL ARTIRILIR?

Halk gönencini hızla yükseltmek söz konusu olduğu zaman, toplumsal üretimin etkililiğindeki artış kesin bir rol

oynar. Sosyalist toplumda, toplumsal emek üretkenliği ne denli hızlı yükselir, fonların verimi ne denli hızlı iyileşir, ve hammadde ve gereçlerin tonu başına üretilen maddelerin sayısı ne denli hızlı büyürse, halk tüketim fonu da o kadar hızlı artar. SSCB işçi sınıfı, kolhozcu köylülüğü ve entelijansiyasının, toplumsal üretimin etkililiğini artırmak, bu işe katkıda bulunan bütün önlemlere katılmak için gösterdiği büyük ilginin nedeni budur.

Toplumsal üretimin etkililiğini artırmanın, başta teknik ilerleme olmak üzere, birçok yolları var. Komünizmin maddî ve teknik temelinin kurulması, bilim ve teknik gelişmenin, derin bir bilimsel ve teknik devrim sonucunu verdiği bir ortam içinde gerçekleşiyor. Sovyetler Birliği, bilimsel ve teknik devrimin en başında bulunma ve bu devrim sonuçlarını vakit geçirmeden uygulama olanaklarına sahip. Bu ülkede tüm bilimsel kolların gelişmesi için son derece elverişli koşullar bir araya gelmiştir ve araştırmacıların yetiştirilmesine çok büyük bir ilgi gösterilmektedir. Ayrıca, donatım ve araştırma merkezlerinin kurulması için büyük paralar ayrılmıştır. Birçok alanda, Sovyet bilimi, dünyada birinci sırada gelir.

Teknik ilerlemenin hızlandırılması, ulusal ekonominin planlı yönetiminin en önemli görevlerinden biridir. Bu görevin üstesinden gelebilmek için, gitgide daha yetkin ve daha üretken donatım ve makinelerin kullanılmasını sağlamak, üretim yöntemlerini yenileştirmek, maddî üretimin bütün alanlarındaki engin bir üretici güç olan bilimin rolünü artırmak gerekir. SSCB'ndeki iktisadî kuruluşun bugünkü evresinde, en önemli görevlerden biri de, bilim ve tekniğin en yeni başarılarının, sanayie, tarıma, ulaştırma ve telekomünikasyona hızlı bir uygulanmasını sağlamaya, yetkin teknik temeller üzerinde sürekli bir gelişmeyi ve ülkenin üretken aygıtının daha iyi bir kullanımını güvence altına almaya elverişli koşulların bir araya getirilmesidir.

Sovyetler Birliği, iktisadî etkililiği ile bilimsel ve teknik düzeyi bakımından dünyanın en ileri ekonomisi olan bir ulusal ekonominin kurulmasına doğru ilerlemektedir. Bu açıdan, geride kalan yıllar, başarı bakımından çok zengin olmuştur. Biz bu satırları yazarken (1970) hazırlanmakta bulunan yeni beş yıllık plan, ulusal ekonominin coşkun bir atılımının ve komünizmin kuruluş girişimi başarı inancasının baş koşulu olan bilimsel ve teknik ilerlemenin hızlandırılması üzerinde önemle durur.

SOSYALİST EKONOMİDE BUNALIMLAR NEDEN GÖRÜLMEZ?

Burjuvazinin avukatları, iktisadî bunalımların tüm toplumlarda kaçınılmaz şeyler olduklarını söylerler. Kapitalist ilişkilerin ortadan kaldırılmasından sonra bunalımların da yok olmaları olgusu, bu türlü savların usdışı niteliğini, daha iyisi yapılamayacak bir biçimde tanıtlar. Sovyetler Birliği ile sosyalizm yoluna girmiş bulunan öbür ülkeler, iktisadî bunalımlardan sonsuza dek kurtulmuşlardır.

Sosyalist ülkelerde, bunalımlar ve işsizlik yoktur ve olamaz; çünkü bu ülkelerde üretimin ereği kapitalistlerin kârları değil, ama tüm toplumun ve tüm emekçilerin çıkarlarıdır.

Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti üzerine kurulu sosyalist işletmeler, toplumun maddî ve kültürel gereksinmelerinin en yüksek düzeyde karşılanması için üretirler. Ve bu gereksinmeler durmadan artar, sosyalist işletmeler de, üretimi durmadan artırmak, niteliği iyileştirmek, vb. zorundadırlar.

Emekçilerin satınalma gücü, toplumsal üretimdeki gelişmeye bağlı olarak sistematik bir biçimde artar. Bu istemi karşılama zorunluluğu, sosyalist üretime atılım verir, onun önüne durmadan yeni görevler koyar. Toplumsal üretim, sos-

yalist ülkelerde, sanayide olduğu denli tarımda da, işte bu yüzden durmadan gelişir. Meslekler ve uzmanlık dallarının durmadan arttığı görülür. İktisadî gelişme planlı bir nitelik taşıdığından, işsizlik sorunu ortaya çıkmaz. Çalışma ve denksever bir emek karşılığı alma, emekçiler için her zaman sağlama bağlanmıştır.

Sosyalizmin kuruluş deneyi, aşırı-üretim bunalımlarının yalnızca kapitalizmde oluştuklarını tanıtlar. SSCB ve öbür sosyalist ülkeler, verdikleri örnek aracıyla, bunalımlar ve işsizliğin, tüm toplumsal sonuçları dahil, kapitalist sistem ile birlikte yok olduklarını gösterirler.

DÜNYA SOSYALİZM SİSTEMİ NASIL KURULDU?

Sovyetler Birliği, dünyada görülen ilk sosyalist devlettir. Öbür sosyalist devletlerin de kurulması, sosyalizmi bir dünya sistemi durumuna dönüştürmüştür.

Dünya sosyalist sisteminin kuruluşu, çağımızdaki toplumsal ilerlemenin özsel sonucunu oluşturur.

Dünya sosyalist iktisadî sistemi, kapitalist sistemden bambaşka bir biçimde doğmuş ve gelişmiştir.

Kapitalizm, yeni ülkelerin ardarda kapitalist pazar yörüngesine girmesi ve kapitalist sömürü ilişkilerinin bütün dünyada yayılması sonucu, bir dünya iktisadî sistemi durumuna gelmiştir. Buna koşut olarak, ülkeler arasındaki ilişkiler, gitgide bağımlılık ilişkileri niteliğini kazanacaklardı. Dünya kapitalist iktisadî değişimlerinin gelişmesi, kimi ülkelerin kimi başka ülkeler üzerindeki malî egemenliği, yüzmilyonlarca insanın, az bir sayıdaki kapitalist devletler tarafından sömürge köleliğine düşürülmesi aracıyla gerçekleşiyordu.

Sosyalizm, birçok ülkede kapitalist sömürünün ortadan kaldırılması ve bu ülkeler arasında yepyeni dostça işbirliği

ve kardeşçe yardımlaşma ilişkileri kurulması sayesinde, dünya sistemi durumuna dönüşmüştür. Sosyalizm, dünya sahnesine, ilişkileri uluslararası sosyalist ilkelere dayanan bir devletler topluluğu olarak girmiştir.

Dünya sosyalizm sistemi, ulusal ekonomilerin birbirlerine çok sayıda iktisadî ilişkiler aracıyla bağlı bulundukları bir devletler topluluğudur. Sosyalist ülkelerin iktisadî işbirliği, uluslararası sosyalist işbölümü, sosyalist ülkelerin herbirinde üretici güçleri geliştirmek ve tüm sosyalizm kampının iktisadî gücünü yükseltmek için, sosyalist sistemin üstünlüklerinden sonuna kadar yararlanılmasını sağlar.

Sosyalizm ve kapitalizm arasındaki güçler ilişkisi, durmadan sosyalizm yararına değişir. Sosyalist sistem, dünya gelişmesinin yönelimini, barış ve toplumsal ilerleme yararına belirler.

SOSYALİZM İLE KAPİTALİZM ARASINDAKİ BARIŞÇIL YARIŞMANIN ANLAM VE ÖNEMİ NEDİR?

Çağımızın temel özelliği, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki yarışmadır. İnsanlığın büyük sorunlarını çözümlemeye yetenekli olduğunu göstermiş bulunan sosyalist sistem, bu yarışmanın gidişini ve dünyanın evrimini belirler.

İki sistemin iktisadî yarışması, toplum gelişmesinin kapitalizme göre bir üst basamağı olan sosyalizmin üstünlüğünü, gitgide daha açık bir biçimde tanıtlar.

Sosyalizm ile kapitalizm, yalnız ayrı ayrı değil, ama karşıt sistemlerdir de. Kapitalizm, sermayenin emek üzerindeki egemenliği, sosyalizm ise, emeğin kurtuluşudur. Bu iki sistem, ayrı ayrı iktisadî yasalara uyarlar.

Sosyalist üretim ilişkileri, modern üretici güçlerin gelişmesi için geniş bir ufuk açar; oysa kapitalist üretim ilişkileri, uzun süreden beri bu gelişmeyi engellemektedir. İki sistemin dünya çapındaki iktisadî yarışması, sosyalizmin üstünlüğünü artan bir açıklıkla gösterir.

SOSYALİZM İLE KAPİTALİZM ARASINDAKİ İKTİSADÎ YARIŞMANIN TARİHSEL EVRELERİ NELERDİR?

İki sistemin, SSCB'nde sosyalist devrimin yengi kazanmasından sonra başlayan iktisadî yarışmasında, iki temel evre ayırmak uygun olur.

Birinci evrede, Sovyetler Birliği, dünyanın tek sosyalist ülkesi idi. Sosyalizmin yolunu açan Sovyet halkı, sosyalist bir toplumun kurulması işine, kapitalist kuşatma içinde başladı ve bu işi iyi bir sonuca götürdü. Bu dönemde, iki sistemin iktisadî yarışması, SSCB ile kapitalist dünyanın yarışmasına indirgeniyordu.

İkinci evrede, SSCB, dünyanın tek sosyalist ülkesi olmaktan çıktı. Çağımızda, kapitalizmin ve sosyalizmin iki ayrı dünya sistemi var. Buna göre, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki yarışma, bu iki dünya sistemi arasındaki rekabettir.

İki sistemin iktisadî yarışmasında, sosyalist ülkelerin görevi, en gelişmiş kapitalist ülkelere, iktisadî planda yetişmek ve onları geçmektir. Tarihte ilk kez olarak, sosyalist devrim, orta derecede gelişmiş, ve en çok sanayileşmiş kapitalist devletlere göre bir dizi teknik ve iktisadî gecikme gösteren bir kapitalist ülke olan Rusya'da yengi kazandı. Daha sonraki evrede, sosyalist devrim, çoğu gene teknik ve iktisadî planda bir gecikme gösteren tarım ülkeleri olan birçok Avrupa ve Asya ülkelerinde yengi kazandı.

Sosyalist iktisadî sistemin üstünlükleri, bu gecikmenin, son derece kısa bir süre içinde kapatılmasını sağlar. Sosyalist devrimden yalnızca yirmi yıl sonra, Sovyetler Birliği, sınaî gelişme düzeyi bakımından, Avrupa'da birinci ve dünyada ikinci yeri tutuyor, ve böylece büyük bir sanayi ve tarım ülkesi durumuna geliyordu. O günden bu yana, Sovyetler Birliği iktisadî gücünü artırdı; yıldan yıla, SSCB ile Birleşik-Devletler arasındaki farkın küçüldüğü görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan sosyalist ülkeler, Sovyetler Birliği'nin desteği ve artan yardımlaşmadan yararlanarak, iktisadî gecikmişliklerini 10-15 yılda ortadan kaldırmış ve yüksek derecede gelişmiş sanayi ve tarım ülkeleri durumuna gelmişlerdir.

Kapitalizm ve sosyalizm arasındaki yarışma içinde, sosyalizm büyük başarılar kazanmıştır. Örnek olarak SEV (İktisadî Yardımlaşma Kurulu, COMECON) üyesi ülkeleri alalım. On yıl içinde, 1959'dan 1968'e değin, bu ülkelerin ulusal geliri, gelişmiş kapitalist ülkelerin %63 oranına karşı, %93 oranında artmıştır. Dünya topraklarının %18'ini, dünya nüfusunun %10'unu kapsayan bu kurul üyesi ülkeler, 1968 yılında, dünya sanayi üretiminin üçte-birine yakın bir bölümünü sağlamışlardır. Sosyalist ülkelerde, ekonominin gelişmesine, emekçilerin yaşam düzeyinin sürekli bir yükselmesi eşlik eder.

SOSYALİZMİN İKTİSADÎ SİSTEMİNİN KAPİTALİST SİSTEME GÖRE ÜSTÜNLÜĞÜ NEYE DAYANIR?

Sosyalizmin, kapitalizme göre toplumsal gelişmenin bir üst basamağı olması olgusu, sosyalist ekonominin kaçınılmaz yengisini güvence altına alır.

Sosyalizm, yeni bir tipte, kapitalizminkilerden üstün üretim ilişkileri yaratmıştır. Sosyalist üretim ilişkileri, insanın insan tarafından sömürüsünden bağışık ilişkilerdir. Bu ilişkiler, özgür bir toplumda yaşayan ve hak eşitliğine sahip üyeler arasındaki işbirliği ilişkileri, ortak bir çalışma içindeki yardımlaşma ve dostça yarışma ilişkileridir. Bu ilişkiler, geniş halk yığınlarının girişkenliğine, yeteneklerinin açılıp serpilmesine sınırsız bir çevren (ufuk) açarlar. Bu ilişkiler, kapitalizme özgü sömürü ve amansız rekabet savaşımından temelden ayrılan, gerçekten insansal ilişkilerdir.

Sosyalist sistem, üretim anarşisine, üretimin toplumsal

niteliği ile üretim sonuçlarının özel mal edilmesi (temellükü) arasındaki, kapitalizme özgü çelişkiye bir son vermiştir. Sosyalist toplum, biri de ekonominin planlı ve oranlı gelişme yasası olan başka iktisadî yasalar uyarınca gelişir. Öyleyse sosyalizm, iktisadî aşırı-üretim bunalımları, işsizlik, rekabet gibi, kapitalizme özgü kötülüklerin uyruğu değildir. Sosyalist ekonomi, üretimin sürekli ve hızlı bir gelişmesi, üretici güçlerin ussal bir dağılımı, tüm kaynakların toplum yararına yerli yerinde bir kullanımı ile belirlenir.

Sosyalizm, üretici güçlerin, kapitalizmden daha hızlı bir gelişmesini sağlar. Sovyetler Birliği ile dünya sosyalizm sisteminin tüm ülkelerinde, üretim, kapitalist ülkelerin tanıdığı düzünlerden kat kat yüksek düzünler ile gelişir. Böylece, 1968'de, SSCB sanayi üretimi, 1913'e göre, 78,6 kat yüksek olmuştur. Bu dönemin sonunda, üretim araçları üretimi, makine yapımı ve maden işleri için çarpan 675, kimyasal üretim ve petrol türevleri için de 322 olmak üzere, 184 ile çarpılmıştır.

Sosyalizm, teknik gelişmeye geniş bir çevren açar, oysa, bilim ve tekniğin büyük başarılarını insan hizmetine koymakta yetersiz olduğunu gösteren çağdaş kapitalizm, bu gelişmeyi, iktisadî ve toplumsal çelişkilerinin kıskacı içinde boğar. Başkan Nixon, 8 Ağustos 1969 söylevinde, "hükümetin başarısızlığının, hiçbir yerde, yoksullara yardım girişimlerinde olduğu denli acı bir biçimde ortaya çıkmadığı"nı açıklamıştır. Kapitalist dünyanın en zengin ülkesi olarak bilinen Birleşik-Devletler'de, bu ülkenin boyuna bosuna uygun bir itiraf!

Sosyalizm, kapitalizmde olduğundan daha hızlı bir üretkenlik artışının tüm koşullarını yaratır, ve bu da, toplumsal düzenin üstün basamağını oluşturan yeni toplumun yengisini sağlama bakımından çok önemli bir etkendir. Sovyet sanayiinde, üretkenlik, 1967 yılında, 1913'e göre, Birleşik-Devletler'de aynı dönemdeki dört kat dolaylarındaki, Büyük-

Britanya'da iki, Fransa'da üç kata karşılık, 23 katlık bir artış gösteriyordu.

Ensonu, sosyalizm, üretim gelişip yetkinleştikçe, yaşam düzeyinde sürekli bir yükselme sağlar. Sovyet nüfusunun gerçek geliri, 1940 yılına göre, 1967'de 3,4 kat artmış bulunuyordu. Etkin (faal) nüfusunun %56'dan çoğu, yüksek ya da orta öğrenim görmüştür. Yıldan yıla, tüm iktisadî kollardaki emekçiler niteliğinin geliştiği görülür. İki sistem arasındaki büyük yarışmada, ikisinden hangisinin daha iyi olduğunu bilme sorunu, sosyalizmin, nüfusun geniş katmanlarının, tüm toplumun ve toplum üyelerinden herbirinin maddî ve kültürel gereksinmelerini her yıl daha çok karşılaması gerçeği tarafından çözümlenmiş bulunmaktadır.

İKİ TOPLUMSAL VE İKTİSADÎ SİSTEM ARASINDA BİR YÖNEŞME VAR MIDIR?

Kapitalist ülkeler yöneticileri, uzun zaman, sosyalizmin bir düş olduğunu ileri sürmüşlerdir. SSCB'nde sosyalizmin yengisinden sonra, sosyalizm düşmanları, önce Sovyet düzeninin kaçınılmaz yıkılışı, sonra da, SSCB'nin iktisadî gelişme programları olan beş yıllık planların başarısızlığa uğraması üzerine kehanetlerde bulunmuşlardır. Tüm bu kehanetler, ve öbür benzerleri, fos çıktı. Sovyetler Birliği'nde, sosyalist iktisadî sistem ve toplum durmadan gelişip pekişiyordu, ve, sosyalist dünya sisteminin ortaya çıkmasından sonra, geleceğin sosyalizme ait olduğu, sosyalizmin tüm insanlığın yarını olduğu apaçık bir durum aldı.

İşte o zaman, Batıda toplumsal evrimin iki sistemi, sosyalizm ile kapitalizmi, birbirine yaklaştıracağı yolunda bir teori: yöneşme (*convergence*) teorisi ortaya çıktı. Bugün, bu teori, dünyanın kapitalist bölümündeki iktisatçı, sosyolog ve siyaset adamları arasında çok yaygındır.

Bu teorinin öğretilileri, zamanla kapitalizmin gitgide da-

ha az kapitalist, sosyalizmin de gitgide daha az sosyalist bir duruma geleceğini ileri sürerler. Sonuç olarak, gelişe gelişe, iki sistemin "yol üzerinde" karşılaşacaklarına, ve ne sosyalist, ne de kapitalist, melez bir sistem doğurmak üzere, kaynaşacaklarına inanırlar. Yöneşme teorisyenlerinin kafasında, bu yaklaşma, kendini, kapitalist ülkeler bakımından, devlet mülkiyetinin gelişmesi, ve devletin iktisadî yaşama gitgide daha enerjik karışması ile, ve sosyalist ülkeler bakımından da, başlamış bulunan iktisadî reformlar ile açığa vurur.

Yöneşme teorisinin gerçekliğe uyan hiçbir yanı yoktur. Bir burjuva devlet, kendi iktisadî eyleminin çerçevesini genişlettiği zaman, bu durum, kapitalist düzenin niteliğinde hiçbir değişiklik meydana getirmez. Devlet kesimi (sektörü) ne denli geniş, devletin iktisadî düzenleyicileri ne denli güçlü olursa olsun, kapitalizm, kendi sınıf karşıtlıkları ve iktisadî çelişkiler bilelik alayı ile birlikte emeğin sermaye tarafından sömürüsü üzerine kurulu bir düzen olarak kalır.

Sosyalizme gelince, güncel iktisadî reformların amacı, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti ve planlama üzerine kurulu sosyalist ekonomiyi daha çok geliştirip güçlendirmektir. Ekonominin planlı gelişme iktisadî yöntemleri, fiyat, kâr, prim ve kredi gibi iktisadî komuta araçlarının kullanılması, toplumsal üretimin etkililiğini artırmaya yarar, ve böylece, sosyalist iktisadî sistemin kesin üstünlüklerinden daha iyi bir yararlanma sonucunu verirler.

BEŞ

SOSYALİZMDEN KOMÜNİZME

HANGİ BÖLÜŞÜM İLKESİ DAHA İYİDİR?

Sosyalist bir toplumu kurmuş bulunan Sovyet halkı, kendine erek olarak tam komünizmi gerçekleştirmeyi alıyor.

Çağımızda, "sosyalizm" ve "komünizm" terimleri, bütün dünyada sık sık duyulan terimlerdir. Bu sözcüklerin gerçek anlamı, marksizmin kurucuları tarafından açıklanmıştır. Ama bu sözcükler, daha marksizm doğmadan önce de vardılar.

"Sosyalizm" sözcüğü, ilk kez olarak, 19. yüzyılın 30 yıllarında İngiltere ve Fransa'da ortaya çıktı, ve öbür ülkelere bu iki ülkeden yayıldı. "Komünizm" sözcüğü, çok daha eskidir. Bu iki terim, başlangıçta, belirli bazı fikirleri, öğretileri, teorileri adlandırmak için kullanılıyordu. Uzun süre

ütopyacı bir niteliğe bürünmüş olmakla birlikte, bu terimler gene de yalınç bir kafa oyunu oluşturmuyorlar, birçok ezilmiş ve sömürülmüş emekçi kuşakların umutlarını dile getiriyorlardı.

Emekçiler, emek ürünlerinden ensonu yararlanabilecekleri bir toplum düşlüyorlardı. Ütopyacılar, gönlü ve kafası yüce adamlardır. Özgürlük ve adalet ilkelerine dayanan bir gelecek toplumun parlak tablolarında, yalınç emekçilerin mutlu bir yaşama duydukları özlemleri dile getiriyorlardı.

Ama ütopyacılar, toplumsal gelişmenin gerçek yasalarını bilmiyorlardı. Dünyayı fikirlerin yönettiğini düşünüyordular. Bu nedenle, aralarından birçoğu, egemen sınıfları, sömürüden vazgeçme gereğine inandırmaya çalışıyorlardı. Adil ve mutlu bir toplumun kurulmasına ilişkin umutları, halk yığınlarına değil, ama varlıklıların gücüne dayanıyordu. Düşlerinin hep fos çıktığını eklemek gerekli mi?

İdeal bir toplumun ütopyacı tasarıları son derece çeşitli idi. Bu tasarıların yazarları, gelecek toplumu, en ussal ve en doğru saydıkları şeylere göre tasarlıyorlardı. Örneğin, 17. ve 18. yüzyılın ilk ütopyacıları, gelecek toplumda, herkesin yeteneklerine göre çalışıp, maddî mallardan gereksinmelerine göre alacaklarını düşünüyorlardı. 19. yüzyıl başı sosyalist ütopyacılarında bir başka eğilim ağır basıyordu. Herkesin payını, herkesin iyiliği için yapılan çalışmaya göre ayarlama zorunluluğunu vurguluyordular.

Öyleyse, hangi ilke daha iyi: "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre" mi, yoksa "Herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre" mi? 19. yüzyılın ilk yarısındaki komünist ve sosyalist gruplar içindeki canlı tartışmaların konusunu bu soru oluşturuyordu. Ama, bilimsel bir temele dayanmadıkça, bu tartışmalardan dişe dokunur bir sonuç çıkamazdı.

SOSOYALİZM İLE KOMÜNİZM ARASINDA NE FARK VAR?

Vaktiyle ütopyacı bir nitelik taşıyan sosyalizm, işçi sınıfının büyük eğiticileri olan Marx ve Engels tarafından bilim katına yükseltilmiştir. Marksizmin kurucuları, toplumun, iyi dilekler sayesinde değil, ama toplum gelişmesini yöneten nesnel yasalar gereğince, komünizme doğru evrimlendiğini göstermişlerdir.

Kapitalizmin alaşağı edilmesinden sonra, işçi sınıfı, içinde ne sömüren, ne de sömürülen bulunan yeni bir toplum kurar. Ama, o zaman, sözü edilen iki ilke arasında bir seçim yapma durumunda bulunmaz.

Devrimin yengisinden sonra, sosyalizm, kapitalizm tarafından hazırlanmış bulunan alan üzerinde doğar ve gelişir. Yeni toplum, üretim araçlarının özel mülkiyeti ile insanın insan tarafından sömürüsünün kaldırılmasından sonra, belli bir dönem boyunca, "herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre" ilkesine uyacaktır.

Bu, komünizmin alt-evresi olan sosyalizmdir. Daha bu evrede, üretim araçları toplumsal mülktür. Bu nedenle, eğer bunun tam komünizm olmadığı unutulmazsa, "komünizm" sözcüğü, böyle bir toplum için kullanılabilir bir sözcüktür. Komünist sistemin gelişmesi burada kalmaz; üst-evreye, toplumun slogan olarak: "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre" ilkesini benimseyeceği komünizm evresine doğru evrimini izler.

Böylece, sosyalizm ve komünizm, aynı komünist toplumsal ve iktisadî kuruluşun gelişmesinde ardarda gelen iki evreyi oluştururlar. Bu evreler, yeni toplumun iktisadî olgunlaşmasının iki basamağıdırlar. Buna göre, sosyalizm ile komünizm arasında hiçbir hendeğin bulunmadığı ve bulunamayacağı açıktır. Gelişmesi içinde, sosyalizm, mantıksal olarak komünizme geçer. Sosyalizm, komünizmin birinci ev-

residir, ve toplum, sosyalizme eriştikten sonra, komünizmin daha yukarı bir derecesine, tam komünizme doğru, ilerlemesini sürdürür.

TAM KOMÜNİZM İLKESİ NEDEN HEMEN UYGULANAMAZ?

Herkesin gereksinmesine göre alabilmesi için, her şeyden önce toplumsal zenginlikte engin bir artış, maddî ve tinsel mallarda bir bolluk gerekir. Bu bolluk nereden gelebilir? Tüm mallar emek tarafından yaratılır; öyleyse, emek üretkenliği son derece yüksek olmalı, üretim devsel oranlar içinde artırılmalıdır. Bir başka deyişle, toplumun üretici güçlerini sonuna değin geliştirmek gerekecektir.

Komünizmin üst-evresinin temel, ama tek olmayan koşulu, işte budur. Buna erişmek için, maddî ve tinsel nitelikte başka çabalar da zorunludur. Yaşama ve çalışma koşullarına ilişkin olarak, kent ile kır arasında, ne kadar önemsiz olursa olsun, ayrılıklar kaldığı sürece, emeğe göre bölüşüm ilkesini bırakıp, gereksinmelere göre bölüşüme geçilemez. Kol emeği ile kafa emeği, ayrı ayrı emekler olarak kaldıkları sürece, komünizmin üst-evresine erişilemez.

Ensonu, tam komünizm, çalışmanın, insanın ilk iç gereksinmesi olmasını gerektirir. Komünizmin üst-evresinde, ve kültürün yüksek derecedeki bir gelişmesi sayesinde, her çalışma yaratıcı, eğitici bir niteliğe bürünecektir. Ve yaratma, insan için son derece yüksek bir doygunluktur. Maddî uyarıcılar yararsız bir duruma gelecek, çalışma bir zevk olacak, ve insan, tüm güçlerini, tüm yeteneklerini çalışmaya verecektir. Toplumun tüm üyeleri, yaşama araçlarından, bolluk içinde, istedikleri gibi yararlanmaya, işte ancak o zaman başlayacaklardır.

KOMÜNİZMİN ÜST-EVRESİNE GEÇİŞ NASIL HAZIRLANIR?

Bu geçiş, sosyalist toplum temellerinin sürekli bir gelişme ve pekişmesi aracı ile gerçekleşir. Sosyalist toplumun açılıp serpilmesi, üst-evreye bir geçiş, bu evre öncülleri birikip geliştikçe gerçekleşen bir geçiş için gerekli tüm koşulları yaratır.

Komünizm, tüm üretim araçlarının tüm halkın malı olduğu, tam ve eksiksiz toplumsal eşitliğin hüküm sürdüğü, insanların uyumlu gelişmesinin yanısıra, bilim ve tekniğin durmadan yenilenen başarıları sayesinde üretici güçlerin büyüyecekleri, "herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre" büyük ilkesinin gerçekleşmesi için, toplumsal zenginlik kaynaklarının dalga dalga fışkıracakları, sınıfsız bir toplumdur. Komünizm, özgür ve bilinçli emekçilerin, yüksek derecede örgütlenmiş, ve herkesin iyiliği için çalışmanın ilk dirimsel gereksinme olacağı, kendi kendini yöneten bir toplumudur.

Komünizmin maddî ve teknik temelinin yaratılması, bu toplumun, üst-evrenin tüm öncüllerinin oluşturulması ve sosyalist üretim ilişkilerinin komünist üretim ilişkileri durumuna dönüştürülmesini sağlayacaktır.

Maddî koşullardan başka, komünist toplum üyeliğine yaraşır, yeni bir insanın yetiştirilmesi gibi, tinsel nitelikte bazı öncüller de zorunludur. Komünizmin, kalın çizgileri ile kuruluşu dönemi boyunca, toplumun başlıca üretici gücü olan emekçi yığınların, komünist toplumu kuran insanların komünistçe yetiştirilmesinin anlam ve öneminin, ölçüştürülemez derecede büyüdüğü görülür. Komünizmin üst-evresine geçiş, toplumun iyiliği için çalışmaya karşı bilinçli bir tutum, toplumsal mülkiyete karşı dürüst bir davranış içerir.

"Çalışmayan yemez" ilkesine tam anlamıyla uymak için, insanların bilincinde kapitalizmin kalıntılarına karşı, çalış-

ma ve sosyalist mülkiyet karşısında eski tutumun kalıntılarına karşı enerjik bir savaşım zorunluluğunun nedeni budur.

KOMÜNİZMİN KURULUŞU BAKIMINDAN MODERN BİLİMSEL VE TEKNİK DEVRİMİN ANLAM VE ÖNEMİ NEDİR?

Bugünkü günde, insanlık gerçek bir bilimsel ve teknik devrim çağında yaşıyor. Bu derin devrim, modern bilim ve tekniğin parlak başarıları tarafından hazırlanmıştır. Modern bilimsel ve teknik devrimin, otomasyon, kimyadaki devsel gelişme, atom ve çekirdek enerjisinin evcilleştirilmesi, uzayın fethi gibi tamamlayıcı parçaları, insan toplumunun doğa üzerindeki egemenliğinin genişlemesinde, görülmemiş bir nitel sıçramanın habercileridirler.

Sosyalist düzen, bilimsel ve teknik gelişmeye elverişli bir düzendir. Komünist toplumun, SBKP programında açıklanmış bulunan büyük kuruluş perspektifleri, üretici güçlerin, genişliği bakımından şimdiye değin görülmemiş devsel bir gelişmesinin, gözüpek ve tamamen gerçekçi bir tablosunu sunar.

Komünist toplum, güçlü bir maddî ve teknik temele dayanacaktır. Bu temelin kurulması, Sovyet halkının, önümüzdeki yirmi yıl içindeki başlıca iktisadî amacıdır. Bu yirmi yıl sonunda, SSCB, en ileri ülkelerin teknik düzeyini aşacak, ve kişi başına üretim bakımından, dünyada en başta gelen yeri tutacaktır. O zaman Sovyet halkı, doğayı, dünyada görülmemiş bir ölçüde evcilleştirmiş olacaktır. Aynı zamanda, halkın, çalışma koşullarının iyileşmesini, toplumsal yaşamın tüm alanlarında ilerlemeyi, bilim, sanat ve kültürün gelişmesini, yeni bir insanın yetiştirilmesini gözeten bir yaşam düzeyini yükseltme programı da uygulanmaya konacaktır.

KOMÜNİZMİN MADDÎ VE TEKNİK TEMELİNİ YARATMA YOLLARI NELERDİR?

Komünizmin maddî ve teknik temelinin yaratılması, bilimsel ve teknik gelişmenin güncel derecesi tarafından sunulan engin olanakların kullanılmasını içerir.

Her şeyden önce tam bir elektrikleştirme, ve bu temel üzerinde, teknik, teknoloji ve toplumsal üretimin örgütlenmesinin, sanayide olduğu denli tarımda da, yetkinleşmesi gelir. Elektrikleştirme, tarım dahil, tüm ekonominin, —modern büyük üretimin yeni teknik altyapısı, evcil gereksinimler için günlük yaşam dahil, tüm anlarda elektrik kullanılması üzerinde— bir yeniden-düzenlenmesi sonucunu verir.

Komünizmin maddî ve teknik temelinin kurulması, üretimin tam bir makineleştirilmesi, gitgide daha ileri götürülmüş otomatizasyonu anlamına gelir. Teknik ilerlemenin genel yönelimi, hızlı bir iktisadî gelişmenin kararlaştırıcı etkenlerinden biri, emek üretkenliğinde açık bir yükselişin başta gelen koşulu budur.

Bilimsel ve teknik gelişme, otomatizasyona sürekli bir atılım verir ve eskiden insan tarafından yapılan işlerin makineler tarafından yapılmasını sağlar. Elektronik, özellikle, üretimin otomatik yönetiminin en karmaşık görevlerini, ve araştırma, istatistik ve plan öngörülerinde birçok işleri, başarıyla yerine getiren ordinatörlerin yapılmasını sağlar.

Öte yandan, komünizmin maddî ve teknik temelinin kurulması, ulusal ekonomide kimyanın geniş bir kullanımına dayanır. Güncel başarılar, daha uygun ve daha ucuz, önceden öngörülmüş özgülüklere sahip ve eski hammaddelerden daha üstün yeni gereçler üretimini sağlarlar. Üretim araçları üretiminde olduğu gibi, tüketim malları üretiminde de kullanılan bu gereçlerin ad-listesi (*nomenclature*), her yıl büyür. Ulusal ekonominin birçok kollarındaki derin bir

altüst oluşun kökeninde, kimyasal süreçlerin ve sentetik gereçlerin üretime sokulması bulunur. Kimyanın tarıma uygulanması, her şeyden önce kimyasal gübrelerin geniş ölçüde kullanılması, ekim ve hayvancılıkta büyük bir gelişmeye, tarımsal besi aşlıkları ve hammaddeler bolluğunun yaratılmasına yolaçarlar.

YENİ ENERJİ KAYNAKLARI TARAFINDAN SUNULAN OLANAKLAR NELERDİR?

Yeni enerji kaynaklarının kullanılması, komünizmin teknikleri bakımından çok büyük bir önem taşır. Yeni ve tükenmez enerji kaynaklarının bulunması, insan toplumunun doğa üzerindeki egemenliğinde büyük bir güçlenme anlamına gelir.

Atom enerjisinin barışçıl kullanımı, çok büyük olanaklar sunar. Termonükleer tepki ile, daha da büyük olanaklar açılmıştır. Şimdiye kadar, insan, bu enerji biçimini, yalnızca yıkım erekleri ile kullanmasını bilmiştir (H bombası). Bu enerji biçimi evcilleştirileceği zaman, toplum hemen hemen bedava, tükenmez bir enerji kaynağına sahip olacaktır.

O zaman toplum, şimdiye değin insan düşüncesi tarafından yaratılmış bulunan her şeyin, karşılarında küçük kalacağı görevlere yanaşabilecek bir duruma gelecektir. İnsan, pek uzak olmayan bir gelecekte, çöllerin yemyeşil yemiş bahçeleri durumuna dönüşümünü, kıtaların ve okyanusların sınırlarının yeniden biçimlendirilmesini, dünyamızın ikliminin değiştirilmesini, vb. gerçekleştirebilecektir.

MADDİ VE MANEVİ ÇALIŞMA UYARICILARININ BİRLEŞTİRİLMESİNİN ANLAM VE ÖNEMİ NEDİR?

Toplumsal çalışmanın sosyalist örgütlenmesi, "çalışma-

yan yemez" ve "herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre" ilkesine dayanır.

Bu ilkeler, emekçinin maddî çıkarlandırılmasını sağlarlar. Yeni uyarıcıların bulunması, yeni toplum kuruluşunun temel görevlerinden biridir ve sosyalizm bu işi başarıyla gerçekleştirir. Gelişmenin diyalektiği öyledir ki, emeğe göre bölüşüm sosyalist ilkesinin yöntemli uygulanışı, gereksinmelere göre bölüşüm komünist ilkesine geçişin maddî ve tinsel öncüllerini yaratır.

Tüm sosyalizm dönemi boyunca, maddî uyarıcılar çok büyük bir rol oynarlar. Ama bundan, maddî çıkarlandırmanın, sosyalizmde tek uyarıcı olduğu sonucu çıkmaz. Tersine, sosyalizm, rolü durmadan büyüyen güçlü tinsel uyarıcılar da doğurur.

Sosyalist çalışmanın komünist çalışma durumuna dönüşümü, tinsel uyarıcıların öneminde bir artış ile birlikte oluşacaktır. Aynı zamanda, deney, maddî çıkarlandırmanın, kendisi olmaksızın milyonlarca insanın komünizme doğru götürülmesinin olanaksız bulunduğu bir güç olduğunu da gösterir. Bu nedenle, komünizmin kurulması, maddî çıkarlandırma ilkesine dayanmalıdır. Komünist bölüşüm ilkesine geçiş, emeğe göre bölüşüm ilkesi verebileceği her şeyi verdiği zaman, yani maddî ve kültürel mallar bolluğu gerçekleştiği, ve çalışma, toplumun tüm üyeleri için ilk dirimsel gereksinme durumuna geldiği zaman, tamamlanmış olacaktır.

ÇALIŞMA, İNSANLARIN İLK DİRİMSEL GEREKSİNMESİ DURUMUNA NASIL GELİR?

Komünizmin üst-evresi, çalışmanın, insanların ilk dirimsel gereksinmesi durumuna gelmesini içerir.

Komünizmin maddî ve teknik temelinin kurulması, çalışma koşullarını dipten doruğa değiştirecektir. Bilimsel ve

teknik ilerleme, en gelişmiş teknik sayesinde, toplumsal üretimde kesintisiz bir atılım ve yüksek bir emek üretkenliği sağlayacaktır. Doğanın evcilleştirilmesi, görülmemiş bir dereceye varacaktır. Böylece, tüm ekonominin planlı örgütlenmesinin en yüksek basamağına erişilecektir.

Maddî kaynaklar, toplum üyelerinin tüm gereksinmelerinin karşılanması için, etkin ve ussal bir biçimde kullanılacaklardır.

Çalışmanın, bireyin bir numaralı dirimsel gereksinmesi durumuna dönüşmesi, sosyalist üretim ilişkilerinin tüm gelişip, komünist ilişkiler durumuna dönüşmeleri aracıyla hazırlanır. Komünizmde, toplumsal, iktisadî, kültürel ve kent ile kır arasında günlük yaşama ilişkin ayrılıklar, büsbütün ortadan kalkacaklardır: Tarımsal çalışma, bir sanayi çalışması türü durumuna gelecektir. Aynı zamanda, kafa ve kol emeğinin organik bir kaynaşımına da tanık olunacaktır. Kol emekçileri, kültürel ve teknik yetişimleri bakımından, aydınlar düzeyine yükseleceklerdir.

Komünizmin kuruluşu, tüm toplum üyelerinin tam bir toplumsal eşitliğinin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Hızlı bir bilimsel ve teknik ilerlemeye dayanan yüksek emek üretkenliği, komünizmin o büyük: "herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre" ilkesinin uygulanmasını olanaklı kılacak olan maddî ve kültürel mallar bolluğunu yaratacaktır. Komünist üretimin ereği, toplumun kesintisiz ilerlemesini sağlamak, her bireyin önüne, kişisel gereksinme ve beğenileri tarafından istenen maddî ve kültürel malları koymaktadır.

SOL YAYINLARI. Sorumlu Yönetmen: Muzaffer Erdost. Yönetim Yeri: Kızılırmak Sokak, 23/2, Ankara.